

OCAK
ŞUBAT
MART

96

SAYI: 111

ISSN 1300-1469

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK
KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

KOOPERATİFÇİLİK

ÜÇ AYLIK KOOPERATİF İNCELEMELER DERGİSİ

Sayı : 111

Ocak - Şubat - Mart 1996

Türk Kooperatifçilik Kurumu ve Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Tarafından

Üç Ayda Bir Yayınlanır

Fiyatı : 150.000.- TL.

Yıllık Abone : 500.000.- TL.

Yurtdışı : 3 \$

◆
Yazışma Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu
Mithatpaşa Caddesi 38/A - 06420 Kızılay/ANKARA
Tel : 431 61 25 - 431 61 26 Fax : 434 06 46

◆
Türk Kooperatifçilik Kurumu Adına Sahibi
Prof.Dr Rasih DEMİRCİ

◆
Yazı İşleri Müdürü
Prof.Dr. Celâl ER
Teknik Sorumlu
İrfan GÜNDOĞDU

YAYIN KURULU

Başkan : Prof.Dr. Celâl ER
Raportör : Doç.Dr. Ahmet ÖZÇELİK
Üye : Prof.Dr. Orhan ARSLAN
Üye : Erol DOK
Üye : Alâattin KORKMAZ
Üye : Osman OKTAY

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Başyazı	3
Tüketim Kooperatifçiliği Açısından Sendika ve Kooperatifçiliğin Ortak Yönleri Doç. Dr. Ahmet ÖZÇELİK	5
Küçük Tasarrufluların Gayrimenkul Yatırımlarında Kooperatiflerin Rolü ve Önemi Yrd. Doç. Dr. Nevzat AYPEK	19
Yetiştirici Birlikleri ve Merkez Birliğinin Amacı, Kuruluşu, Çalışma Alanı ve Organları Arş. Gör. Kasım ŞAHİN - Dr. Aykut GÜL	29
İşyerinizde Yalnız mısınız? Dr. Ayşe ÇOŞKUNER	45
Tavukçuluk Kesimhane Artıkları, İşlenmesi, Yem Değeri ve Yemlerde Kullanma İmkânları Dr. Muzaffer ÇÖRDÜK - Dr. Ramazan DEMİREL	52

B A Ş Y A Z I**Değerli okuyucular,**

Son yıllarda dünyada sermaye hakimiyetinin ön plana çıktığı bir sistem gittikçe gücünü artırmaktadır. Bu eğilimden, sosyal adaletçi, ekonomi yanında sosyal boyutları da içinde bulunduran oluşumlar, güç kayederek olumsuz etkilenmektedirler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde milli gelirin paylaşımındaki denge mutlu bir azınlığın lehine, geniş bir vatandaş grubunu kapsayan dar ve sabit gelirli insanlar aleyhine bozulmaktadır.

Kooperatifler, serbest piyasa ekonomisinde en önemli husus olan rekabet için mutlaka piyasada yer alarak, denge unsuru olmaları gereken demokratik örgütlerdir. Kooperatifler gerek üretici gerekse tüketici açısından pek çok avantajları üyelerine kazandırabileceklerdir. Bu nedenle dar ve sabit gelirliilerin refah paylarının artması için serbest piyasa ekonomisinde kooperatiflere ihtiyaç vardır. Fakat üzüntüyle izlendiği gibi, ülkemizde kooperatifçilik hareketi adeta uykuya yatırılmış durumdadır. Kooperatifçilik sistemli bir biçimde devreden çıkartılmaktadır. Demokrasi okulu ve demokrasinin vazgeçilmez kuruluşları olan ve dünyadaki en etkili hareket özelliğini taşıyan kooperatifçiliği geri alana itmek, unutturmak acaba ne kazandıracaktır.

Kooperatif kuruluşlar bu duruma gerekli tepkiyi göstermezken, özellikle son yıllarda Birlik adı ile sanki kooperatiflere alternatif olarak sunulan, örgütlere ağırlık veren politikalar izlenmektedir.

Ülkemizde, kendisini kooperatifçiliğe adanmış, demokratik kooperatifçiliğin savunucusu olan örgütlerin kooperatiflerin yöneticileri bu tabloya son verecek çalışmalar yapmaktan sorumludurlar. Aksi takdirde bu yanlışlara ortak olmakla, sessiz kalmak arasındaki farksızlıktan mesul olacaklardır.

Kooperatifçiliği yaşatmak yaymak, geniş kitleler için yararlı olabilecek çalışmalar yapmak yerine gerçek amacın dışındaki işlerle uğraşmak, kooperatifçiliği ileri götürmeyecektir.

Kooperatifçilikle uğraşanlar, kooperatifçilikle ilgili yasal düzenlemeler konusunda görüşlerini, yapılan düzenlemelerin eksik taraflarını ortaya koymak, kamuoyunu bilgilendirmekle görevlidirler. Ancak yapılan yanlışlara karşı sessiz kalındığı ya da çok dar çerçevede konuların dile getirildiği gözlenmektedir. Bu pasiflik karşısında medyanın ilgisini beklemek, kamuoyu oluşturabilmek, gerçekten demokratik kooperatifçiliğe katkıda bulunmak olanaksızdır. Kooperatifler yapılacak faaliyetten yararlanabilecek ve gönüllü olarak buraya katılacak, siyasi görüşü ne olursa olsun tüm insanlara açık olmalıdırlar.

Değerli kooperatifçiler, dünyanın önde gelen sivil örgütlerinden olan kooperatifler sosyal ve ekonomik kararlarda kamuoyu oluşturarak önemli bir fonksiyonu yerine getirebilecek güce ulaşmalıdır. Bu da halkın kooperatifçilik konusunda bilinçlendirilmesi, bağımsız, demokratik kooperatifler ve gerçekten kooperatifçiliğe gönül vermiş liderlerle gerçekleştirilebilecektir. Kooperatifçiliğin kan kaybetmesinden, her şeyden önce bu davanın bayraktarlığını yaptığını sananlar sorumludurlar.

Bu sayımızda sizlere yine kooperatifçilik ve iktisadi faaliyetlerle ilgili beş ilmi makaleyi sunuyoruz.

ÇÖRDÜK ve DEMİREL, "Tavukçuluk Kesimhane Artıklarının İşlenmesi, Yem Değeri ve Yemlerde Kullanma İmkanları" konulu çalışmada, günümüzde tüketimi, dolayısıyla da üretimi artan tavuk eti üretimi alanında, kesimhanelerde ortaya çıkan artıklardan, yem hammaddesi olarak yararlanabilme ve ekonomiye katkı sağlama imkanlarını ortaya koymaktadırlar.

ÖZÇELİK, "Tüketim Kooperatifleri Açısından Sendika ve Kooperatifçiliğin Ortak Yönleri" konulu yazısında demokratik örgütler olan sendika ve kooperatiflerin pek çok ortak tarafları bulunduğunu ve birbirlerini desteklemelerinin avantajlarını belirtmektedir.

AYPEK, "Küçük Tasarrufların Gayrimenkul Yatırımlarında Kooperatiflerin Rolü ve Önemi" isimli makalesinde küçük tasarrufların bir yatırım aracı olan gayrimenkullere yönlendirilmesinde kooperatiflerin etkisini belirlemektedir.

ŞAHİN ve GÜL, "Yetiştirici Birlikleri ve Merkez Birliğinin Amacı, Kuruluşu, Çalışma Alanı ve Organları" isimli yazılarında bir yetiştirici örgütü olarak Birliklerle ilgili temel bilgiler olan amaç, kuruluş, organları ve çalışma konularını açıklamaktadır.

ÇOŞKUNER, "İşyerinizde Yalnız mısınız?" isimli yazısıyla, ülkemizde oldukça yeni olan yalnızlık konusunu ele almaktadır.

Değerli kooperatifçiler, kooperatif harekete destek sağlamak için, kooperatifçilikle ilgili her konuda yazı yazmanın çok büyük bir önemi olduğunu bir kez daha vurgularken, bu yöndeki katkılarınızı da her zaman bekliyoruz.

Kooperatifçi Selamlarımızla

TÜKETİM KOOPERATİFÇİLİĞİ AÇISINDAN SENDİKA VE KOOPERATİFÇİLİĞİN ORTAK YÖNLERİ

*Doç. Dr. Ahmet ÖZÇELİK **

Tüketim: malların ya bir daha kullanılmamak üzere yok edilmesi, ya da aracı tüketiciler tarafından yeni bir mamül yaratmak üzere kullanılmasıdır. Bu çalışmada tüketici terimi ile en son tüketici olan tek kişilerden bahsedilmektedir.

1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde kooperatif şu şekilde tarif edilmiştir: "Tüzel kişiliğe haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp, korunmak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler ile belediyeler, köyler, cemiyetler ve demekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir".

Kooperatifin ekonomik tarifini ise Fındıkoğlu şöyle yapmıştır. "İstihsal, kredi, istihkak ve mesken temini gibi başlıca ekonomik ihtiyaçların temini maksadıyla kendi arzu ve iradeleri ile bir araya gelen, bu ihtiyaçları karşılamak için kendi iktisadi gayretleriyle bir işyeri ve işletme vücuda getiren insanların birleşme teşebbüsüne kooperatif denir".

Bu tarifin kapsadığı hususlar; kooperatifin ekonomik faaliyet sahaları, ekonomik ihtiyaçları temin amacıyla kurulduğu, onu kuran kimselerin kendi istek ve iradeleri ile bir araya gelmiş olmaları gerektiği ve belirli ekonomik ihtiyaçların tatmini için birleşenlerin sermaye değil bizzat insanlar olduğudur.

ICA'nın yaptığı en son kooperatif tanımı şöyledir: kooperatif, ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen teşebbüs vasıtasıyla karşılamak üzere gönüllü olarak biraraya gelen insanların oluşturduğu özerk bir kuruluştur.

Tanımlardan anlaşılacağı üzere kooperatifçilik, ekonomik ve sosyal bir doktrindir. Yani özel bir tip teşebbüs kurmak suretiyle, cemiyetin ekonomik yapısını daha adil kılma iradesine dayanan bir faaliyete verilen isimdir. Bu özel teşebbüs, ondan fayda-

* A.Ü. Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

lanacak olan üretici ve/veya tüketiciler tarafından kurulacak ve demokratik yönetim prensibi çerçevesinde, ortaklarına ve topluma hizmet edinmeyi amaç edinerek çalışacaktır.

Yukarıda verilen kooperatifçilik tanımlarından sonra, tüketim kooperatiflerinin tanımını şöyle yapmak mümkündür: Kendi istekleri ile işbirliği ve karşılıklı yardım esasları içerisinde ekonomik güçlerini bir araya getiren kimselerin, temel gıda ve ihtiyaç maddelerini iyi kalitede ve ucuza temin etmek amacıyla kurdukları, değişir sermayeli, değişebilen ortaklı, tüzel kişiliği ve kendine has karakteri olan ortaklıklardır.

Kooperatifçilikle ilgili hemen her eserde ayrı bir kooperatifin tanımı bulmak mümkün olduğu gibi, çeşitli yayınlarda da tüketim kooperatiflerinin muhtelif tanımlarına rastlanmaktadır. Bu konuda oldukça tatminkar ve kapsamlı bir tanımı Mülayim şu şekilde ifade etmiştir. "Tüketim kooperatifi, tüketicilerin ihtiyaçları olan tüketim maddelerini en iyi şekilde ve mümkün olduğu kadar ucuza-maliyet fiyatına sağlamak üzere dayanışma suretiyle iktisadi güçlerini bir araya getirmeleridir".

Ekonomik sahada ilerlemiş ülkelerde, fertleri sıkan ve her an hayat seviyesini bozan piyasa dalgalanmalarını önlemek ve piyasayı düzenlemek üzere kurulan kooperatifler, büyük başarılar elde etmişlerdir. Birer hizmet kurumu olan kooperatiflerin amacı, üyelerine ucuza mal temin etmenin yanında; maliyeti düşürmek, temiz ve standart mal sağlamak, her türlü hile usullerini ortadan kaldırmak ve bu sayede piyasada güvenle alınabilecek tüketim maddelerinin yerleşmesine sebep olmaktadır.

Kooperatifler ekonomik buhranları önlemeye sebep olmak ve bu buhranın toplum üzerindeki tesirlerini azaltan koruyucu kurumlardır. Bu sebeptendir ki, harbin yarattığı geniş ekonomik sarsıntıları önlemek üzere dünyaca alınan ve artan tedbirler arasında kooperatifçilik geniş bir ilgi toplamıştır. Fransa hayat pahalılığı ile mücadele çarelerini, kooperatiflerde bulurken, kooperatiflerin anavatanı olan İngiltere'de kooperatifler vasıtasıyla piyasa yükselmeleri önlenmiştir. Harbin doğurduğu zaruretler karşısında ülkemizde de bilhassa tüketim kooperatifleri geniş bir gelişme göstermişlerdir.

Tüketim kooperatifi anasözleşmesinde bu kooperatiflerin amaçları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- a) Üretim merkezlerinden, ilk ellerden ve diğer satıcılardan ucuza satın alacağı tüketim maddelerini ortaklarının istifadesine sunmak,
- b) Diğer tüketici vs. kooperatiflerle işbirliği yapmak,
- c) Ortaklarının sigorta ihtiyaçlarına aracı olmak,
- d) Ortakların çeşitli ihtiyaçlarından lüzum ve zaruret görülenleri yurt dışından ithal suretiyle temin etmek. Bu amaçla gerekli hallerde tüketim kooperatifleri üst kuruluşları ile işbirliği yapmak ve bu kuruluşlara ortak olmak,
- e) Gayelerine uygun gördüğü her nevi gayri menkulleri satın almak ve yaptırmak, gerekirse ihtiyaç fazlasını satmak,

f) Konusu ile ilgili işletmeler kurarak, ortaklarının ihtiyaçları için üretim ve faaliyette bulunmak, bu konuda kurulmuş teşebbüslere iştirak etmek,

g) Ortak ve personel için yardım fonları kurmak,

h) Kooperatif tarafından temini ve dağıtımı mümkün olmayan zaruri ihtiyaç maddeleri için ortaklarına kredi vermek,

ı) Kooperatif amacının gerçekleşmesi için ucuz kredi bulmak.

Tüketici durumunda bulunan kişilerin, büyük bir çoğunluğunun kapalı ekonomi devrinden çıkıldığından bu yana, özellikle sanayi inkılabından sonra, tarımsal işgücünün göçü ile, geçim sıkıntısı içinde buldukları ifade edilebilir. İşgücünün kırsal alanların dar çerçevesinden, şehirlerin geniş çevresine gelmesi, yeni ihtiyaçları ortaya çıkartarak, kişilerin tüketim alışkanlıklarını önemli derecede değiştirmiştir. Süratle artan şehirli işçi nüfusunun, içinde buldukları şartları iyileştirmek, onlara daha iyi bir hayat seviyesi temin edebilmek için birlikte hareket etmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tüketim kooperatifleri, kendi üyelerinin yiyecek, giyecek maddelerini ve hayat için zaruri ihtiyaçlarını kaliteli bir şekilde ve uygun bir fiyatla temin ederek satmayı temel amaç edinmişlerdir. Bu suretle kooperatifler çalışan kesimin çalışma ve yaşama imkanlarının geliştirilmesini sağlarken, diğer taraftan piyasanın üretici ve tüketici yararlarına hizmet edecek şekilde teşekkülüne katkıda bulunurlar. Böylece ekonominin sağlıklı büyümesi ve gelişmesine de yardımcı olurlar.

Ertürk, yapmış olduğu bir araştırmada tüketim kooperatiflerinin amacıyla ilgili olarak şunları belirtmektedir. "Tüketiciler ihtiyaçlarını daha ucuz, kolay, kaliteli ve sürekli bir biçimde sağlayabilmeleri için sadece malı, tüketimi anında alan kişiler olmayıp, gerektiğinde üreticiye doğru teşkilatlanarak malla ilgili bir kısım pazarlama faaliyetlerini de, kurdukları, organizasyonları eliyle yürütmeye çalışırlar. Böylece üretici ve tüketici istek ve imkanlarını en iyi, en seri, en ucuz ve devamlı temin etmiş olurlar".

Üretimi tamamlayıcı ve onun vazgeçilmez bir parçası olan ürünün dağıtımı ve satışı; kooperatif hareketinin de vazgeçilmez bir bölümünü teşkil etmektedir. Satış, dağıtım ve pazarlama kooperatifleri bünyesinde birleşen üreticiler; bu kuruluşlar vasıtası ile, pazar stratejilerini geliştirebilmekte ve sürekli olarak iç ve dış pazarlarda meydana gelebilecek değişme ve gelişmelere dikkat edebilmektedirler. Tüketim kooperatifleri, üretimle bütünleşmeleri nisbetinde, üyelere daha yararlı hizmetler verebilmektedirler.

Tarım satış veya üretim kooperatifleri ile tüketim veya tedarik amaçlı kooperatifler arasında iş ilişkileri kurulması, her iki tarafın uyuşacağı bir fiyat üzerinde olduğu takdirde, kendi bünyeleri içindeki maliyet yapısı da olumlu yönde değişebilir. Büyük çapta mal alım-satımı sağlandığı için her birinin ortalama maliyetleri düşer, hem de her iki tarafın marjinal maliyetlerinde önemli tasarruf sağlanabilir. Tarım satış koo-

peratifleri ile tüketim kooperatiflerinin satın alma ve satış kararları, tarafların kendi dikey organizasyonları içinde bütünleşme derecesine bağlıdır. Tüketim kooperatifleri, tarım kesimindeki kooperatiflerden mal alırken kendi menfaatleri yönünde hareket etmekte ve mümkün olduğu kadar düşük fiyat ödemek istemektedirler. Bu tür kooperatiflerin büyümesi, piyasa fiyatının oluşumunda önemli ölçüde etkili olmaktadır.

Şehirleşme yoğunlaştıkça, tüketim malları piyasaları aksamaya başlamakta, eksik rekabet biçimleri doğmaktadır. Bu duruma bir tepki olarak ise tüketim kooperatifçiliği gelişmektedir. Tüketim kooperatifçiliğinin en çok geliştiği İskandinav ülkelerinden İsveç'te, kooperatifler her türlü tüketim malının satışını ve imalatını gerçekleştirmektedir, böylece üretimle bütünleşmeye güzel bir örnek teşkil etmektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerde tüketim kooperatifçiliği, Türkiye dahil, henüz gelişmiş değildir. Yukarıda açıklandığı gibi, amaçlarını realize etmek için tüketim piyasalarında yer alıp, tarım kesimine yönelen kooperatifler ya mevcut değildir, yahutta ortaklarına hizmet götürecek durumda değildirler. Hemen hemen tüm gelişen ülkelerde tüketim kooperatiflerinin büyük kamu ve özel sektöre işletmelerde çalışanlar tarafından kurulduğu görülmektedir. Tüketim kooperatiflerinin dar bir çevreden, geniş ortaklı bir kitleye yayılması Türkiye'de henüz mümkün olmamıştır. Gelişmiş ülkelerde tüketim piyasalarına en azından gıda maddeleri konusunda etkili bir biçimde yön verebilen, fiyatlarda tüketici lehine istikrar sağlayabilen tüketim kooperatifleri, Türkiye'de gelişme için önemli bir potansiyele sahiptir. Bunu temin etmek için tüketim kooperatiflerinin dikey bütünleşmeye gitmeleri gerekir. Kendi organik gelişmesi içinde yukarıdan tabana doğru ortak kooperatiflere yavaş yavaş toptan mal tedariki, eğitim, finansman temini gibi hizmetler götürülebilir.

Tüketim kooperatifleri beklenen amaçlarına ulaşıp, üyelerine gerektiği gibi hizmet edebilmek için, tüketim mallarının dağılımını rasyonelleştirmeyi, hatta kısmen imalatta bu rasyonelizasyonu sağlamayı da denemektedir. Tüketim mallarının perakende ve toptan ticaretinde, özel sektörle tam bir rekabet içinde, faaliyetlerini sürdüreceği şekilde teşkilatlanmışlardır. Tüketim kooperatiflerinin, ekonomik sistem içinde varlıklarını devam ettirebilmeleri, çekici olabilmeleri ve geliştirebilmeleri, büyük çapta ortaklarının başlıca ekonomik menfaatlerini korumada gösterecekleri başarıya bağlıdır.

Tüketim kooperatiflerinin uzun vadeli amaçları, ekonomik sistemi tüketiciye hizmet ettirmek hususunu gerçekleştirmektedir. Bunu sağlamak için ekonominin bütünü içinde önemli bir rol oynamaları gerekmektedir. Tüketici ile üretici arasındaki yolu kısaltıp, tüketicinin korunmasında, araçların payını, en az seviyeye indirmek için etkin zabıta önlemlerinin alınması teşkilatlanmaları, sivil tüketici örgütlerinin kurulması, Tüketiciyi Koruyucu Kanunların çıkartılması, çok önemlidir.

Ücretli işçiler ve genellikle bütün toplumsal gruplar arasında ilk ve önemli gelişmeyi, temel amaçları yiyecek ve benzeri giderleri azaltmak, özellikle yiyeceklerde nicelik ve kârlılığı sağlamak, ödemeleri zorunlu olarak peşin yatırarak kişiyi borçlu kalmaktan kurtarmak olan tüketim kooperatifleri göstermişlerdir.

İşçi kooperatiflerinin gelişmelerinde sanayileşmenin önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu bakımdan, işçi kooperatiflerinin, sendikalar gibi sanayileşmeyle gelişmeleri, her iki hareketin birlikte çalışmaları ve işbirliğine yönelmelerinin de temel sebebini oluşturmuştur. Ekonomileri tarıma dayalı bulunan ülkelerde, son yıllara kadar belirginleşmeyen sendika-kooperatif işbirliği, sanayileşmiş ülkelerde 20. yüzyılın başından itibaren etkin biçimde varlığını hissettirmeye başlamış, günümüzde ise bazı ülkelerde bu işbirliği, güçlü ekonomik ve hizmet kuruluşlarının ortaya çıkmasına yol açan boyutlara ulaşmıştır.

Tüketim kooperatifçiliğine, batıdaki tecrübelerin ışığı altında yeni bir çehre kazandırabilmek için, son yıllarda sendikal ilişkilere ve ölçek artışına değinen öneriler ileri sürülmeye başlamıştır.

Tüketim kooperatifçiliğinin ülkemizde başarılı olması ve yaygınlaştırılması bakımından sendikalara büyük görev düşmektedir. Sendikalar ve kooperatifler birbirlerine destek olabilecek ve birbirlerini tamamlaması gereken kuruluşlardır. Gelişmiş ülkelerde sendika-kooperatif işbirliği geliştirilmiş, kooperatiflerin başarılı olabilmesi için sendikalar, finansal kuruluşları kanalı ile destek sağlamışlardır.

Milletlerarası Kooperatif Birliğinin 1972 senesinde yapılan 25. kongresinde, kooperatifler ve işçi sendikalarının işbirliği konusunda alınan kararda ifade edilen bazı görüşler şöyledir: "Kooperatifler, eğer işçi sendikaları ve çalışan halkın kurduğu diğer kuruluşlarla ortaklaşa çalışacak olurlarsa, kooperatif hareketin etkinliğinin büyük ölçüde artacağı düşünülür. Bütün kooperatif kuruluşları ve ICA'nın önderlik eden yetkilileri ile işçi sendikaları ve onların merkezdeki yetkilileri arasında birlikte çalışma, karşılıklı yardım ruhunun kurulması, onların bölgesel, millî ve milletlerarası seviyelerdeki iş ilişkilerinin genişletilmesi ve kooperatif ve işçi sendikaları meselelerinin çözümlenmesinde ortak kararlar ve müşterek uygulamalara yardım eden kooperatifler ve işçi sendikaları arasında karşılıklı güven ve atmosferin yaratılması için yol ve araçların kullanılmasını tavsiye eder.

Kooperatifler ve işçi sendikalarının ortak hareketi konusunda düzenlenen milletlerarası seminerlerin raporlarında, seminere katılanların genel yaklaşımı, işçi sendikaları ile kooperatifler arasındaki benzerliklerden dolayı her iki hareket arasında işbirliğinin istenilir ve gerekli olduğudur.

Sendikacılık ve kooperatifçiliğin benzer yönleri aşağıda, ana başlıklar halinde ele alınacaktır:

Ortaya Çıkış Sebepleri Açısından Ortak Yönler

Sendikacılık ve kooperatifçilik hareketleri, 18. yüzyılın sonlarında başlayan Sanayi inkılabının yarattığı kötü yaşama şartlarını, kısmen de olsa ortadan kaldırmak için ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik hareketlerdir. Sanayi inkılabı ile ortaya çıkan yeni düzen içerisinde buhar gücü ile çalışan makineler emeğin yerini almış atölyelere dayanan eski üretim tekniğinden vazgeçilerek fabrika üretimine geçilmiştir.

Neticede kapanan atölyelerde çalışanlar işlerini kaybetmiş, fabrikalarda iş bulabilenler, fabrika civarlarında yeni yerleşim birimlerini kurmuşlardır. Yeni pazar bulunması için işverenler arasında başlayan rekabette başarılı olabilmek için maliyette düşüşü gerçekleştirmek gerekiyordu. Dönemin şartları içinde en kolay maliyeti düşürme yolu, işçi ücretlerini düşürmektir. İşçi ücretleri düşürülürken çalışma saatleri de uzatılmaktaydı. Gittikçe yaşam şartları güçleşen işçiler, ancak birleşerek ve teşkilatlanarak mücadele edilirse haklarını kullanabileceklerini anladılar.

Sonuçta, Devlet toplumsal ve ekonomik yaşantıyı yönlendirmeye başladı ve işçilerin teşkilatlanarak mücadele etmeleri neticesinde Devlet çıkardığı yasalarda, sendikacılık hareketleri için gerekli yasal ortamı oluşturdu. Böylece ilk sendikalar ortaya çıkmıştır.

Kendi kendine yardım hareketlerini kısa zaman içinde işçilerle birlikte, diğer dar gelirli vatandaşları da bir araya gelerek, kendi kendine yardımdan elde edilecek güçle çeşitli ihtiyaçlarını gidermek yoluna immesi, neticesinde, kooperatifçilik hareketlerinin doğmasına ve gelişmesine ön ayak olmuştur.

Sendikalar ve kooperatifler, küçük çiftçi, esnaf ve fabrika işçilerinin toplumsal ve ekonomik durumlarının çok kötü olduğu dönemlerde, sanayi inkılabının ilk yıllarında Batı Avrupa'da zor şartlar içinde, korunma hareketleri olarak ortaya çıkmış ve gelişmişlerdir.

Amaçlar Yönünden Ortak Taraflar

Sendika ve kooperatiflerin temel amaçlar açısından benzerlikleri vardır. Sendikalar, emekle-sermaye arasında işçilerin birleşmeleriyle sağlanan güçlü bir sosyal denge oluşturmaktadır.

Sendikalar, temel olarak ücretlerin yükseltilmesi amacı üzerine kurulurlar. Kooperatifler de satın alma gücünün korunması amacı üzerinde çalışırlar. Sendikacılıkta, toplu hareketten güç alarak, üyelerin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmek için kendi kendine yardım ve dayanışma esaslarına göre hareket etmek temeldir. Kooperatifçilik ise, işçilerle birlikte diğer dar gelirli vatandaşların, birleşerek elde ettikleri güçle, çeşitli ihtiyaçlarını daha kolay gidermeleri amacı vardır. Her iki harekette de esas amaç, kâr elde etmek değil, birlikten doğan güçle ihtiyaçları gidermeye çalışmaktır. Hem sendikacılıkta, hem de kooperatifçilikte üyelerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmaları halinde daha iyi neticeler alabilecekleri işler için gönüllü olarak güçlerini bir araya getirmeleri temel husustur. Üyeler amaçlarına ulaşabilmek için kendi kendine yardım ve dayanışma esaslarından yararlanırlar.

1844 yılında kurulan ve ilk kooperatif olarak kabul edilen tüketim kooperatifinin, Rochdale kasabasında 28 dokuma işçisi tarafından kurulmuş olması arasındaki benzerliği ortaya koymaktadır.

Sendikalar sosyal amaca yakınlığın yanısıra ekonomik amaca da yakındırlar. Kooperatiflerde de ekonomik amacın yanında, sosyal çalışmalarda kuruluşun en önemli fonksiyonlarından birini teşkil eder.

Kuruluş Yapısı Yönünden Benzerlik

Sendikaların ve kooperatiflerin kuruluşunda üyelerin gönüllü olarak özel kanun altında birleşmeleri esastır. Hiç kimse ne sendikaya ne de kooperatife üye olmaya zorlanamaz. Üyeler gerek sendika, gerekse kooperatif yöneticilerini kendileri demokratik usullerle seçer ve onların işine son vererek demokratik kontrol tatbik ederler. Sendikalarda üye sayısına bağlı olarak maddi ve manevi göç artar. Kooperatiflerde de durum aynıdır. Ne kadar fazla ortak olursa maddi ve manevi dayanışma gücü artacaktır.

Sendikalar üye aidatları, kooperatifler de ortaklık payları ile üyeleri tarafından finanse edilirler. Her iki Kuruluşun en yüksek organı Genel Kuruldur. En az üye sayısı da yasa ile belirlenmektedir.

Milli ve Milletlerarası Teşkilatlanma Açısından Ortak Taraflar

Gerek sendikalar, gerekse kooperatifler, hareketi daha güçlü bir hale getirebilmek için dikey teşkilatlanmaya giderler. Sendikalar, federasyon, konfederasyon şeklinde, kooperatifler, birlik, merkez birliği, milli birlik şeklinde milli seviyede birleşirler. Bu birleşme milletlerarası düzeyde de görülebilir. Örnek olarak Uluslararası Hür İşçi Sendikaları (ICFTU) veya Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) gösterilebilir.

Sendikalar, üyelerinin menfaatlerini sadece toplu sözleşmelerden elde edilen haklarla korunamayacağını görmüşlerdir. Sendikalar elde edilen gelir artışlarının üyelerinin hayat seviyelerini yükseltebilmesi için daha değişik çalışma alanları bulmak, sendika hareketlerini destekleyecek kuruluşlarla işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır. Kooperatifçilik, sendikal faaliyetleri destekleyecek işçilerin ve dar gelirli vatandaşların sosyal ve ekonomik açıdan iyileştirilmesini sağlayacak en tutarlı ve faydalı araçlardan birisidir. Sendikalar öncelikle birim kooperatiflerin kurulmasını, bu kooperatiflerin bölgesel ve milli seviyede teşkilatlanmasını sağlayacak etkin faaliyetlerde bulunmak durumundadırlar. Teşkilatlanmasını tamamlamış güçlü bir kooperatifçilik, sendika hareketlerine güç kazandırabileceklerdir.

SENDİKA-KOOPERATİF İŞBİRLİĞİNİN FAYDALARI VE MÜŞTEREK ÇALIŞMA ALANLARI

Sendika ve kooperatif ilişkisi, her iki kuruluşun da çalışma amaçları ile çalışma şekillerinin birbirine çok benzemesinden kaynaklanmaktadır. Sendikaların ana yaklaşımı amaçlarına ulaşmak için toplu pazarlıktır. Kooperatiflerde ise ortaklar, kendilerinin ekonomik çıkarlarına hizmet eden doğrudan ekonomik faaliyet ile kendi kendilerini finanse eden ve yöneten girişimlerle hedeflerine varmaya gayret ederler.

Gelişmiş ülkelerde sendika-kooperatif işbirliği daha çok tüketim kooperatifleri ve konut kooperatifleriyle sınırlı kalırken, gelişmekte olan ülkelerde bu işbirliği tarımsal kooperatifleri de kapsamına almaktadır.

Bugün sendikaların yalnızca üyelerinin hak ve çıkarlarını koruması yetmemektedir. Sendikaların ekonomik açıdan da işçilere katkıda bulunmaları gerekmektedir ki,

kooperatiflerin önemi burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü kooperatifçilik ekonomik yönden güçsüz olanların durumlarını iyileştirmeye yönelik bir harekettir. İsteyerek ekonomik güçlerini biraraya getiren üyelerin refaha kavuşturulması, kooperatiflerde esas amaç olmuştur. Sendikalarda, kooperatifler arasında gerçekleştirilecek işbirliğinden sağlanacak faydalar her iki kuruluş açısından ayrı ayrı ele alınabilir.

Sendikalar Açısından Faydalar

Kooperatiflerle işbirliğine giren sendikalar, üyelerine daha iyi yaşam şartları temin ederler, yeni üyeler kazanırlar ve etkinliklerini artırabilirler. Kooperatifçilik sayesinde üyelerin sendikaya bağlılığı güçlenir. Ücret artışı, daha iyi çalışma şartları gibi hususlar temin edince, yeni gelişmeler olana kadar üyelerin sendikaya azalabilecek olan ilgileri, sürekli fayda sağlayan kooperatifler vasıtasıyla güncelliğini devam ettirebilir. Üretim, el sanatları, konut v.b. konularda faaliyet gösteren kooperatifler, yeni iş imkanları yaratarak, istihdam meselesinin çözümünde kolaylık sağlayabilirler. Kooperatifçilik hareketi, sendika üyeleri arasında gönüllü tasarrufu özendirir ve özellikle tüketim kooperatifleri, sendika üyelerinin alım gücünün korunmasında faydalı çalışmalar yapabilirler.

Kooperatifler Açısından Faydalar

Kooperatifçilik hareketinin geçmişte bazı hallerde başarısızlıklara maruz kalması, hareket konusunda insanları bir soğukluğa kuşkuya sürükleyebilir. Genel olarak sendikaların disiplinli ve iyi çalışabilen teşkilatlar olmaları sebebiyle, sendikaların güven verici desteği ile kooperatiflere ilgi sağlanabilir ve başarıları artırılabilir. Özellikle gelişmekte olan memleketlerde kooperatiflerin karşı karşıya buldukları en önemli meselelerden birisi finansman konusudur. Sendikalar ise düzenli ve belirli bir gelire sahip teşekküllerdir ve biriken fonlarını çeşitli şekillerde, yasalar çerçevesinde, değerlendirebilmektedir. Eğer sendika-kooperatif işbirliği temin edilirse biriken sendika fonlarının kanunla belirlenen kısmı, kooperatifçilik gibi faydalı alanlara kaydırılabilir. Böylece kooperatiflerin amaçlarını gerçekleştirmelerini ve gelişmelerini engelleyen çok önemli bir faktör durumundaki finansman problemleri, bir ölçüde hafifletilebilir.

Sendikalar toplu sözleşme görüşmeleri sırasında, pazarlık güçlerini kullanarak, kooperatifçiliğin yaygınlaşmasına ve gelişmesine yardımcı olabilecek, yer, kredi, personel ve bazı büro malzemelerinin temini vb. hususlarda, maddeler koydurarak işverenlerin de katkılarını sağlayabilirler. Sendikalar, kooperatiflerle ilgili olarak ihtiyaç duyulan kanuni düzenlemeler konusundaki, kooperatiflerin taleplerini, yetkili kurum ve kuruluşlara iletmede de faydalı çalışmalar yapabilirler.

Gelişmekte Olan Memleketlerde Sendika-Kooperatif İşbirliğinin Faydaları

Sendikalar ve kooperatiflerin nüfusun düşük gelir gruplarının, ekonomik ve sosyal şartlarının iyileşmesini temin edecek ortak hedeflere varabilmek için, gönüllülük ve kendi kendine yardım esasları çerçevesinde birlikte çalışabileceklerine yukarıda temas edilmişti. Bu konu hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde üzerinde gittikçe daha fazla durulan bir husus olmaktadır.

Gelişmiş memleketlerde işçilerin çoğunluğu sendikalı olup, sanayi kuruluşlarının yaygın olduğu kentler de yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise büyük kısmı (genellikle yarıdan fazlası) kırsal alanlarda yaşamakta olup, temel geçim kaynağı ise tarımdır. Tarım kesiminde ise yapısal bazı sebeplerden dolayı, sendikalar gelişmiş ülkelerdeki kadar yaygın haklardan daha çok kentlerdeki sanayi kuruluşlarında çalışan işçilerin istifade edebildikleri söylenebilir. İşgücü fazlalığı ise ücretlerin düşük seviyede gerçekleşebilmesine yol açmaktadır. Gelişmekte olan memleketlerde yetenekli sendika yöneticilerinin az olabilmesi de dikkati çeken konu durumundadır.

Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun büyük çoğunluğunun tarım kesiminde çalışması neticesinde, tarımsal kooperatif çeşitleri, diğer kooperatif türlerinden daha yaygın ve gelişmiş olabilmektedir. Bu kooperatifler de tabii olarak, sendikaların aksine, kırsal alanlarda yoğunlaşmışlardır. Gelişmekte olan memleketlerde Devlet kooperatifçiliğinin geliştirilmesi için yasal ortamı hazırlamakta, kredi temini, teknik yardım sağlanması ve kooperatiflerin faaliyetlerinin denetimi gibi konularda yardımcı olabilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde genel olarak kooperatiflerin üye sayısı az olup, finansman, eğitim, yönetici v.b. problemleri mevcuttur.

Gelişmekte olan ülkelerdeki sendikalar ile kooperatiflerin durumlarını çok özlüce belirttikten sonra, bu iki kuruluş arasındaki işbirliğinin önemini ortaya koyan bazı çalışmalardan bahsedilebilir.

Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO)'nun 1966 yılında düzenlediği Milletlerarası İşçi Konferansında kabul edilen ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasında kooperatiflerin rolüne ilişkin kararın bir bölümünde "işçi kuruluşları ve esnaf dernekleri, kooperatiflerin gelişmesiyle ilgili planların tatbik edilmesini teşvik etmeli ve yardımda bulunmalıdırlar" denilmektedir. Daha sonra Danimarka, Kenya, Singapur ve Ankara'da sendika-kooperatif işbirliği konusunda toplantı ve seminerler yapılmıştır.

1971 senesinde Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Birliği tarafından düzenlenen Dünya Ekonomik Konferansında şu tavsiye kararı alınmıştır "Kalkınan ülkelerde işsizliği önlemek için en önemli alanlardan birisi olan kooperatiflerin geliştirilmesi yoluyla, kırsal kalkınmayı sağlayacak tedbirler hemen alınmalıdır."

1972 yılında yapılan Uluslararası Kooperatif Birliği'nin (ICA) 25. kongresinde ise sendika-kooperatif işbirliği hakkında şu karar alınmıştır. "Uluslararası Kooperatif Birliği'ne üye bütün kooperatif kuruluşları ve önderlik yapan otoriteler işçi sendikaları ve onların merkezi otoriteleri ile ortaklaşa çalışmayı ve karşılıklı yardımı kuvvetlendirdiklerini açıkça göstermeli ve onlarla bölgesel ve milletlerarası seviyelerde arkadaşlık ve iş ilişkilerini genişletmeli ve sağlamlaştırmalıdır. Kooperatiflerin ve sendikaların problemleri üzerinde ortak düzenleyici kararların alınmasına ve ortak çalışmaların uygulanmasına yardım eden karşılıklı güven atmosferini yaratacak bütün yol ve araçlar kullanılmalıdır".

Anlaşılabileceği gibi uluslararası işçi ve kooperatif kuruluşları, sendika-kooperatif işbirliğinin önemini çeşitli vesilelerle zaman zaman vurgulamışlar ve bu işbirliğinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmasını istemişlerdir.

Gelişmekte olan ülkelerde görülen köyden, şehre doğru tek taraflı göç, kırsal kesimde oturan birçok kimsenin köylerini terk edip, işçi olarak çalışmak üzere şehre gelmeleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'de 1950 yılından itibaren kırsal nüfus yaklaşık olarak yılda %0.8 nisbetinde azalmıştır. 1950 yılında ülke nüfusunun %81.8'ini teşkil eden kırsal nüfusun oranı 1985 senesinde %46, 1990 yılında %41 düşmüştür. En çok göç alan il İstanbul olurken bunu sırasıyla Ankara, İzmir, Edirne, Kocaeli, Zonguldak ve diğerleri takip etmiştir.

Şehre çalışmak için kırsal kesimden gelen işçilerin çoğunluğu belirli bir süre şaşkınlık, ümitsizlik, aşağılık duygusu içerisinde bocalayabilmektedir. İşte bu adaptasyon problemlerinin çözümünde sendikaların, kooperatiflerle işbirliğine yönelmeleri, bazı toplumsal ve ekonomik meselelerin çözümünü kolaylaştırabilir. Gelişmekte olan ülkelerde sendika-kooperatif işbirliği temin edilebildiği zaman kentlerle kırsal kesim arasındaki farklılıklar azalabilecek, tarım kesiminde çalışanlar ile kentlerdeki sendikalı işçiler arasında bir bağ kurulabilecektir. Sendikalar, kentlerin batı imkanlarını (kredi, teknik bilgi, teçhizat temin v.b.) kırsal alanlara götürebileceği gibi, kooperatifler de kırsal alanların iyi ve yararlı taraflarını, kentlere getirebilirler.

Sendikalar tarafından yardım edilen, işbirliği yapılan tüketim kooperatiflerinin başarısı, üye sayısının yanında, kendilerine sunulan kaynaklara, kırsal alanlarda yaygın olan tarımsal üretim ve pazarlama kooperatiflerinin gücüne bağlıdır. Sendika, kooperatif işbirliğinin kentler ve kırsal kesim arasında kuracağı bağ, kentlerdeki işçiler ve kırsal kesimlerdeki üreticiler arasında sağlıklı bir ticaret oluşturabilir. Bundan da hem kentteki tüketiciler hem de kırsal kesimdeki üreticiler fayda temin edebilirler.

Sendika-Kooperatif İşbirliğinin Ortak Çalışma Sahaları

Sendika-kooperatif işbirliğinin özellikle; ortak öğretim ve eğitim programları, parasal işbirliği, ortak yatırımlar, birlikte pazarlık v.b. konularda verimli olabildiği, ancak her konuda çok verimli olmadığı söylenebilir. Sendika kooperatif işbirliği değişik alanlarda; mahalli, milli ve milletlerarası seviyelerde gerçekleştirilebilir.

Mahalli Seviyede İşbirliği

Şehirlerde ayrı ayrı sendika; kredi, konut, sigorta, tüketim, üretim kooperatifçiliği hareketlerine yardımcı olarak piyasa fiyatlarına tesir yapabilir ve fiyatları belirli bir seviyede tutabilirler. Üyelerine, güçlü yatırımlar sayesinde bazı hizmetleri ulaştırabilirler. Kooperatifçilik hareketlerinin en önemli problemlerinden birisi olan, eğitim konusunda sendikalar, kooperatifçilik eğitim programları düzenleyerek veya eğitim programlarında kooperatifçiliğe de yer vererek işçilerin bu hareketi benimsemelerine yardımcı olabilirler. Bu eğitim programlarında personele, sendika-kooperatif işbirliğinin faydaları anlatılıp, bu iki hareketin işçilerin ekonomik korunmasındaki önemi aktarılabilir. Kooperatiflerin, sendikal harekete sağlayacağı destek konusunda işçiler aydınlatılıp, kooperatifçiliği benimsemeleri temin edilebilir.

Milli Seviyede İşbirliği

Sendika-kooperatif işbirliğinde milli seviyede, mahalli düzeydekine göre daha geniş çalışma imkanları araştırılabilir. Ortak konseyler kurularak, müşterek eğitim programları uygulanabilir. Sendika ve kooperatifler arasında çıkabilecek problemler çözümlenebilir. Her iki tarafın da uygun bulunduğu sahalarda, ortak faaliyet projeleri tavsiye edebilecekleri bir ortam yaratılabilir ve kurulacak merkezi bir fon ile bu çalışmaların finansmanı sağlanabilir. Bu fonun teşekkülünde; sendika ve kooperatiflerin yanında Devletin ve işverenlerin de desteği istenebilir. Doğaldır ki sendika fonlarının, sendika kooperatif işbirliğinde kullanılmasının yasaklandığı ülkelerde bu işler yapılmayacaktır. Bu sebeple sendika-kooperatif işbirliğinin gerçekleştirilmesinde, o ülkedeki yasal ortamın tanıdığı haklar çerçevesinde faaliyette bulunmak esas olacaktır.

Sendika-kooperatif işbirliğinin milli seviyedeki faaliyetleri için yasal ortamın yaratılması yanında, yeterli kurum ve kuruluşlar tarafından da bu işbirliği desteklenmelidir. Bu konuda çıkabilecek problemlerin çözümü için danışmanlık yapılabilecek bir daire kurulabilmesi yararlı olabilir.

Milletlerarası Seviyede İşbirliği

Milletlerarası seviyede ortaklaşa hareket etmeyi kolaylaştırmak ve kooperatiflere yardımda işbirliğini sağlamak için, ilgili milletlerarası kuruluşlar bir forum düzenleyerek, değişik fikirlerin toplanmasını, proje araştırmaları yapılmasını sağlayabilirler. Böyle bir çalışma Uluslararası Çalışma Teşkilatı, Uluslararası Kooperatif Birliği, Uluslararası İşçi Sendikaları Birliği, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Dairesi'nin üyesi bulunduğu COPAC tarafından yapılmıştır. Bu milletlerarası kuruluşlar sendika-kooperatif işbirliğinde, gerçekleştirecek pilot projeler için teşvik edilebilirler.

Milletlerarası seviyede, sendikalar ve kooperatifler için kurs, seminer, konferans gibi eğitim faaliyetleri düzenlenebilir. Gelişmiş ülkelerdeki milletlerarası kooperatifçilik eğitim merkezleri, gelişmekte olan memleketlerin sendikacılarını eğitmek üzere kabul edilebilirler. Sendika ve kooperatifler, eğitim merkezleri, eğitim araç ve gereçlerinin hazırlanmasında ortak çalışmalar yaparak, filmler, radyo-televizyon programları, el kitapları, posterler hazırlayabilirler, gelişmekte olan memleketlerdeki sendika kooperatif işbirliğinin finansmanı için yardımcı olmaya çağrılabilirler.

Sendika-Kooperatif İşbirliğine Ait Örnekler ve Karşılaşılan Meseleler

Özellikle sanayileşmiş Batı Avrupa Ülkelerinde sendika-kooperatif işbirliği oldukça eski bir geçmişe sahip olup, ileri seviyede ortak çalışmalar yapmaktadırlar. Bu ülkelerde iki hareket tarafından, ikinci düzeyde teşkilatlar da kurulmuştur.

Sendika-Kooperatif İşbirliğine Örnekler

Almanya'da, ticaret bankaları gibi çalışan, diğer banka ve kredi kuruluşlarına iştiraklerde bulunan "Bank Für Gemeinwirtschaft" kooperatifler ve işçi sendikalarının iş-

birliği ile kurulmuştur. Aynı şekilde Avusturya'daki "Bank Für Arbeit Und Wirtschaft" toptancı kooperatifi ile işçi sendikalarının malıdır. İsveç'te yapı işçileri sendikaları "Svenska Riksborgen" isimli bir kooperatif inşaat teşekkülünü kurmuşlardır. Norveç'te, balıkçı sendikaları, balık pazarlama kooperatiflerini kurmuşlardır.

Sendikaların, kooperatifçiliğin gelişmesine büyük önem verdikleri Danimarka'da İşçi Sendikaları Konfederasyonu bünyesinde bir kooperatifçilik dairesi kurmuşlardır. Sendikaların desteği ile konut ve tüketim kooperatifleri çok gelişmiştir. Danimarka'nın büyük bankalarından birisi olan Kooperatifçilik Bankası, kooperatiflerin finansman ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur. Sendikalar grev fonlarını ve diğer nakit mevcutlarını bu bankaya yatırarak, kooperatiflerin finansmanına yardım etmektedirler.

İngiltere'de sendikalar paralarının önemli bir kısmını Kooperatifler Bankasına yatırmakta ve ihtiyaç duyduklarında bu bankadan kredi almaktadırlar. İngiliz Tüketim Kooperatifleri Birliği, İngiliz İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun yıllık kongrelerine davet edilmekte ve birlik temsilcilerinden birisi kongrede çalışabilmektedir. Sendikalar ile kooperatifler Milli İşçi Konseyinde de bir araya gelmektedirler. Konsey yılda bir kaç defa toplanarak memleketin önemli sosyal ve ekonomik meselelerini görüşmektedir. Daha önceki kısımlarda bahsedildiği gibi İngiltere'de çok gelişmiş olan tüketim kooperatiflerine işçilerin büyük bir bölümü üyedir.

Sendika-kooperatif işbirliğinin çok başarılı ve çarpıcı örneklerinin görülebildiği İsrail'de sendikacılık ve kooperatifçilik hareketleri aynı teşkilat (HİSTADRUT) bünyesinde toplanmıştır. Takip edilen ücret ve istihdam politikaları ile sendikalı işçilerle, kooperatif işçilerine aşağı yukarı aynı imkanlar temin edebilmektedir. Merkezi denetimde, yeni işçiler önce üretim kooperatiflerinde çalıştırılmakta, özel sektörün çekici bulmadığı uzak yerlere yatırımlar yapılması sağlanmaktadır. Ticari kooperatifçilik faaliyeti, kârların yeniden yatırımlara aktarılması ve işçilerin alım gücünün korunması temeline dayandırılmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde sendika-kooperatif işbirliği yeni sayılabilesine karşılık bazı memleketlerde başarılı örnekler vermektedirler.

Tunus'taki, Merkezi Sendika Teşkilatı (UGTT) üretim, tüketim, tekstil, ulaşım ve sigorta kooperatifçiliği çalışmaları yapmaktadır. Kırsal alanda UGTT içinde %6 kadar yer tutan tarım işçilerinin kurduğu birim kooperatifler vardır. Balıkçılık kooperatifleri ve orman işçileri kooperatifi de mevcuttur.

Mısır'daki sendikalar gelirlerinin 1/3 ünü konut kooperatifçiliğini de kapsayacak şekilde refah projelerine yatırmak zorundadır.

Demiryolu işçilerinin öncülük ettiği sendika-kooperatif işbirliği konusunda, Hindistan'ın üç büyük sendikasıdan birisi olan "Hint Mazdoor Sabha" üyelerini kooperatifçilik sahasında teşvik etmiş ve çok sayıda tüketim kooperatifi kurulmuştur. Bu kooperatiflerden Bombay'da 21 satış mağazası bulunan bir tüketim kooperatifi giyim ve ev aletleri gibi ihtiyaç maddelerinin üretimini de düzenlemektedir. "Sekhar Kamgar Sabha" isimli küçük çiftçi ve tarım işçilerinin sendikası'nda bir tüketim kooperatifi kurmuştur.

Hindistan'da "Fesitranh İşçi Sendikası" 1000 ünitelik bir konut kooperatifi kurmuş ve gerçekleştirmiştir. SITRATERCO isimli muz işçileri sendikası enflasyonla mücadele için fiyat kontrolleri uygulamasında, hükümeti inandırmayınca 1959 yılında kendi özel dükkan sahiplerinin verdikleri kredilerin bağımlılığından kurtulmuşlardır. Bu kooperatif 1960 senesinde bir de konut kooperatifi kurmuştur.

Malezya'da Büyük Çiftlik İşçileri Milli Birliği, kauçuk çiftçilerini kooperatif esasına göre çalıştırmakta olup, bu çiftliklerin finansmanını Birliğe üye sendikalar sağlamaktadır. Ayrıca ülkenin her yerinde tüketim kooperatifleri kurmak çalışmaları yapılmaktadır.

Endonezya Hür Demiryolu İşçileri Sendikası kurduğu tüketim kooperatifi kanalıyla üreticiden aldığı pirinci, direkt olarak tüketiciye ulaştırarak, fiyatları, piyasa fiyatının altına çekebilmektedir. Sendika ayakkabı ve kumaş üretimi bölümlerini de gerçekleştirmiştir.

Peru'daki sendikalar özellikle konut kooperatifçiliğine ağırlık vermişler ve çok sayıda konut kooperatifini kurmuşlardır. Merkezi Sendika Federasyonu ile özel İşçiler Federasyonu, kooperatif hareketlerle ilişkili olarak bir kredi ve tasarruf bankasını faaliyette bulundurmaktadırlar. Bu bankanın esas gayesi, işçi konutlarının finansmanıdır. Ayrıca, Merkezi Sendika Federasyonu ile Tekstil İşçileri Federasyonu birlikte tekstil işçileri için bir tekstil üretim kooperatifi kurmuşlardır.

Gelişmiş ülkelerde, gelişmekte olan memleketlere göre oldukça eski bir tarihi olan sendika-kooperatif işbirliğinden sağlanacak faydalar konusunda, bütün ülkelerin ilgisi gelişerek devam etmektedir. Bu yaklaşım neticesinde daha etkili bir işbirliği temin edilebilecek ve bu konuda ortaya çıkabilecek meseleler büyük bir anlayış içerisinde, her iki tarafında yararına olacak biçimde çözümlenebilecektir.

Sendika-Kooperatif İşbirliğinde Karşılaşılan Meseleler

Bir tarafa sendikal hareket, diğer tarafta kooperatif hareket, ancak her ikisinin de daha önce bahsedilen bir çok ortak noktalarının bulunması, bunları bazı konularda işbirliğine yöneltmektedir. Tabii olarak iki hareketin faydalanabileceği bu işbirliğinin gerçekleştirilmesinde, bazı sorunlar ortaya çıkabilecektir. İşte bu meseleleri, yapısal olanlar ile tutum davranışlardan ortaya çıkanlar olmak üzere iki kısımda değerlendirmek mümkündür.

Yapısal güçlükler, özellikle gelişmekte olan ülkeler yönünden önemlidir. Gelişmekte olan memleketlerde, sendikaların genellikle mali güçleri zayıf ve etkinlikleri az olup, hükümetlerin sendikalara karşı tutumu her zaman olumlu olmayabilir. Kooperatifler ise kooperatifçilik eğitimi görmüş uzman, yönetici, personel ve finansman sorunlarıyla karşı karşıyadır. Coğrafi dağılım açısından da sendikalar daha çok kentlerde, kooperatifler ise kırsal kesimde yoğunluk kazanmaktadırlar. Bazan hükümetlerin iki hareket arasındaki işbirliğini geciktirici kararlar alabildikleri görülmektedir. Örneğin: Singapur, Pakistan ve Yeni Gine'de sendikaların fonlarını, kooperatif bankalara yatırmaları veya bu bankalardan hisse almaları yasaklanmıştır. Bazı memleketlerde, sendikaların kooperatif kurmalarını, kooperatiflere yardım yapmalarını veya kurulu alanlara ortak olmalarını yasaklayan düzenlemeler de bulunmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde kooperatifler, devletten önemli ölçüde destek almaktadırlar. İşte sendikalar bunu dikkate alarak, eğer kooperatifçilik faaliyetine girilirse, kooperatiflerin devletten aldıkları destek sebebiyle hükümetin etkisi altında kalabileceklerini düşünüp, kendi bağımsızlıklarının zedeleneceğinden şüphelenebilmektedirler. Ayrıca geçmişte kurulupta özellikle yanlış işletmecilik politikaları sebebiyle kapatılmak zorunda kalınmış sermayesinin alım gücü kaybedilmiş olan kooperatiflerin, hem işçilere hem de sendikaya zarar vereceği düşüncesi de sendikalarda mevcut olabilmektedir. Bu iki sebepten dolayı da sendikalar, kooperatifçilik hareketine istekli görünmeyebilmektedirler.

Türkiye'de sendikaların kurmuş bulunduğu bazı tüketim kooperatifleri, eğitimsizlikten nasiplerini almışlar ve iflas ederek bu konuda acı bir tecrübeyi oluşturmuşlardır. Bu olayların yaşandığı işyerlerindeki işçiler, yeni tüketim kooperatiflerinin kurulması konusunda istekli görünmemektedir.

Tüketim kooperatiflerinde üyelik çok geniş bir kesime açık olduğundan, sendikalar işbirliği fikrine daha kolay ulaşabilmektedirler. Tarımsal kooperatif üyeleri üretici çiftçiler olduğundan ve bunlar sendikacılıkla çok az ilgilendiklerinden işbirliği düşüncesi pek bulunmayabilir.

Sendikaların ve/veya kooperatiflerin bazı ülkelerde belirli siyasi partilerle ilişkilerinin olabilmesi sendikalarını ve/veya kooperatiflerin belirli bir siyasi partinin taraftarı olarak görünmek istememeleri sebebiyle, birbirleriyle işbirliğine gitmede çekingen davranmaya itebilmektedir.

Kooperatiflerin gelişmiş ve iyi işlemekte oldukları alanlarda, bu kooperatifler sendika desteğinde kurulacak yeni kooperatiflerle rekabete girmek istememekte ve sendikaların işbirliğine yanaşmamaktadırlar.

Kooperatifleri, sendikalarla işbirliğine gitmede korkutan bir başka husus ise sendikal mücadelelerin, kooperatifte yapılabilmesi durumudur. Bazı ülkelerde sendikal mücadeleyi kazanabilmek için önce sendikaya en yakın kooperatifin yönetim mevkiilerini ele geçirme çalışmaları yapılabilmektedir. Eğer sendika, kooperatife borç para, personel gideri, mağaza ve depo yeri vb. bazı imkanlar tanımışsa bunları geri istemekte ve bu durum kooperatifi güç durumda bırakabilmektedir. Sendika ile yakın ilişkiler sürse de kooperatifler bağımsız ve tarafsız olmalıdırlar. Her iki hareketin birbirini tamamlayabileceği, birinin yapamadığı işlevi diğerinin üstlenebileceği anlaşılmış olmalıdır.

Kooperatiflerde serbest giriş prensibi uygulanmaktadır. Ancak, uygulamada, kooperatifin çalışma konusuna göre üye olabilecek kişiler sınırlıdır. Örneğin bir yapı kooperatifine ancak yapılacak ev sayısı kadar üye kaydedilebilmektedir. Tüketim, si-gorta vb. kooperatif çeşitlerinde ise böyle bir sınırlama yoktur. Bir işkolunda kurulan sendikaya, o işkolunda çalışan işçiler üye olabilirler. Ekonomik açıdan kooperatif üyeliğinin bazı kooperatif türlerinde sınırlı olabilmesi, kooperatiflerin gelişme olanağını sınırlandırabilmektedir.

KÜÇÜK TASARRUFÇULARIN GAYRİMENKUL YATIRIMLARINDA KOOPERATİFLERİN ROLÜ VE ÖNEMİ

*Yrd. Doç. Dr. Nevzat AYPEK **

I. Tasarruf ve Yatırım Kavramları

Ekonomik birimler (bireyler, işletmeler ve devlet) belirli bir dönemde elde ettikleri gelirlerinin tümünü tüketim harcamalarına ayırmazlar. Bir bölümünü de tasarruf ve yatırıma ayırırlar (Ertuna, 1986, s.4). Demek ki kişinin belli bir dönemde elde ettiği geliri iki bölümden oluşur: Harcama ve Tasarruf. O halde tasarruf; kişinin parasal gelirinin tüketim için sarfedilmemiş bölümü olarak tanımlanabilir (Sarıkamış, 1995, s.14). Tasarruf bu şekilde tanımlanmakla birlikte ferdi tasarruf tasarrufçunun; tasarruf yeteneğine ve tasarruf etme arzusunun bulunmasına bağlıdır. Ancak kişilerin her dönem için tasarruflarının olabileceğini de düşünmemek gerekir. Tasarruf yeteneği kişinin gelir düzeyi ile yakından ilgilidir. Belli bir dönemdeki kazançların sözkonusu dönem gelirine eşit olduğu veya aştığı durumlarda tasarruf sıfır veya negatif olmaktadır. Bu durumda tasarruf arzusu dahi olsa tasarruf yeteneğinin bulunmayacağı bir gerçektir.

Kişilerin tasarruf etme arzusu hakkında çeşitli saiklerden sözedilebilir (Sarıkamış, 1995, s.15).

- Beklenmedik bir harcama için hazırlıklı bulunma,
- İleride yapılacak büyük bir harcama için bu günden fon biriktirme,
- Bir iş kurma amacını gerçekleştirmek için hazırlık yapma.
- Finansal varlık edinme arzusu,
- Yaşlılıkla yüksek bir gelire sahip olma arzusu.

* G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Sözkonusu tasarruf saikleriyle oluşturulan tasarrufların; bir menfaat karşılığında ihtiyaç duyanlara kullanılması ya da gelecekte daha fazla tüketimde bulunabilmek amacıyla bu günkü kazançlardan vazgeçme de yatırım olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 1987, s.2).

Gerek tasarruf gerekse yatırım eğilimleri kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarına göre değişmekle birlikte; yatırımcının özelliklerine göre, beklentileri yönünden ya da yatırımcıya gelirleri yönünden yatırımlar ve yatırımcıların amaçları aşağıdaki şekillerde sıralanabilir (Aksoy, 1987, s. 6-13).

Yatırımların sınıflandırılması:

- Gelir sağlayan yatırımlar,
- Verimlilik sağlayan yatırımlar,

Gelir ve verimlilik sağlayan yatırımlar.

Temel amacı; servetini maksimum kılmak olan yatırımcıların amaçları da şöyle sıralanabilir.

- Yatırılan sermayenin korunma isteği,
- Devamlı ve belirli bir gelir sağlama isteği,
- Değer artışı sağlama isteği.

Tasarruf sahibi yatırımcılar için bahsedilen amaçlar doğrultusunda yatırım yapabilecekleri çok sayıda yatırım aracı mevcuttur. Sözgelimi; Döviz yatırımı, vadeli mevduat, altın yatırımı, hisse senedi yatırımı, tahvil yatırımı ve gayrimenkul yatırımı gibi.

Mevcut yatırım araçlarının sayısı özellikle sermaye piyasasının gelişmesiyle ve de yatırımcıların yatırımlarından beklentilerinin değişmesi ve artmasıyla gittikçe artmaktadır. Gelişme yeni mamul geliştirilmesiyle olduğu gibi mamul farklılaşmayla da yapılmaktadır. Bir taraftan yeni ihdas edilmiş menkul kıymetler piyasaya sürülürken bir taraftan da mevcut menkul kıymetlerin türevlerinin geliştirilmesiyle alternatifler çoğaltılmaktadır. Ancak Türkiye'de bunlardan iki tanesi var ki bunlar adeta gelekselleşmiş klasik yatırım aracı olarak görülen altın ve gayrimenkuldür.

a) Binalar

- Konut olarak kullanılan binalar
- Ticarethane olarak kullanılan binalar
- Sınai yapılar
- Sıhhi, sosyal ve kültürel amaçla kullanılan binalar
- İdari amaçla kullanılan binalar
- Dini amaçla kullanılan binalar

b) Arsalar

c) Araziler

- Tarla olarak kullanılan araziler
- Sebze bahçesi olarak kullanılan araziler
- Meyve ağaçlarının kapladığı alanlardan oluşan araziler
- Bağ olarak kullanılan araziler
- Ormanlar

* Yukarıdaki sınıflandırma Devlet İstatistik Enstitüsü'nün İstatistiklerinde esas aldığı sınıflandırmadır.

Çalışmanın içeriği gereği bu sınıflandırmada daha çok binalar grubu esas alınacaktır. Bu grupta da özellikle ilgili kooperatiflerin yaygınlığı dolayısıyla konut olarak kullanılan binalar esas alınacaktır.

İnsanlar ilk çağlardan beri barınmaya ihtiyaç duymuşlardır. İnsanlar bu barınma ihtiyaçlarını bulunduğu çağın şartlarına göre gidermeye çalıştıklarından devamlı olarak konuta ihtiyaçları olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu yönüyle konut bir tüketim yatırımdır. Ancak hızlı nüfus artışı, köyden kente göçün artması gibi nedenlerle konut ihtiyacı konut arzının üzerine çıkmıştır. Bu konut açığı hala da devam etmektedir. Bundan dolayı gayrimenkulün satın alınması, ondan kullanımına fayda sağlamanın yanı sıra, aynı zamanda gelir getirici ve servet artırıcı özelliğide içermektedir.

Sözgelimi; köyden kente göçün yoğun bir şekilde yaşandığı, yılda yüzde 2.1 ile 2.7 oranında nüfus artışının seyrettiği, diğer yatırım araçlarındaki gibi düşüş yaratmadığından sağlancı yatırımların gayrimenkuller tercih ettiği Türkiye'de 1985-1995 döneminde gerçekleştirilebilen konut inşaatı ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir.

Tablo 1: Yıllara Göre Konut İnşaatı

Yıllar	Daire Sayısı	
	İnşaat Ruhsatı	İskan İzni
1985	259.187	118.205
1986	392.825	168.597
1987	479.674	195.109
1988	473.582	205.485
1989	413.004	250.480
1990	381.408	232.018
1991	392.843	227.570
1992	472.817	268.877
1993	548.120	269.694
1994	523.502	245.454
1995 (T)	480.000	230.000

Kaynak: Ekonomist Yılığ, Türkiye 1996, 24 Aralık 1995, s.63.

Konut talebindeki devamlı artışa karşın konut arzının istikrarlı bir artış göstere-memesinin sonucu; konuta yatırım yapanlar son on yıl içinde 438 kat kazanç sağla-dılar. Bir milyar Türk Lirasıyla emlak alım-satım işine başlayıp, her 1.5 ayda tadilat yapıp evi satan bir kişi, bir yılın sonunda parasını 8 milyar 150 milyon Türk lirasına çıkarabiliyor. Böylece bir yıl içinde parasının sekiz katını kazanabiliyor. Söz konusu dönem içinde Amerikan Dolarına yatırım 83 kat, Altına yatırım 107 kat, menkul kıymetler borsasında yatırım 282 kat kazanç sağlamış iken arsa yatırımı 1071 kat kazandırmıştır. (Para, 12 Kasım 1995, s.11). Artık konuttan sonra ikinci gayrimenkul yatırımı olarak arsa, tarla ve işyeri ön plana çıkmıştır. Genellikle ara yatırımı oldukça ilginçtir. Çünkü, alt yapısı olmayan bir yere ait arsa o yerin alt yapıya kavuşma-sıyla bir veya birkaç yıl sonra birden değerlendirilmektedir. Ayrıca, alınmış olan tarlalara imar izni çıkmasıyla çok büyük değer artışları gözlenmektedir.

Gayrimenkulün tüketim yatırımı olmakla birlikte aynı zamanda birde küçük tasarruf sahipleri için bir yatırım aracı olma özelliği şöyle açıklanabilir.

Gayrimenkul, kiraya vermek suretiyle sabit bir gelir sağlamakla birlikte aynı zamanda artan talebi karşılayamayan arzın ve devamlı artış gösteren inşaat malzemesi fiyatlarının sonucu değerinin artmasıyla bir de verimlilik sağlanmaktadır. Gayrimenkul kiraya verilmişse genellikle aylık olan periyodik bir nakdi gelir söz konusudur. Değer artışını gayrimenkulün sahipliği devam ettikçe nakde çevirmek mümkün olmakla birlikte bir verimliliktir. Gayrimenkul münhasır dolayısıyla onu diğer yatırım araçlarından ayıran bir özellik de sahibine güvence vermesidir. Çünkü gayrimenkul sahibi bir mülk sahibi olduğunu düşünmekte ve bundan bir haz ve güven duymaktadır.

Gayrimenkulün bu özellikleri; gelir ve verimlilik sağlayan bir yatırım olduğunu dolayısıyla yatırımcının devamlı ve belirli bir gelir sağlama ile değer artışı sağlama isteklerini karşıladığını ortaya koymaktadır. Bunlardan dolayı gayrimenkul yatırımı da küçük tasarruf sahibi yatırımcılar için bir yatırım aracı olarak düşünülmektedir.

Küçük tasarrufçu yatırımlarını; yatırımcının şahsı ile ilgili, ekonominin genel durumu ile ilgili ve yatırım aracının özelliği ile ilgili faktörler etkiler. Yatırımcının şahsı ve faktörlerden ekonomik durumun yatırım eğilimlerini etkilediğinden bahsedilmişti. Bu faktörlerden kastedilen; yatırım aracının gerektirdiği asgari sermayeye sahip olmaktır. Gayrimenkul yatırımları bu faktör etkisinde incelendiğinde; günümüz ekonomik şartlarıyla sağlanabilecek küçük tasarruflarla oluşturulacak fonlarla devamlı fiyat artışı gösteren gayrimenkul yatırımlarını gerçekleştirmek her tasarrufçu için mümkün olmayabilir. Ancak bahsedildiği gibi Türk tasarrufu veya yatırımcısı için gayrimenkul yatırımının ayrı bir yeri vardır. Birçok ihtiyaca cevap vermektedir.

Gerek piyasaların artan fon ihtiyacını karşılamak gerekse fon arzeden yatırımcıların yatırımlarından giderek artan ve değişen beklentilerini karşılayabilmek için yeni

yatırım araç ve alanları geliştirilmesi sürecinde tasarrufların hacmi yeterli olmasa bile gayrimenkul yatırımda ısrarlı yatırımcılar için de değişik yöntemler geliştirilmiştir. Bu yöntemler metrekare konut sertifikası, Gayri Menkul Yatırım Ortaklıkları ve Kooperatifler olarak sayılabilir. Bu yöntemlerle bir yandan konut ihtiyacı karşılanmaya çalışılırken bir taraftan da tasarrufçunun beklentilerine cevap verilmeye çalışılmaktadır.

III. Gayrimenkul Yatırım Araçları

Türkiye'de küçük tasarruf sahiplerinin gayrimenkul yatırımda faydalanabilecekleri araç veya yöntemlerden bir tanesi kooperatiflerdir. Ayrıca, metrekare konut sertifikası ve gayrimenkul yatırım ortaklığı da gayrimenkul yatırım araçları olarak sayılabileceğinden bu iki yöntemi de açıklamakta fayda vardır.

- **Metrekare Konut Sertifikası:** Türk sermaye piyasasına 1990 yılında yeni bir mali araç olarak girmiştir. Başbakanlık Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi ve Kamu Ortaklığı İdaresi olarak ayrılmış durumdadır). İlk uygulaması da İstanbul Halkalı Toplu Konut Sertifikalarıdır. Söz konusu sertifikalar İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında kote edilmiş ve arz talebe göre değeri tespit edilmiştir. (Ceylan, Korkmaz, 1995, s. 60).

Metrekare konut sertifikasının değeri Toplu Konut İdaresi tarafından her ay için belirlenmektedir. Beklenen getiri inşaat malzemeleri endeksi ve konutların inşaatının ilerlemesi, alt yapılarının tamamlanması sonucu ortaya çıkan şerefiye gelir dikkate alınarak hesaplanmaktadır. Dolayısıyla metrekare konut sertifikasından beklenen getiri en azından inşaat malzemeleri endeksi kadar olmalıdır.

Bahsedilen uygulama şekliyle metrekare konut sertifikası yatırımcısına gayrimenkul değer artış kazancı sağlamaktadır. Çünkü inşaat malzemesi endeksi konutların değerini direkt olarak etkiler. Böyle olunca; tasarruflarının hacmi başlı başına bir gayrimenkule yatırım yapmaya yeterli olmayanlar, adeta sözkonusu gayrimenkulü yani konutu metrekare metrekare almaktalar ve aynı zamanda değer artış getirisinden de faydalanarak gayrimenkul yatırımı yapmış olmaktadırlar. Ancak bu yatırım, tasarruf tutarıyla ilişkili olarak belli bir süreçte tamamlanmakta olup, sonuçta yatırımcı başlı başına bir konut sahibi olma imkanına da kavuşmaktadır.

Ege Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği (Ege-Koop) tarafından yaptırılan bir araştırmada; 1995 yılının ilk onbir ayında inşaat maliyetlerinde %148.6 oranında bir artış olduğu görülmüştür (Para, 25 Aralık, 1994, s.44). İnşaat malzemesi fiyatlarındaki artıştan kaynaklanan inşaat maliyeti artışı hakkında detaylı bilgi ve metrekare konut sertifikaları olası getirileri hakkında bilgi vermesi açısından aşağıdaki tablo verilmiştir.

Tablo 2: İnşaat Sektörü Ana Girdileri ve Katsayıları (KDV hariç)

Girdiler	1980 Fiyatları (TL)	1995 Fiyatları (TL)	Fiyat Değişim Katsayısı
Demir Çelik (Yuvarlak demir TL/Ton)	36.000	11.287.000	313.5
Çimento (TL/ton)	3.600	2.000.000	555.6
Boya (TL/kg)	230	190.000	826.1
Fayans (TL/1000 adet)	8.500	8.144.000	954.5
Kereste (1. sınıf doğ. Çam TL/m3)	6	22.500.000	1630.4
İnşaat Tuğlası (TL/Adet)	337	2.000	350.9
Mıdır (TL/m3)	120	134.000	397.3
Kuru (TL/m3)		109.000	912.5

Kaynak: Türkiye Demir-Çelik Üreticileri Birliği

- Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları

Küçük tasarruf sahiplerinin gerek tasarruf hacimlerinin küçük olmasından gerekse yatırım konusunda yetenekli bilgi ve deneyime sahip olmamalarından birlikte hareket etme gereğini duymaları kolektif yatırım olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu olgu kurumsallaştırılmış ve sonuçta belirleyici özelliği kolektif yatırım olgusu olan, birden fazla kişinin birlikte yatırım yaptığı kolektif yatırım kurumları geliştirilmiştir.

Türk sermaye piyasasında Menkul Kıymet Yatırım Fonları ve Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları olarak uygulanan kolektif yatırım kurumlarına yeni bir uygulama daha getirilmiştir. Bu gayrimenkul yatırım ortaklıklarıdır.

Genel olarak, yatırım ortaklıkları; sermaye yatırımını farklı hisselerle dağıtması ile rizikonun azaltılması sonucu küçük tasarruf sahiplerine büyük sermayedarların sahip olduğu imkanı sağlamayı hedefleyen ve küçük tasarruf sahibi yatırımcıların (katılımcıların) tek başlarına sağlayamayacakları uzmanlık sayesinde portföyü risk ve verimlilik dengesini kurarak akıllıca yönetmek imkanına sahip kuruluşlardır. Anonim şirketler hukukuna göre kurulur, işletilirler. Yatırım ortaklığının katılımcıları şirketin ortaklarıdır. Katılımcılar şirketin ortakları gibi oy hakkına sahiptir ve yatırım ortaklığının yatırım politikası kararlarını etkilerler. Yatırım ortaklıklarının anonim şirketlerden tek farkı; faaliyet alanıdır. Yatırım ortaklıkları sadece portföy işletmeciliği yapmak için kurulabilirler.

Açıklanmaya çalışılan yatırım ortaklığı teorisi çerçevesinde kurulan gayrimenkul yatırım ortaklıkları; hisseleri aracılığı ile topladığı fonları, gayrimenkul yatırım ve işletmelerine kaydırarak oluşturacağı portföyü, profesyonel yönetimlere işleterek portföyün değerini maksimize etmek amacıyla, portföydeki gayrimenkullerin alım-satımı ve kiraya verilmesi fonksiyonlarını yerine getiren kollektif yatırım kurumlarıdır. Küçük tasarruf sahipleri gayrimenkul yatırım ortaklıklarına ortak olmak suretiyle sadece gayrimenkul yatırımıyla oluşturulan portföyün getirisinden; değer artışı ve kâr payı şeklinde faydalanmaktadırlar (Ramsey ve Henderson, 1991, s.891). Gayrimenkul yatırım ortaklıkları kayıtlı sermaye esasına göre kuruldukları için; başlangıç sermayesiyle kayıtlı sermayesi arasındaki artışları genel kurul kararına gerek olmadan yönetim kurulu kararıyla sermayelerini artırarak, bu sermayeyi sermaye piyasası kurulu şartlarına göre halka arz edip, gerekli kaynağı toplayabilmektedirler. Dolayısıyla Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları, küçük tasarruf sahiplerine her zaman yatırımda bulunma imkanını da vermektedir.

Türk Sermaye Piyasasında Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarının yasal çerçevesi hazırlanıp yürürlüğe girdi. Bu alanda Türkiye Emlak Bankası 500 milyar Türk Lirası sermayeli, Türkiye Vakıflar Bankası da 250 milyar Türk Lirası sermayeli Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı Şirketi kurmak için Sermaye Piyasası Kurumundan izin almış olup (Para, 12 Kasım 1985, s.58) Türkiye Vakıflar Bankası gayrimenkul yatırım ortaklığı için sermaye piyasası kurulundan uygunluk belgesini aldı. Şirketin hisse senetleri altı ay içinde halka arz edilecektir (Yeniyüzyıl, 6 Ocak 1995).

Yatırımlarından beklentileri gereği sağladığı ekonomik fayda veya diğer avantajları için gayrimenkule yatırım yapmak isteyen ancak tasarrufların hacmi buna imkan vermeyen küçük tasarruf sahipleri, halka arzın başlamasıyla birlikte gayrimenkul yatırım ortaklığı şirketlerine senetlerini alarak beklentilerine ulaşabileceklerdir. Bu nedenle gayrimenkul yatırım ortaklıkları da bir gayrimenkul yatırım aracı olarak düşünülebilir.

- Kooperatifler

Kooperatif kavramının değişik zamanlarda değişik tanımları yapılmış olmakla birlikte; üretim, tüketim, kredi ve mesken temini gibi başlıca ekonomik ihtiyaçların tatmini gayesiyle kendi arzu ve iradeleriyle biraraya gelen, bu ihtiyaçlarını maliyet fiyatına karşılık üzere ekonomik güçlerini biraraya getirerek bir işyeri ve işletme meydana getiren insanların birleşme teşebbüsüne kooperatif denir (Fındıkoğlu, 1967, s.119, Mülayim, 1995, s.60).

Tanımdan hareketle kooperatifler aşağıdaki gibi bir sınıflandırmaya tabi tutulabilirler (Mülayim, 1995).

1. Tarımsal Kooperatifler

- Tarım Alım Kooperatifleri
- Tarım Kredi Kooperatifleri

- Tarım Sigorta Kooperatifleri
- Tarım Satış Kooperatifleri
- Tarım İşletme Kooperatifleri
- Arazi Kullanma Kooperatifleri
- Tarım Hizmet Kooperatifleri
- Köy Kalkınma Kooperatifleri
- Toprak Reformu Kooperatifleri

- 2. Tarım Dışı Kooperatifler

- Tüketim Kooperatifleri
- Konut Kooperatifleri
- Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri
- Tarım Dışı Hizmet Kooperatifleri
- * Küçük Sanat Kooperatifleri
- * Taşıma Kooperatifleri
- * İşyeri Yapı Kooperatifleri
- * Turizm Kooperatifleri
- * İşçi Kooperatifleri gibi.

Kooperatifin tanımına ve sınıflandırmasına bakıldığında; gayrimenkul yatırım aracı olarak konut kooperatifleri sözkonusu olmaktadır. İşyeri yapı kooperatiflerinin amacı küçük sanayi siteleri yani gayrimenkul inşası olmakla beraber çalışmamız sadece konut yatırımı ile sınırlanmış olduğundan; konut kooperatifleri esas alınacaktır. Dolayısıyla konut kooperatiflerini açıklamakta fayda vardır.

Konut kooperatifleri; konut sahibi olmak isteyen, ancak tasarrufları yeterli olmayan dar ve orta gelirli kişilerin, konut ihtiyaçlarını olabildiğince ucuz bir fiyata (maliyetine) karşılamak amacıyla kurdukları bir kooperatiftir. Bu kooperatifler dağınık ve küçük tasarrufları bir araya toplayarak bir yandan ortakların aktif girişim ve yatırımını sağlarken diğer yandan kamusal yada kurumsal tasarruflardan da faydalanarak konut üretme veya konut sağlama faaliyeti gösterirler.

Konut kooperatifleri fonksiyonları açısından üçe ayrılırlar;

- a) Tasarruf niteliğinde olanlar; Bunlar, üyelerinin küçük tasarruflarını toplar ve sonra onlara konut kredisi olarak dağıtırlar.
- b) Üyelerine kendileri konut yapan veya başkalarına yaptırınlar,
- c) Yaptırılmış bulunan konutların bakım ve yönetimini üstlenenler.

Konut kooperatifleri yapılan veya yaptırılan konutların mülkiyeti bakımından da ikiye ayrılırlar;

a) Yapılan konutların mülkiyetini üyelerine devredenler,

b) Yapılan konutların mülkiyetini üyelerini devretmeyip üyelerine ayrıcalıklı kiracı işlemi yapanlar (Özçelik, Karınca 1994, s.10).

Türkiye'de konut kooperatifleri genel olarak üyelerine konut yapan veya yaptıran ve yapılan konutların mülkiyetini ortaklara devretme esasına dayanmaktadır. Bu esastan hareketle konut kooperatiflerinin kurulma ve işletilme amaçlarına da bakıldığında; hedef küçük tasarruf sahibini maliyetine konut sahibi yapmaktır. Dolayısıyla tasarruflarının tutarı müstakil bir konuta sahip olmaya yeterli olmayanlara, parça parça küçük tasarruflarla tamamlanabilecek, belli bir periyotta konuta sahip olma imkanı veren konut kooperatifleri gayrimenkul yatırımı için bir araç olarak düşünülebilir.

Küçük tasarruf sahipleri kooperatifler aracılığıyla gayrimenkul yatırımı yaparken aynı zamanda yatırımın gerektirdiği bilgi ve deneyime sahip olamamanın getireceği riskten de kurtulmaktadır.

Kooperatifler aracılığıyla gayrimenkul yatırımı Türkiye'de gayet yaygın olup devamlı bir gelişme de göstermektedir. Şöyleki; ilk konut kooperatifi 1934 yılında 150 ortakla kurulmuş iken, hızlı bir gelişme göstermiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır.

Tablo 3: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Konut Kooperatifi ve Ortak Sayısı

Yıllar	Konut Koop. Sayısı	Ortak Sayısı
1962	1848	-
1964	2214	-
1966	2103	-
1984	19.627	250.000
1986	27.785	400.000
1993	28.150	1.467.583

Kaynak: 1) Enis ÖKSÜZ "Türkiye'de Konut Kooperatifleri ve Toplu Konut Kanunu Uygulama Sonuçları", XII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Ankara 15-17 Aralık 1987, Tebliğler, TTK Yayınları No: 67, s.186.

2) Z. Gökalp, Mülayim, Kooperatifçilik, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995, s.460.

Ayrıca, konut kooperatiflerinin konut pazarı içindeki payının 1980 yılında %10 iken, 1990 yılında %50'lere yaklaşması (Mülayim, 1995, s.460) gayrimenkul yatırımda kooperatiflerin boyutunun bir göstergesidir. Aynı zamanda konut kooperatifleri Türkiye'deki mevcut 43.707 adet birim kooperatifin de %65'ini oluşturmaktadır (Özçelik, Eylül, 1994, s.11).

IV. SONUÇ

Sahibine değer artışı, mülk sahibi olma hazzı ve güveni, barınma ihtiyacını giderme, kiraya verilmişse dönemsel gelir getirme imkânlarını sağlayan gayrimenkuller; dış etmenlerden en az etkilenme, diğer yatırım araçları gibi düşüş yaratmama, en düşük riskli yatırım ve sahibine değişik faydalar sağlama özellikleriyle küçük tasarruf sahiplerinin özellikle de sağlamcı yatırımcıların klasik yatırım aracıdır.

Gayrimenkul yatırımının herhangi bir gayrimenkulün satın alınmasıyla gerçekleştirilmesi mümkündür. Ancak bazen küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarının hacmi bir gayrimenkulü satın almaya yeterli olmayabilir. Bu durumdaki küçük tasarruf sahiplerinin menkul kıymet bazında gayrimenkullere yatırımını sağlayacak metrekare konut sertifikası ve gayrimenkul yatırım ortaklıkları enstrümanları geliştirilmiştir. Tasarruflarının hacmi bir gayrimenkulü satın almaya yetecek kadar olmayan küçük tasarruf sahipleri için bir diğer araç da kooperatiflerdir.

Bir gayrimenkul türü olan konut için konut kooperatiflerine üye (ortak) olunması suretiyle konut yatırımı yapılabilir. Bu şekilde kooperatif aracılığıyla bir gayrimenkul yatırımı gerçekleştirmiş olur. Belli bir periyod dahilinde yatırım tamamlanır. Küçük tasarruf sahibi yatırımcı da gayrimenkulünün sahibi olur. Ancak kooperatife üye olmak yoluyla yapılan yatırımda diğer yatırım araçlarında olduğu gibi bir takım riskler taşır. Bu risklerden kaçınılabilmek için; üye olmadan önce, üye olunacak kooperatifin bir birliğe üye olup olmadığını, o birliğin de bir üst birliğe üye olup olmadığını araştırılması gerekir ve bu araştırmalardan olumlu sonuç alınıp üye olduktan sonra kooperatif genel kurullarında dikkatle izlenmesi gerekir.

KAYNAKÇA

- 1- Aksoy Ahmet, **Menkul Yatırımlarının Analizi**, Ankara, 1987.
- 2- Ceylan, Ali ve Korkmaz, Turhan, **Borsada Uygulamalı Portföy Yöntemi**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 1995.
- 3- Ertuna Özcan, **Finansal Kurumlar**, 2. Baskı, Teori Yayınları, Ankara, 1986.
- 4- Fındıkoğlu, Z. Fahri, **Kooperasyon Sosyolojisi**, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayın No: 198, İstanbul, 1967.
- 5- Mülâyim, Z. Gökalp, **Kooperatifçilik**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 1995.
- 6- Öksüz, Enis, "Türkiye'de Konut Kooperatifleri ve Toplu Konut Kanunu Uygulama Sonuçları", XII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Ankara, 15-17 Aralık 1987, **Tebliğler**, TKK Yayınları No: 67, ss. 177-196.
- 7- Özçelik Ahmet, "Kooperatifçiliğin, Sosyo-Ekonomik Boyutları ve 5 Nisan Ekonomik Kararları", **Karınca**, Sayı: 693, Eylül 1994, ss.8-12.
- 8- Para Dergisi, 25 Aralık 1994, ss.44-46.
- 9- Para Dergisi, 12 Kasım 1995, ss.8-17
- 10- Ramsey C. ve Henderson J.M., "Investing in Specified Pools", **The Handbook of Fixed Income Securities**, Third Edition, Edited by Frank J. Fabozzi, Richard D. Irwing Inc., U.S.A., 1991, ss.589-600
- 11- Sarıkamış Cevat, **Sermaye Pazarları**, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1995.
- 12- Türkiye 1996, **Ekonomist Yıllığı**, 24 Aralık 1995, ss.62-65.

YETİŞTİRİCİ BİRLİKLERİ VE MERKEZ BİRLİĞİNİN AMACI, KURULUŞU, ÇALIŞMA ALANI VE ORGANLARI

*Arş. Gör. Kasım ŞAHİN **

*Dr. Aykut GÜL ***

1. Giriş

Gelişmiş ülkelerde hayvancılık sektörü; kooperatifler, çiftçi birlikleri, yetiştirici birlikleri, yetiştirme demekleri gibi çeşitli örgütlenme biçimlerinden yararlanarak sorunlarını çözmüşlerdir (Koçtürk ve Cebeci, 1995). Ülkemizde hayvancılık alanında sorunların çözümü, bu alandaki üreticilerin örgütlenmesiyle mümkün görülmektedir. Mesleki amaçlı olarak kurulan ve aynı zamanda ekonomik amacında bulunan bu organizasyon türü, baskı grupları olarak etkili olabilecek ve sorunlarını daha üst platformlara taşıma imkanı da bulabilecektir (Şahin ve Gül, 1995).

Tarımın ayrılmaz bir parçası olan hayvancılık, Türkiye ekonomisi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Hayvancılık, sorunlar yumağı haline gelmiş ve her geçen gün daha da karmaşık bir yapıya dönüşen bir alandır. Bu sorunların en önemlisi, belki de üreticilerin örgütsüzlüğüdür. Buradan hareketle hayvancılık sektörünün kendi sorunlarını çözebilmesi ve ülke ekonomisine yaptığı katkıyı artırabilmesi için öncelikle örgütlenme sorununu çözmesi gerekecektir. Ülkemizde hayvancılık kesimi tam manasıyla örgütlenmemiştir. Hayvancılık kesimindeki örgütlenme yetersizliği sonucu, ulusal ekonomiden aldığı pay da oransal olarak azalma eğilimine girmiştir. Süt ve süt mamülleri fiyatlarının son yıllarda artışları dikkate alındığında, bu artışların esas ulaşması gereken yer olan üreticilere yansımadağı görülmektedir. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için hayvancılığın geliştirecek çeşitli destekleme politikaları da uygulamaya konulmaktadır. Uzun süren çalışmalar sonucu, son zamanlarda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yetiştirici birliklerinin kurulmasına önem vermiştir.

* Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü.

07.06.1926 tarihli ve 904 sayılı "Islah Hayvanat Kanununun" bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir madde eklenmesine dair 28.02.1995 tarih ve 4084 sayılı kanunun Ek 1'inci maddesi, 8 Mart 1995 tarih ve 22221 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır (Anonymous, 1995/a). Ülkemizde yıllardır düşünülen Yetiştirici Birlikleri kurulması için yapılan bu yasal düzenlemeyle, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Yetiştirici Birlikleri ile ilgili olarak tüzük ve anasözleşme çalışmaları başlatılmış ve "Türkiye Damızlık Süt Sığırcı Birliği Hizmetleri Hakkında Yönetmelik" 9.08.1995 tarih vye 22369 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır (Anonymous, 1995/b).

Bu çalışmadaki değerlendirmeler, tüzük ve anasözleşme ile ilgili olarak yapılan son düzenlemelere göre ele alınıp incelenmiştir.

2. Yetiştirici Birliklerinin Amaçları

Yetiştiricilerin kendi aralarında teşkilatlanarak üstün verimli hayvanlar yetiştirilmesi amacı ile;

- Yerli ve yurt dışından ithal edilen ırkların genetik potansiyellerinin geliştirilmesi,
- Verim düzeylerinin artırılması, bunların soykütük ve verim kayıtlarının tutulması,
- Hayvanlarla ilgili sağlık hizmetlerinin yürütülmesi ve sigorta işlemlerinin yapılması,
- Birlik üyelerine eğitim hizmetinin verilmesi,
- Üyelerin ihtiyaç duydukları girdileri temin ve tedariki ile üretimin yurt içi ve yurt dışı pazarlamasını yapmak.
- Üretim maliyetlerinin düşürülmesi ve ürünlerinin değerlendirilmesi için gerekli tesislerin kurulması ve işletilmesi ile,
- Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca belirlenecek her türlü hayvan ıslahı çalışmalarına ilişkin esas ve usuller, tabii ve suni tohumlama ve embriyo transferi uygulama usulleri ile kanunun uygulanmasına ilişkin diğer hususların yerine getirilmesi, birliğin temel amaçlarından.

3. Yetiştirici Birliklerinin Çalışma ve Hizmet Alanları

- Üyeler arasında dayanışmayı sağlamak,
- Üyelerin mesleki eğitimlerini sağlamak, bilgi ve becerilerini artırmak, bunun için kurs ve seminer gibi faaliyetler düzenlemek, göze ve kulağa hitap eden yayın araçları üretmek ve dağıtmak, her türlü basılı yayın ve haberleşmeyi sağlamak,
- Soykütüğü ve suni tohumlama faaliyetlerini yürütmek,
- Üyelerin hayvanlarına sağlık hizmetlerini gerçekleştirmek, ihtiyaçları olan aşı, serum ve ilaç gibi girdileri sağlamak ve dağıtmak,
- Yetiştiricilerin damızlık hayvan, alet ve ekipman, kaba yem, kesif yem, yem tohumları ve sair girdi ihtiyaçlarını sağlamak ve dağıtmak,

f) Yurt içinden veya gerekli hallerde yurt dışından döl kontrolü yapılmış boğa spermaları veya boğa kullanarak milli soykütüğü hizmetleri ile bütünleşen, bir suni tohumlama organizasyonu kurmak ve bunun için gerekli kadro ve ekipleri oluşturmak, gerekli hallerde sperma üretim laboratuvarları kurmak, bu konulardaki bilgileri yetiştiricilere duyurmak, istifadelerine imkan veren sistemi geliştirmek ve bu konularda kurslar düzenlemek,

g) Hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili her türlü teknik ve idari tedbirleri almak veya aldirmek.

h) Soykütüğüne kayıtlı hayvanların satışını organize etmek, bunun için fuar, sergi, panayır ve yarışma günleri tertiplemek, ödüller vermek, yetiştirilen ırkların halka tanıtımını yapmak, üreticilere duyurmak,

ı) Yetiştiricilerin ürünlerinin değer fiyata satışını sağlayacak borsa, board ve benzeri pazarlama organizasyonları kurmak,

j) Yetiştiricilerin ihtiyaçlarına yönelik iş ve işlemleri yapmak,

k) Hayvan ve hayvancılık işletmelerine yönelik her türlü sigorta işlemlerini yapmak veya yaptırmak,

l) Kredi temini konusunda yetiştiricilere yardımcı olmak,

m) Süt sığırcılığı konusunda ihtiyaç duyulan araştırmaları yapmak veya yaptırmak,

n) Hayvancılığın gelişmesi için gerekli tesisleri kurmak, ortak olmak ve işletmek.

4. Yetiştirici Birliklerinin Kuruluşu

Birliğin kurulabilmesi için, aynı saf ırktan en az beş baş ineği bulunan ve yine en az yedi yetiştirici kişinin, buldukları yerdeki Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı Tarım İl Müdürlüğüne başvurmaları gerekmektedir. Başvurunun kabul edilmesiyle yetiştirici birlikleri kurulur. Kuruluş iznini alan birlik, yetiştirici birliğinin anasözleşmesinin bir özetini Ticaret Sicili gazetesinde yayınlatarak, üç ay içerisinde en az 25 üye ile genel kurulunu yapar. Birlik yukarıda belirtilen amaçları doğrultusunda faaliyetlerine başlamış olur. Bir ilde aynı ırktan birden fazla yetiştirici birliği kurulamaz. Birliklerin en az kurucu üye sayısı 7 olup, üst sınır yoktur. Yetiştirici birlikleri asil üyeler, temsilci üyeler ve fahri üyelerden oluşmaktadır.

a) Asil Üyeler: Damızlık hayvan yetiştiren ve hayvansal üretim yapan, özel ve tüzel kişi ve kuruluş temsilcilerinden oluşur.

b) Temsilci Üyeler : Yetiştiricilere hizmet götüren Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ziraat Bankası, Ziraat Odası, Özel İdare temsilcileri ile, Birliğin kurulduğu ilde bulunan Ziraat ve Veterinerlik Fakülteleri temsilcileri gibi kamu ve özel sektör kuruluş temsilcileridir.

c) Fahri Üyeler; Hayvancılık sektörüne hizmet veren kişi ve kuruluş temsilcileridir.

4.1. Yetiştirici Birliklerine Üyelik Şartları

Aşağıdaki niteliklere haiz gerçek ve tüzel kişiler birliğe üye olabilirler.

- Birliğin kurulduğu il hudutları içerisinde işletmesi olmak,
- Fiilen hayvan yetiştiriciliği faaliyetinde bulunmak.
- Aynı saf ırktan en az 5 baş ineğe sahip olmak ve bu hususu Tarım İl Müdürlüğünden alınacak bir belge ile belgelendirmek.

5. Yetiştirici Birliklerinin Organları

Yetiştirici birliklerinin organları;

- Birlik Genel Kurulu,
- Birlik Yönetim Kurulu
- Birlik Denetleme Kurulundan oluşur.

5.1. Birlik Genel Kurulu

Birlik Genel Kurulu birliği meydana getiren yetiştirici üyeler, temsilci üyeler ve fahri üyelerden oluşan yetkili karar organıdır. Birlik Genel Kuruluna, birliğe genel kurul tarihinden en az üç ay önce üye olan yetiştiriciler katılabilir. Temsilci ve fahri üyelerde bu şart aranmaz. Genel Kurula katılan her üyenin bir oy hakkı vardır. Temsilci ve fahri üyelerin oy hakkı yoktur. Bizzat yetiştiricilik yapan tüzel kişilikler 2 üye ile temsil edilir, ancak bir temsilcinin oy kullanma hakkı vardır.

5.1.1. Birlik Genel Kurulunun Devredilmeyen Görevleri

Genel Kurul, yetkilerinden aşağıda belirtilen görevleri devir ve/veya terk edemez:

- Ana sözleşmeyi değiştirmek,
- Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Tasfiye Kurulu üyelerini seçmek,
- Yönetim Kurulu, Denetleme Kurulu ve Tasfiye Kurulunu gerektiğinde ibra veya azletmek,
- Gayri menkul alım ve satımında takip edilecek usul ile, alınacak gayri menkulün niteliğini, yerini ve azami fiyatını, satılacak gayri menkulün asgari fiyatını belirlemek,
- İmalat ve inşaat işlerinin yaptırılma usul ve esaslarını belirlemek,
- Merkez Birliğin oluşturulması için gönderilecek temsilcileri seçmek.

5.1.2. Birlik Genel Kurulunun Görevleri

Birlik Genel Kurulunun görevleri şunlardır;

- Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulunu seçer,
- Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu faaliyet kararlarını ibra veya red eder,

c) Bilanço (gelir-gider farkı) hesapları ve yıllık çalışma raporları hakkında karar almak ve bu konuda yönetim kuruluna tam yetki vermek,

d) Yönetim Kurulu ve Denetim Kurulu ile gereğinde tasfiye kurulu ve üyeler tarafından yapılan teklifleri incelemek, yerine getirilmesi uygun görülenlerin iş programına alınmasına ve uygulanmasına karar vermek.

e) Yönetim kurulu üyelerini ve Denetleme Kurulu üyelerini gerektiğinde hesap tetkik komisyonu ve tasfiye kurulunu seçmek ve hizmetini tamamlayan kurulları ibra etmek veya etmemek,

f) Gerektiği takdirde Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyeleri ile tasfiye kurulu üyelerinin işlerine son vermek,

g) Birlik ana sözleşmesinde yapılacak değişiklikleri kararlaştırmak,

h) Birliğin başka bir birlikle işbirliği yapmasına karar vermek,

i) Amaç ile ilgili kuruluşlara iştirake karar vermek ve katılma paylarını belli etmek,

j) Gayri menkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayri menkulün niteliğini, yerini ve azami fiyatını, satılacak gayri menkullerin asgari fiyatını belirlemek,

k) Üyelerin ihtiyaçları ile ilgili araç, gereç ve demirbaşlar ile üretim maddelerinin temini hususunda karar almak ve bu hususta Yönetim Kuruluna yetki vermek,

l) Üyelere birlik aracılığı ile sağlanan aynı ve nakdi kredilerin ödeme şekli ve miktarını tesbit etmek ve bu hususta yönetim kuruluna yetki vermek,

m) İmalat ve inşaat işlerinin yaptırılma usul ve esaslarını belirlemek,

n) Yönetim Kurulunun hazırlamış olduğu iş programını ve yeni bütçeyi onaylamak,

o) Bürolar, alım ve satım merkezleri açmak için Yönetim Kuruluna yetki vermek,

p) Ortak bulunduğu takdirde Merkez Birliğine yatırım ve geliştirme fonunu kısmen veya tamamen devri konusunda karar vermek,

r) Yönetim Kurulu tarafından yapılan üyelikten çıkarma teklifleri hakkında karar vermek,

s) Merkez Birliğine iki kişiden az olmamak üzere ve üye sayısının 1/20'si oranında temsilci seçmek,

ş) Üyelerin müşterek menfaatlerini ilgilendiren ve Yönetim Kurulu yetkisi dışında olan her konuda karar vermek,

t) Yönetim kurulu üyelerine ve Denetleme Kurulu üyelerine verilecek huzur hakkı ile yollukları belirlemek, ayrıca personelin kadro ve ücretleri ile yolluklarını tesbit etmek,

u) Banka ve Kamu Kuruluşlarından temin edilecek kredi ve yardımlar ile gerçekleştirilecek yatırımların yapılması ve bu konuda üyelerle birlikte müteselsilen borçlanmaya karar vermek.

v) Tetkiki yapılacak canlı ve cansız demirbaşların terki konusunda karar almak ve yetki vermek,

y) Yönetim kurulunun teklifi üzerine toplanarak illerinde uygulanacak olan teknik ve sağlık hizmetleriyle ilgili ödentiler ile aidat ve katılım paylarını her yılın Aralık ayında belirleyerek Merkez Birliğine iletmek,

z) Merkez Birliğince gönderilen talimatları görüşmek ve Yönetim Kuruluna uygulama yetkisi vermek.

5.2 Birlik Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu, kanun, ilgili yönetmelik ve an sözleşme hükümleri içinde birliğin kanuni temsilcisi olan ve faaliyetlerini yürüten icra organıdır. Birlik Yönetim Kurulu 2 yıl için birlik genel kurulu tarafından seçilen 7 asil üye ile yetiştirici üyelerden seçilecek 5 yedek üyeden oluşur. Herhangi bir sebeple yetkili temsilcilerin kendi tüzel kişiliğindeki temsilciliğinin sona ermesi halinde o tüzel kişiliğin birlik yönetim kurulundaki üyeliği devam eder. Yeni seçilen temsilci ayrılan temsilcinin görevini devam ettirmek üzere tüzel kişiliğinden yazı getirir. Yönetim kurulundan ayrılan üyelerin tekrar seçilme hakkı vardır.

5.2.1. Birlik Yönetim Kurulu Üyelik Şartları

Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmek için;

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Türk ceza kanunundaki zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sehtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve devletin şahsiyetine işlenen suçlardan mahkum olmamak,
- c) Birbiriyle üçüncü dereceye kadar (3. derece dahil) akraba olmamak
- d) Aralarında her hangi bir iş ortaklığı bulunmamak,
- e) Hacir altında bulunmamak,
- g) En az ilkokul mezunu olmak şartları aranır.

Üyelik şartları denetleme kurulu tarafından araştırılır. Bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan bu şartları kaybedenlerin görevlerine yönetim kurulunca son verilir. Genel kurulda en çok oy alanlar yönetim kurulu asil ve yedek üyeliklerine seçilmiş olurlar. Oylar eşit olursa kuraya başvurulur. Yönetim kurulundan ayrılan bir üyenin yerine yedek üyelerden en fazla oy alan üye sırasına göre biri geçer.

5.2.2. Birlik Yönetim Kurulu İş Bölümü ve Çalışma Şekli

Birlik yönetim kurulu kendi aralarında bir başkan, bir başkan vekili ve bir muhasip seçer. Diğerleri ise üye sıfatını alır. Aynı toplantıda yönetim kurulunun yapacağı mutad toplantı tarihlerini ve yerini belirler. Yönetim kurulu kararları çoğunlukla alınır. Oyların eşit olması durumunda görüşme konusu red edilmiş sayılır. Yönetim kurulundan üyeler vekalet veya temsil yolu ile oy kullanamazlar. mazeretsiz olarak üç toplantıya katılmayan üye istifa etmiş sayılır. Alınan karara karşı görüş bildirenler veya çekimser kalanlar muhalefet sebeplerini kararın altına yazarak imzalamak zorundadırlar. Yönetim kurulu üyeleri her zaman üyelikten ayrılabilirler. Ancak çekilen üyenin iş gördüğü zamana ait sorumluluğu ile ilgili olarak zarar ve sorumluluklarının öğrenildiği tarihten itibaren 5 yıl süre içerisinde aleyhinde tazminat davası açılabilir.

Yönetim kurulu üyeleri topluca istifa ettikleri veya mevcut yedekler istifa eden üyelerin yerini dolduramadığı takdirde; olağanüstü genel kurul toplantısına gidilerek yeniden yönetim kurulu üyeleri seçilir. Yönetim kurulundan istifa eden bir üyenin yerine gelecek yedek üye yok ise yönetim kurulu birlik üyeleri arasından birinin yönetim kurulu üyeliğine seçerek yeni üyeyi toplanacak ilk genel kurulun onayına sunar. Görevi son bulan eski yönetim kurulu, yeni yönetim kuruluna seçim gününden başlayarak bir hafta içinde görevini devretmek zorundadır.

5.2.3. Birlik Yönetim Kurulunun Görevleri

Yönetim kurulunun görevleri şunlardır.

- a) Birlik yönetim kurulu yasa, yönetmelik ve an sözleşmede belirtilen görevleri yürütmekle görevlidir.
- b) Bu amaçla iki ayda bir defa mutad toplantı yapar, ancak gerek duyulması halinde toplantı sayısı artırılabilir.
- c) Birlik bütçesini hazırlar, birliğin her türlü faaliyet ve kayıt işlerini yürütür.
- d) Soykütüğü işlerini ve verim kontrollerini yaptırır ve takip eder.
- e) İki yılda bir birlik genel kurulunu toplantıya çağırır. Çalışmalarını rapor halinde genel kurula sunar. Gerekliğinde genel kurulu olağanüstü toplantıya çağırır.
- f) Genel kurulca verilen görevleri yapar. Sonuç hakkında genel kurula bilgi verir.
- g) Yetiştirici eğitimlerini yapar, seminerler düzenler, yetiştirme, bakım, besleme, sürü idaresi gibi konularda yayınlar yapar.
- h) En son hayvan ve hayvansal ürün fiyatlarına ilişkin pazar haberlerini üyelerine duyurur.
- i) Modern hayvancılık işletmeleri kurmak isteyenlere proje temin eder.
- j) Üyelerine kredi sağlar.
- k) Personelin atama, tayin ve özlük işlerini yürütür.

- l) Mevcut bütçe dahilinde gerekli harcamaları yasalarına göre yapar.
- m) Üyelerinin ürünlerine pazar bulur, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır.
- n) Potansiyeli olan merkezlerde birlik bürosu kurulması konusunu inceler, uygun görülenlerin kurulmasını genel kurula teklif eder.
- o) Birlik idari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü faaliyetlerini düzenler ve yönetir.
- p) Birlik Teknik ve Sağlık İşleri Şube Müdürlüklerinin faaliyetlerini düzenler ve yönetir.
- r) Birliğin parası, menkul ve gayri menkul bütün varlıklarını gereği gibi kullanmak, işletmek ve korumak için çalışır.
- s) Kanunlara aykırı olarak alınan genel kurul kararları aleyhine iptal davası açar.
- ş) Genel kurulca uygulanmasına karar verilen Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca desteklenecek yatırım projelerini hazırlatarak bakanlığın onayına sunar.
- t) Birliğin aczi halinde genel kurulu toplantıya davetle gerekli mercilere haber verir.
- u) Eski yönetim kurulu üyeleri ile birlik memurlarının sonradan tespit edilen yolsuzluklarını ilgili mercilere haber verir.
- ü) Denetim amacı ile denetleme kurulunun talebi halinde, birliğe ait her türlü defter ve belgeleri verir.
- v) Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca ve merkez birliğince yaptırılacak denetim neticesi verilecek talimatlara uyar.
- y) Birliğin işlerinin görülmesinde basiretli bir işadamı gibi hareket eder.
- z) Kamu kuruluşları, banka ve diğer kuruluşlardan kredi alır.

5.3. Birlik Denetleme Kurulu

Birlik Denetleme Kurulu, Genel kurul namına Birliğin bütün işlem ve hesaplarını inceler. Birlik denetleme kurulu 2 yıl için genel kurulca seçilen 5 asil üye ile yetiştirici üyeler arasından seçilecek 3 yedek üyeden oluşur.

5.3.1. Birlik Denetleme Kurulu Üyelik Şartları

Denetleme kurulu üyeliğine seçilmek için;

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak.
- b) Türk ceza kanunundaki zimmet, ihtilâs, irtikap, rüşvet, görevi suistimal, sahtekarlık, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal ve devletin şahsiyetine işlenen suçlardan mahkum olmamak.
- c) Birbirleriyle ve yönetim kurulu üyeleriyle üçüncü dereceye kadar (3. derece dahil) kan ve sıhri akraba olmamak.

d) Görev süresi dolan yönetim kurulu üyeleri, genel kurulca ibra edilmedikçe denetleme kurulu üyeliğine seçilemezler.

e) Görev kusurlarından veya suç teşkil eden fiillerinden ötürü yönetim kurulu ve denetleme kurulu üyeliğinden uzaklaştırılanlar tekkar denetleme kurulu üyeliğine getirilmezler.

Denetleme kurulu üyeleri her zaman görevden çekilebilir. Ancak toptan çekilme halinde, genel kurul, yönetim kurulu tarafından derhal toplantıya çağrılır ve yeniden denetleme kurulu üyelerini ve yedeklerini seçer. Boşalan üyeliğe yedek üye getirilir. Ancak istifa eden bir üyenin yerine geçecek yedek üye yok ise genel kurul toplantıya çağırılmadan mevcut üyeler tarafından bir asil ve bir yedek üye seçilir. Bu durumda iki üyenin de birlik üyelerinin dışından uzman elemanlardan gösterilmesi daha uygun olur.

5.3.2. Birlik Denetleme Kurulunun İnceleme Yükümlülüğü

Denetleme kurulu üyeleri işletme hesabiyle bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticelerinin mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapıp yapılmadığını incelemekle yükümlüdürler. Üyeleri şahsen sorumlu veya ek ödeme ile yükümlü olan birliklerde, ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da incelemek zorundadırlar. Yönetim kurulu bu maksatla denetleme kurulu üyelerine defter ve belgeleri verir. Onların istekleri üzerine müfradat defteri ve bu defterin hangi esaslara göre düzenlendiği ve istenilen her konu hakkında bilgi verilir. Ortaklar gerekli gördükleri hususlarda denetleme kurulu üyelerinin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını istemeye yetkilidirler.

5.3.3. Birlik Denetleme Kurulunun Çalışma Düzeni ve Görevleri

Denetleme kurulu üyeleri, yılda en az dört defa toplanarak birliğin işlemlerini ve hesaplarını denetler, malları ve kasayı sayar ve görülen noksanlıkları, düzensizlikleri inceleyerek bunları birer rapora bağlar ve "Denetleme Kurulu Denetim Raporları" dosyasında muhafaza ederler. Denetleme kurulu üyeleri, yıllık genel kurul toplantısından 35 gün önce bilanço, yönetim kurulunun hazırladığı yıllık çalışma raporu ve bütçeyi inceleyerek gerekli gördüğü işlemleri, hesapları ve mevcutları elden geçirir ve kanaatlerini açık olarak belirterek yıllık rapor meydana getirirler. Denetleme kurulu üyeleri, raporda, yönetim kurulunun çalışma düzenini ve başarı derecelerini belirtirler.

Denetleme kurulu üyelerinin görevleri, birliğin iş ve muamelelerini kontrol etmektir. Denetleme kurulu üyeleri aşağıdaki görevleri yapmak zorundadırlar;

a) Birliğin işlem ve hesaplarının tetkiki sonunda buldukları noksan ve hataların giderilmesi için gerekli tedbirleri almak ve ilgili organlara haber vermek,

b) Bilançonun Türk Ticaret Kanununun 74'üncü maddesi esaslarına veya Maliye Bakanlığının kabul ettiği örnek bilançoya göre hazırlanıp hazırlanmadığına bakmak,

c) Yönetim kurulu üyelerinin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadıklarını araştırmak, bu şartları taşımadıkları halde seçilenler ile sonradan kaybedenlerin görevlerine son verilmesi için keyfiyeti yönetim kuruluna bildirmek.

d) Muhtelif sebeplerle yönetim kurulunun toplantı nisabını kaybetmesi halinde boşalan yönetim kurulu üyeliklerine gecikilmeksizin yeteri kadar yedek üye çağırarak,

e) Birlik çalışmaları hakkında bilgi almak ve lüzumlu kayıtların intizamlı tutulmasını sağlamak maksadıyla birliğin defterlerini incelemek,

f) Üç ayda bir ara denetim yapmak ve ansızın birlik veznesini denetlemek, inceleme sonuçları olumsuz çıktığı takdirde düzenlenecek raporun birer örneğini yönetim kurulu başkanına vermek,

g) Bütçe ve bilanço kontrol etmek,

h) Tasfiye muamelelerine nezaret etmek,

i) Birlik üyeleri ve kendileriyle birlik yöneticileri arasındaki anlaşmazlıkla ilgili konuları genel kurul gündemine aldirmek ve gerektiğinde olağanüstü olarak genel kurulu toplantıya çağırarak,

j) Genel kurul toplantılarında hazır bulunmak,

k) Birlik yönetim kurulu üyelerinin ve memurlarının cezayı gerektiren fiillerini savcuya bildirmek,

l) Anasözleşmede üyelerin genel kurul toplantılarına katılmaları için gerekli şartların yerine getirilip getirilmediğini incelemek,

m) Yapılacak denetimler sonucunda düzenlenecek rapora göre hukuki sorumluluğu tesbit edilen yönetim kurulu ve memurları hakkında genel kurul kararlarına istinaden gerekli hukuk davalarını açmak.

5.4. Yetiştirici Birlikleri Şube Müdürlükleri ve Görevleri

5.4.1. Teknik ve sağlık işleri Şube Müdürlüğü

Yönetim kuruluna bağlı olarak hizmet veren teknik ve Sağlık işleri Şube Müdürlüğü ülkenin hayvancılık politikasına paralel olarak verilen hedeflere ulaşabilmek amacıyla Birlik Organlarınca verilen kararları onaylar. Ülke hayvancılığı ve Birlik üyelerinin menfaatleri doğrultusunda, hayvan ıslahı amacı ile tabii ve suni tohumlama ile embriyo transferleri, ıslah edilmiş ırkın muhafazası ve takibi için soy kütüğü çalışmaları ve hayvan sağlığı ile ilgili faaliyetler ve bu konularda danışmanlık hizmeti verir. Bu hizmetleri soykütüğü, Suni Tohumlama ve Hayvan sağlığı birimleri vasıtasıyla yürütür. Görevli teknik ve sağlık personeli ve puantör ve verim kontrolörlerinin çalışmalarını denetler.

5.4.2. İdari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü

İdari ve Mali İşler Şube Müdürlüğü, birliğin personel idari ve mali işlerini yürütür. Damızlık boğa, inek ve buzağılar için düzenlenecek sergi, panayır, fuarlarda dereceye

girenlere ödül verir. Borsa, board gibi kuruluşlarla ilgili çalışmalarını yürütür. Birliğin ithal hayvan alımı ve nakliye işlerini yürütür. Genel kurulun laboratuvar, istasyon ve suni tohumlama durakları kurulmasına karar vermesi halinde, bunların inşasını ve faaliyete geçirilmesini sağlar, Soykütüğüne kayıtlı damızlıkların yurt içi ve yurt dışı satışlarında yetiştiricilere yardımcı olur. Birliğin bütçe tasarısını hazırlar. Yönetim kurulu, genel kuruldan aldığı yetki dahilinde işlerin görülmesiyle görevlendirdiği kimseleri, atadığı müdürleri, diğer temsilci ve vekilleriyle hizmet personelinin sözleşme şartlarına uymadıkları takdirde işten çıkarabilir. İşten çıkarılan kusursuz kimselerin tazminat isteme hakları saklıdır. Yönetim kurulu, resmi dairelerde, mahkemelerde ve üçüncü kişiler nezdinde temsil yetkisini ilgili müdürlere devredebilir. Ancak, birliği taahhüt altına koyabilecek işlerde müdür ile birlikte murahhas üye, yönetim kurulu başkanı veya imza yetkisine hâiz üyelerden birinin imzası şarttır.

5.5. Yetiştirici Birliklerinin Mali Yapısı

Yetiştirici birliklerinin gelirleri;

a) Genel kurulca tesbit edilen giriş ve yıllık (Genel kurulun vereceği karara göre aylık, üç aylık veya altı aylık dönemlerde tahsil edilir) aidatlar,

b) Yapılan hizmetler karşılığı elde edilen gelirler (Verim kontrol ve soy kütüğüne kayıt ücreti, yetiştirme hastalıkları ve diğer hastalıkların takibi için alınan ücretler, borsa ve bordlardan elde edilecek gelirler, tabii-suni tohumlama ücretleri gibi)

c) Tasit ücretleri,

d) Bağışlar ve yardımlar (resmi ve özel kuruluşlardan kabul edilebilir),

e) Merkez Birliğinden yapılan yardımlar,

f) Özel sektör tarafından ithal edilen damızlık süt sağrılarına götürülecek teknik ve sağlık hizmetleri karşılığı olarak Birlikçe belirlenecek ödentiler,

g) Yayın gelirleri,

h) Diğer gelirler.

5.5.1. Yetiştirici Birliklerinde Gelir Gider Farklarının Dağıtılması

Birliğin müsbet gelir-gider farkı üyelerinin giriş aidatı, bağışlar ve yardımlar haricinde diğer birlik gelirlerinin toplamından her nevi masraflar, vergi, faiz ve amortisman karşılıkları çıktıktan sonra kalan kısım aşağıdaki oranlar üzerinden bölünür.

a) % 15 yedek akçe,

b) % 5 Merkez Birliği yardımı,

c) % 10 Sosyal hizmetler payı,

d) % 5 kefalet payı,

e) % 65 yatırım ve geliştirme payına ayrılır.

6. Merkez Birliği

Yetiştirici Birliği, birliğin gelişmesi, menfaatlerinin korunması, eğitim ve denetim konusunda hizmet verilmesi gibi faaliyetlerinin yerine getirilmesi için kurulmuş veya kurulacak aynı çalışma konularına sahip Merkez Birliğine girer. Birlikler, Merkez Birliğini kurar, çalışma konuları ile ilgili olarak Merkez Birliğinin yapacağı tesislere taahhütü dışında genel kurulca belirlenecek miktar üzerinden iştirakte bulunabilir. Yeni kurulan bir Yetiştirici Birliği, Merkez Birliğine girmek için, Yönetmelik ve Merkez Birliği Ana Sözleşmesinde belirtilen hükümleri, bütün hak ve ödevleri ile kabul ettiğini gösteren bir dilekçe ile Merkez Birliği Yönetim Kuruluna başvurur. Merkez Birliği Yönetim Kurulunun giriş isteğini kabul etmesi ile Birlik, Merkez Birliğine girmiş olur.

6.1. Merkez Birliğinin Görevleri

Merkez Birliğinin görevlerini şöyle sıralayabiliriz.

a) Yetiştirici Birliklerinin çıkarlarını korumak, yasa tüzük, ve yönetmeliklerde belirtilen amaçlarını gerçekleştirmeleri doğrultusunda faaliyetlerini yönlendirmek, bu birliklerin gelişmelerine yardımcı olmak ve gerekli önerilerde bulunmak.

b) Birliklerin, ülke hayvancılığı politikası yönünde çalışmalarını temin etmek, Birliklerin dilek ve ihtiyaçlarını hükümet mercilerine iletmek ve çözmek,

c) Birlikleri teftiş ve murakebe etmek,

d) Yasa ve yönetmeliklerde belirtilen görevleri yapmak,

e) Yasa ve yönetmeliklerde belirtilen görevlerin dışına çıkan Birlikleri tesbit etmek.

f) Merkez Birliği Genel kurulu kararı ile Uluslararası Hayvancılık Birliklerine, Enstitülerine üye olmak, hayvan sergi panayırılarına katılmak,

g) Hayvan ve hayvasal ürünlerin ihracatı ile damızlık ithal ve ihracatı konularında hükümet yetkilileri nezdinde gerekli girişimlerde bulunmak,

h) Hayvan ve hayvansal ürün fiyatlarını tesbit komisyonlarında görev almak,

ı) Dış ülkelerde hayvancılık ve hayvancılıkla ilgili kuruluşların çalışmalarını takip etmek, bu konudaki yenilikleri yayın ve eğitim yoluyla tüm yetiştiricilere iletmek,

j) Yasa ve yönetmeliklerde günün şartlarına göre yapılması istenen değişiklikler için hükümet mercileriyle ilişki kurmak,

k) Hayvancılık konusunda devletçe yapılacak yatırımlara yardımcı olmak ve önerilerde bulunmak,

l) Yetiştiricilere iç ve dış kredi sağlamak,

m) Yetiştirici eğitimlerini yapmak, seminerler düzenlemek, yetiştirme konularında yayınlar çıkarmak,

n) Borsa ve board gibi kuruluşların kuruluşu ve işleyişi ile ilgili talimatları çıkararak Genel kurul onayı ile yürürlüğe koymakla görevlidir.

6.2 Merkez Birliğinin Organları

Merkez Birliğinin Organları aşağıdaki gibi oluşur.

- a) Genel Kurul
- b) Yönetim Kurulu
- c) Denetleme Kurulu
- d) Hakem Kurulu

6.2.1. Merkez Birliği Genel Kurulu

Merkez Birliği Genel Kurulu en az iki kişi olmak üzere Yetiştirici Birliğinin üye tam sayısının 1/20'si kadar gönderdikleri temsilcilerden oluşur. Merkez Birliği Genel Kurulu, Yetiştirici Birliklerinin genel kurulları toplandıktan ve yeni yöneticileriyle delegelelerini seçtikten sonra aynı yılın Haziran ayı içerisinde toplanır. Genel Kurul, üyetam sayısının en az yarısından bir fazlası ile toplanır. Bu sayıya fahri üyeler dahil değildir.

6.2.1.1. Merkez Birliği Genel Kurulunun Görevleri

- a) Merkez Birliği Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulunu seçer,
- b) İşletme hesabıyla, bilanço ve gerektiğinde gelir gider farklarının Birliklere bölüş-türülmesi hakkında kararlar alır.
- c) Yönetim ve Denetleme Kurullarını ibra eder,
- d) Yasa ve yönetmeliklerle Genel kurula tanınmış olan konular hakkında kararları alır.
- e) Yönetim kurulu tarafından gelecek yıllar için önerilen bütçeleri kabul eder veya değiştirebilir,
- f) Birlik faaliyetleri hakkında öneri ve direktiflerde bulunur.
- g) Birlikler arasında işbirliğini sağlar.
- h) Yasa ve Yönetmeliklerde belirtilen görevleri dışına çıkan ve Yönetim Kurulunca feshedilmesi istenen Birlikler Hakkında karar verir.
- i) Yönetim Kurulunca teklif edilen yasa ve yönetmeliklerden yapılması istenen de-ğişiklikler için kararlar alır. Bu konuda hükümet yetkilileriyle görüşmek üzere yönetim Kurulunu görevlendirir.
- j) Birliklerin daha iyi idare edilmesi ve bu Birliklerin yaygınlaştırılması konusunda karar alır.
- k) Birliklerle ilgili tüm ödentileri tesbit eder.
- l) Yetiştiricilerin yararlanacağı bir "Çiftçi Bankası" kurulması konusunda her türlü çalışmayı yürütür.

6.2.2. Merkez Birliği Yönetim Kurulu

Merkez Birliği Yönetim Kurulu, iki yıl için Merkez Birliği Genel Kurulunca seçilecek 7 asil ve 5 yedek üyeden oluşur. Yönetim Kurulu, kendi üyeleri arasından bir başkan, bir başkan yardımcısı ve bir muhasip üye ile 5 kişilik bir icra komitesi seçer. Bunlar bizzat yetiştiriciler arasından seçilir. Yönetim Kurulu kararıyla, muhasebeci ve veznedar gerektiğinde dışarıdan çalıştırılabilir.

6.2.2.1. Merkez Birliği Yönetim Kurulunun Görevleri

Merkez Birliği Yönetim Kurulu;

- a) Yasa ve yönetmeliklerle, ana sözleşmede belirtilen görevleri yürütmekle görevlidir.
- b) Bu amaçla iki ayda bir toplanır.
- c) Merkez Birliğinin bütçesini hazırlar, Birliğin her türlü faaliyet ve kayıt işlerini yürütür.
- d) Birliklerin Genel Kurullarına katılacak kişileri seçer. Genel kurullara en fazla beş kişi ile iştirak eder,
- e) İki yılda bir Genel Kurulu olağan toplantıya çağırır. Çalışmalarını rapor halinde Genel kurula sunar. Gerektiğinde Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağırır,
- f) Genel Kurul tarafından verilen görevleri yapar, sonucu hakkında yine Genel Kurula bilgi verir,
- g) Yetiştirici eğitimlerini yapar, seminerler düzenler, yetiştirme konularıyla ilgili yayınlar hazırlar,
- h) İller itibariyle çeşitli pazar haberlerini, yayınları ile üyelerine duyurur,
- i) Yasa ve yönetmeliklerde ve ana sözleşmede yapılmak istenen değişiklikleri Genel Kurulun onayına sunar,
- j) Merkez Birliğine bağlı Birliklerin, amaçlarından sapması halinde, bunların feshdilmesi teklifini Genel Kurula sunar,
- k) Tüm Birlikleri zaman zaman denetler,
- l) Yönetim Kurulu Başkanı, Birliği her yerde temsile yetkilidir,
- m) Genel sekreteri seçer.

6.2.3. Merkez Birliği Denetleme Kurulu

Merkez Birliği Denetleme Kurulu iki yıl süre için Genel Kurulca seçilen 5 asil ve 3 yedek üyeden oluşur.

6.2.3.1. Merkez Birliği Denetleme Kurulunun Görevleri

- a) Yönetim Kurulunun çalışmalarını denetler ve hazırladığı raporu Genel Kurula sunar,
- b) Merkez Birliği Yönetim Kurulunun isteği üzerine Birlikleri denetler,
- c) Gerektiğinde Genel Kurulu olağanüstü toplantıya çağırır,

6.2.4. Merkez Birliği Hakem Kurulu

Merkez Birliği Hakem Kurulu iki yıl süre için Merkez Birliği Genel Kurulunca seçilen, konusunda uzman Veteriner Hekim ve Zooteknist Ziraat Mühendisi 3 asil ve 2 yedek üyeden oluşur. Birliklerde meydana gelen anlaşmazlıkları çözüme kavuşturur ve karara bağlar. Hakem Kurulunun verdiği kararlar kesindir.

6.3. Merkez Birliği Müdürlükleri ve Görevleri

6.3.1. Merkez Teknik ve Sağlık İşleri Müdürlüğü

Merkez Teknik ve Sağlık İşleri Müdürlüğü Yönetim Kuruluna bağlı olarak görev yapar. Yetiştirici Birliklerinin Teknik ve Sağlık İşleri Şube Müdürlükleri tarafından yürütülen görevlerle ilgili tüm bilgileri toplar, değerlendirir ve denetler.

6.3.2. Merkez İdare ve Mali İşler Müdürlüğü

Merkez Birliğinin idare ve mali işlerini yürütür. Yönetim Kuruluna bağlı olarak görev yapar. Birliklerin idare ve Mali İşler Şube Müdürlükleri arasında koordinasyonu sağlar.

6.4. Merkez Birliğinin Mali Yapısı

Merkez Birliğinin gelirleri;

- a) Birliklerin aidatları,
- b) Yapılan hizmetler karşılığı elde edilen gelirler,
- c) Bağışlar ve yardımlar,
- d) Yayın gelirleri,
- e) Borsa ve board gibi kuruluşlardan sağlanacak gelirlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizde süt sığırcılığının verim düşüklüğünü gidermek amacıyla yurt dışından yüksek verimli inekler getirilerek entansif üretim yapılan işletmeler kurulmuştur (Şahin, 1993). Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından dağıtılan veya kontrolleri yapılan işletmelerin bir araya getirilerek, Tarım İl Müdürlüklerinin desteğiyle Yetiştirici Birliklerinin kurulması, başlangıç ve örnek olması bakımından gereklidir. Bu açıdan, devletin ithal yoluyla getirdiği ve dağıtımını yaptığı hayvanlardan daha verimli sonuçlar alınması için bu çalışmalara, kurumları aracılığı ile destek olması gerekmektedir.

Yetiştirici Birliklerinin hedeflenen temel amaçlarına ulaşabilmesi için yukarıda belirtilen Bakanlık desteğine ihtiyaç vardır. Birliklerin organizasyonlarının tamamlanıncaya kadar, Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca teknik, sağlık hizmetleri ve eğitim konusunda yardım sağlanması yararlı olacaktır.

Yetiştirici Birliklerinin bir araya gelerek oluşturacakları Merkez Birlikleri kuruluncaya kadar, var olan Yetiştirici Birlikleri arasındaki koordinasyonu Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yürütülecektir.

Ülkemiz hayvancılığının bulunduğu bu zor şartlardan kurtulmasının belki de en önemli çıkış noktasını teşkil edecek olan Birlikler, bölgesel düzeyde hayvancılığın geliştirilmesi yanında başarılı olması durumunda Merkez Birlikleri aracılığı ile tüm yurttaki belirli ölçülerde hayvancılığımızın çeşitli sorunlarını çözmeye katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

- Anonymous, 1995/a. Resmi Gazete, 8 Mart 1995 Sayı: 22221. S.23. Ankara.
- Anonymous, 1995/b. Resmi Gazete, 9 Ağustos 1995 Sayı: 22369. S.7-32. Ankara
- Koçtürk, O.M., ve Cebeci, A.N., 1995. Hayvancılık Sektöründe Yetiştirici Birlikleri Yaklaşımı ve Nazilli ÖR-KOOP Örneğinin İncelenmesi. Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 27-29 Eylül 1995, İzmir, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No: 27. S.172-180.
- Şahin, K., 1993. Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde Süt Sığırcılığı Yapılan İşletmelerde Kaynak Kullanımı ve Verimlilik. Ç.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü. Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Kod No: 644. Adana.
- Şahin, K., ve Gül, A., 1995. Hayvancılık Sektöründe Yetiştirici Birlikleri Uygulaması. Hasad Aylık Gıda, Tarım ve Hayvancılık Dergisi. Aralık 1995. Yıl: 11. Sayı: 127. İstanbul.

İŞYERİNİZDE YALNIZ MISINIZ?

Dr. Ayşe COŞKUNER

Hayatın her alanında iletişime gerek duyan insan, üretim alanında yani çalışırken de iletişime gerek duyar. Kişilerarası iletişim yada insan ilişkileri toplumun bütün fertlerini ilgilendiren bir konudur. İletişim süreçleriyle yakından ilişkili bir kavram da yalnızlıktır.

Çağımızda idrak etmekte olduğumuz baş döndürücü hızdaki teknolojik gelişmeler, insana büyük ölçüde yaşama kolaylığı sağlayabiliyorsa da, beraberinde çeşitli sorunlar da getirmektedir. Özellikle kent hayatında gittikçe karmaşıklaşan ve yoğunlaşan insan ilişkileri, bireylerin geleneksel değerlerinden uzaklaşmalarına ya da doyumсуuz kalmalarına neden olmaktadır. İnsan ilişkileri modern toplum diye tanımladığımız toplumlarda kısa süreli ve yüzeysel ilişkilere dönüşebilmektedir. İşte bu değişimin sonuçlarından biri de soğuk yüzlü bir kavram olan yalnızlıktır.

Connor ve Alderson (1974) insan ilişkileri gruplarının önemine dikkat çeken yazılarında toplumsal hayattaki değişiklikleri teknoloji artışına bağlamakta, çekirdek ailenin dahi parçalanarak modern insanın yalnızlığına ve yabancılaşmasına neden olduğundan söz etmektedir. Hisli (1988), yalnız insanların yaşamlarının tüm alanlarında doyumсуuz olduklarını belirtmektedir. Yalnız insanların kendilerini daha az sevdikleri arkadaş yada ahabplarının sayısının daha az olduğu, arkadaşları olanların ise bu arkadaşlıklarından memnun olmadıkları görülmektedir.

Yalnızlığın tanımlanmasında sosyal ilişkilerin nitelik ve nicelik açılarından analizleri kriter olarak alınmıştır. Yalnızlık, çoğukez "tekbaşına" olmakla eş anlamlı düşünülür. Gierveld (1987) yalnız (lanely) ve tek başına (alone) kavramları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiş, kişinin tek başına yaşayıp yalnızlık hissetmeyeceği gibi, yalnız değilken de yalnızlık hissedebileceğini vurgulamıştır. Peplau ve Perlman (1981)'a göre yalnızlık; kişinin sosyal ilişkiler örüntüsünün istenen ölçüde doyum vermemesinden kaynaklanan bir duygu olarak tanımlanmıştır. Kısaca, bireyin kişisel ve subjektif olarak yaşadığı bu sosyal yoksunluğa karşı gösterdiği duygusal bir tepkidir.

* G.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yönetim ve Çalışma Psikolojisi Anabilim Dalı

Yalnızlıkla ilgili tanımlamalarda öznel-nesnel boyut, duygusal - bilişsel boyut gibi ayrımlar da yapılmaktadır. Russell ve diğ. (1980)'nin yalnızlığa bilişsel bakış açısına göre yalnız insanın sosyal ilişkileri istediğinden ya da beklediğinden daha az sayıda ve kısa sürelidir (nicel kriter). Bu bilişsel boyuta bağlı olarak duygusal boyutta hafif rahatsızlık veren bir sıkıntıdan yoğun bir ızdırap duygusuna kadar dağılım gösterebilir (Nitel kriter) Weiss (1973) yalnızlığı öznel ve nesnel olmak üzere iki yönlü ele almıştır. Nesnel yalnızlıkta kişi ihtiyaç duyduğu sosyal ilişkilerden yoksundur, sosyal açıdan yalnızdır, bir tür izolasyon söz konusudur. Kişinin ilişki kurabileceği diğer kişiler yoktur, kişi tek başınadır. Öznel yalnızlıkta ise, kişinin birçok insanla ilişkisi olmasına rağmen arzuladığı yakınlığı, içtenliği ve duygusallığı bulamaması söz konusudur. Kişi tek başına değildir ama yalnızdır.

Yalnızlığı kendi içerisinde alt türlere ayıran çalışmalar da yapılmıştır: Örneğin Peplau ve Perlman (1979) yalnızlığı kronik ve durumsal olmak üzere iki türe ayırmışlardır; Kronik yalnızlık kişinin içsel, değişmez özelliklerinden kaynaklanır. Kişinin tüm çevresiyle bağları kopmuş, çevresine karşı duyarsız hale gelmiştir. Durumsal yalnızlar ise daha çok duygusal dengesizlik gösterirler.

Yalnızlık, depresyon ve yabancılaşma ile ilişkili bir kavramdır ancak aralarında neden-sonuç ilişkisi bulunmamıştır. Bu kavramlar birbirlerinden farklı olgulardır.

Jones (1981) yalnızlıkla ilgili altı değişken belirlemiştir. Yalnızlıkla çekingenlik, benlik bilinci (içe kapanma) ve sosyal anksiyete değişkenleri arasında olumlu korelasyon vardır. Yalnızlıkla atılganlık, heyecan ve riske girme eğilimi, benlik saygısı ve kendini açma değişkenleri arasında ise olumsuz korelasyon vardır. Yani çekingen, içe dönük ve sosyal kaygı düzeyi yüksek insanlar daha çok yalnızlık çekmektedirler.

İnsanlar yalnızlığı bir takım tepkilerle ortaya koymaktadırlar. Rubenstein ve Shauer (1982) insanların yalnızlığı tanımlamada kullandığı tepkileri çaresizlik, tedirginlik, depresyon ve kendini aşağılama olarak ifade ettiklerini tespit etmişlerdir. Yalnız insanlar zamanlarının çoğunu, özellikle hafta sonlarını yalnız geçirirler. Komşuluk, doğum günleri gibi sosyal etkinliklere genelde katılmazlar. Hatta bazen acılı bir pasiflik içine girerler, çok uyurlar, televizyona bağlanabilirler, alkol ve uyuşturucu alabilirler. Fromm-Reichman (1959)'a göre yalnızlık insanlar için dehşet verici bir duygudur ve insanlar bu duygudan kaçınmak için herşeyi yababilirler...

Yabancı literatüre bakıldığında yalnızlığın ölçümü, çeşitli değişkenlerle ilişkilerini ve tezahürlerini betimleyen araştırmalardaki artış dikkati çekmektedir. Yalnızlık konusunun önem kazanmasının bir diğer nedeni Kuzey Amerikan toplumunda yalnızlık vak'alarına sıklıkla rastlanmaya başlanmasıdır. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır:

Horowitz ve French (1979) yaptıkları araştırmada yalnız kişilere en zor gelen şeyin arkadaşlık yapabilmek, dostça davranabilmek olduğunu belirlemişlerdir. Yalnız olmayan kişiler de saldırganca tutum göstermekte güçlük çekmektedir. Kişilerin kendilerini açma yani ilişkiyi başlatma stilleri onların normal sosyal ilişkiler geliştirmelerini engellemektedir. Solono, Betten ve Parish (1982) yalnız olan ve olmayanlarda kendini açma-

nın cinsiyete göre değişiklik gösterdiğini belirlemişlerdir. Yalnızlık, kişinin benlik algısıyla da ilişkilidir ve dolayısıyla kişinin karşı cinsle olan ilişkilerini de etkiler. Yalnızlıkla cinsiyet arasındaki ilişkiler konu edinen pekçok araştırma yapılmıştır. Ancak cinsiyetle ilişkili bu araştırma sonuçlarının bizim kültürümüzle bağdaştığı pek söylenemez.

Yalnızlığın kökenlerine ilişkin nedensel araştırmalar ise daha çok sosyal beceri yetersizliği diye adlandırılan ilişki kuramama, ilişkiyi başlatamama gibi yalnız kişiden kaynaklanan olumsuz nitelikler üzerinde dolaşmaktadır. Jones (1981) yalnızlığın ben ve diğer kişi boyutlarını şöyle değerlendirmiştir. Yalnız kişilerin benlik saygısı düşük ve sosyal becerileri zayıftır. Kendilerine karşı (yalnız olmayanlara oranla) daha çok olumsuz bir tutum içerisindedirler. Diğer kişilere karşı da genelde olumsuzdurlar, daha çok yabancılaşmış ve dışlanmışlardır. Başkalarının da kendilerinden hoşlanmadıklarına inanırlar. Yalnız insan başkalarına daha az kabul gösterir. Güçsüzlük, normsuzluk ve sosyal izolasyon yalnızlarda daha çoktur. Yalnız kişilerin kendilerini değerlendirmeleri başkalarının kendilerine yönelik tutumlarını da etkiler. Örneğin dostluk kavramına olumsuz yaklaşan bir kişi, başkalarının kendisine yönelik dostça mesajlarına da cevap vermeyebilir ve aynı zamanda kendini izole eder. Zamanla bu dostça mesajlar, teklifler de karşılık bulamadığı için azalır.

Duck (1986)'a göre ilişkiler ve yalnızlık hakkındaki örüntülerde kişilik, inançlar, yeni insanlarla tanışma ve arkadaş edinmedeki başarı etkili olmaktadır. Jones, Carpenter ve Quintina (1985) iki farklı kültürdeki kişileri ele alarak yaptıkları çalışmada yalnızlığının görünümünün kültüre göre farklılaştığını belirlemişlerdir. Perlman, Gerson ve Spinner (1979) yalnızlıkla can sıkıntısı, dinlenememe ve mutsuzluk arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir.

Ülkemizde yalnızlık konusunun ele alınması oldukça yenidir. Yerli literatüre bakıldığında yalnızlıkla ilgili dikkati çeken bir araştırma Paparel (1984) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılmıştır. Demir (1989) de UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin kültürümüz için güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarını yapmıştır. Coşkuner (1994) OSTİM Çıracılık Eğitim Merkezi'nde bir grup çıracıkla yaptığı deneysel çalışmasında iletişim becerisini geliştirme eğitiminin, işgören yalnızlığının azaltılmasında etkili olduğunu belirlemiştir. Bu çalışmada denekler ve hatta kontrol grubu olarak Placeba eğitim alan denekler, yaşantıya dayalı oturumlardan, sorunlarının konuşulmasından, çözümlenmeleri imkânsız bile olsa (örneğin, ücret artışı) anlaşılıyor olmaktan, dinlenilmekten son derece memnun olmuşlardır. Gerson ve Perlman (1979) iyi bir eğitim ile, durumsal yalnızların, kronik yalnızlara ve hatta yalnız olmayanlara oranla daha iyi iletişim göndericisi olabileceklerini belirtmektedir. Sermat ve Smyth (1973) sözel iletişim tarzının bireylerin kendini anlatma, hoşlanma ve ilişkiyi sürdürmelerinde etkili olduğunu belirlemişlerdir. Bu görüşler bağlamında, bizim iletişim becerisi eğitimimiz deneklere yeni iletişim tarzları kazandırmış görünmektedir. Araştırmamızın bir önemli bulgusu da yalnız kişilerin iş doyumlarının da düşük olduğudur. Bu sonuç, araştırmacıların yalnız kişilerin hayatın genelinde de doyumсуuz olduklarını vurgulayan görüşleriyle tutarlılık göstermektedir. Aynı araştırmada

deneklerin yalnızlık puanları ile çatışma eğilimi puanları arasında bir tutarlılık bulunmamıştır. Bu sonuç bize iletişim çatışmalarının yalnız olmayan kişilerde daha çok olduğunu düşündürülebilir. Diğer bir anlatımla hiç iletişim çatışması olmayan kişiler gerçekten yalnız kişilerdir. Bu bulgular daha önce yapılan araştırma bulgularıyla desteklenmektedir. Nitekim Rook (1984) kronik yalnızlığın giderilebilmesi için dört yöntem önermiştir. Bunlar; zihinsel terapi, sosyal beceri geliştirme eğitimi, grup terapi ve etkileşim odaklı grup yaklaşımıdır. Gallup (1980) yalnız kişilere, başkalarıyla etkileşime girme becerilerini geliştirici bir eğitim vermiştir. Sonuçta yalnız kişilerin sosyal etkinliklerinde ve ilişkilerinde artma, yalnızlık ve çekingenliklerinde azalma olmuştur.

Yalnızlık konusunda nedensel ve etkileşimsel türden iki model dikkati çekmektedir. Gierveld (1987) in geliştirmiş olduğu nedensel modelde sosyal ilişkiler örüntüsü üzerinde bireyin algılamalarına ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. İkinci model Krauss ve diğ. (1993) tarafından geliştirilen teorik nitelikteki modeldir. Bu model, yalnızlıkla ilgili etmenleri, kişilik özellikleri ve sosyal ilişki ağlarını etkileştiren belirgin sosyal koşulları içermektedir. Modelde, kişisel ve çevresel etmenlerin sosyal koşullar üzerinde ve bunların tümünün de yalnızlık üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Birinci model genel niteliktedir yani bir sosyal çevre veya gruba yönelik değildir. İkinci model ise, örnek alınarak diğer çevre ve gruplar için (örneğin işyeri ve işçiler) yalnızlık modelleri geliştirmeye elverişlidir.

Yalnızlığın Ölçülmesi ve İşyeri Yalnızlık

Ölçeği'nin Özellikleri :

Kişilerarası iletişim doyumsuzluğunu tanımlayan yalnızlık düzeylerinin belirlenebilmesi ve yalnızlığı azaltmaya yönelik çalışmalar yapılabilmesi için öncelikle yalnızlığın geçerli ve güvenilir bir ölçümünün yapılması gerekmektedir.

Bireylerin yalnızlıklarının ölçümünde kendi sözlü ifadeleri ölçüt olarak alınabilmektedir (Harowitz ve French 1979). Bir başka ölçüt ise yalnız bireylerin günlük etkileşim ölçümleridir. Örneğin ilişkide bulunulan kişilerin cinsiyet ve kimliği, diğer kişinin yakınlık derecesi, etkileşimin sayısı ve süresi, ilişkinin yakınlığı ve mahremiyeti etkileşim ölçümleridir (Russel ve diğ. 1980). Yalnızlığın ölçülmesinde kullanılan bir diğer yöntem sıfat listeleridir (Horowitz, 1979). Ben....., Bana zor gelen..... gibi açık uçlu cümleleri tamamlama suretiyle de yalnızlık ölçülmeye çalışılmıştır.

Yalnızlığın ölçümünde en yaygın olarak kullanılan ölçek 20 yalnızlık durumunu içeren UCLA Yalnızlık Ölçeğidir. Russel, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen ölçek sosyal ve duygusal yalnızlığın iki türünü de içermektedir. UCLA Yalnızlık Ölçeği, Yaparel (1984) tarafından dilimize çevrilmiş, Demir (1989) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak literatürümüze kazandırılmıştır. Ayrıca aynı alanda global yalnızlık, genel yalnızlık, anomi ve yabancılaşma'yı ölçen Belcher Yalnızlık Ölçeği'nden söz edilmektedir.

İŞYERİ YALNIZLIK ÖLÇEĞİ

	Kararsızım	Oldukça uygun	Pek uygun değil	Hiç uygun değil	
1. İşyerimdeki arkadaşlıklardan ve samimi ilişkilerden memnunum.	5	4	3	2	1
2. İşyerimdeki bazı arkadaşlarımla arasındaki dostluğa imreniyorum.	1	2	3	4	5
3. İşyerimde bir arkadaşşıma kızdığında bunu kolayca ifade edebilirim.	5	4	3	2	1
4. İşyerimde kolayca yeni arkadaşlıklar kurabilirim.	5	4	3	2	1
5. İşyerimde küs olduğum kişiler var.	1	2	3	4	5
6. İş arkadaşlarımla beni hoş sohbet olarak tanırlar.	5	4	3	2	1
7. Ortak bir iş yapmamız gerektiğinde kiminle olsa çalışırım.	5	4	3	2	1
8. İşyerimde beni yeterince anlayan arkadaşlarımla sayıları az.	1	2	3	4	5
9. İş arkadaşlarımla olmasa işim bana sıkıcı gelirdi.	5	4	3	2	1
10. İşyerimde kendimi yalnız hissediyorum.	1	2	3	4	5
11. İşyerimde gerçek anlamda bir dostum yok.	1	2	3	4	5
12. İş süresince verilen dinlenme aralarında yalnız kalmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
13. İş arkadaşlarımla özel duygularımı ve sırlarımı rahatlıkla açabilirim.	5	4	3	2	1
14. Başkalarıyla uğraşmaktansa, tek başıma iş yapmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
15. Kendimi, çalışma grubumun bir üyesi olmaktan dolayı mutlu hissediyorum.	5	4	3	2	1
16. İş arkadaşlarımla güzel sözler söylemeyi beceremem.	1	2	3	4	5
17. İşyerimde arkadaşlarımla işbirliği yapmaktan hoşlanırım.	5	4	3	2	1
18. İş arkadaşlarımla olan dostluğumu iş dışında da sürdürürüm.	5	4	3	2	1
19. İşyerimdeki yemeklerimi arkadaşlarımla sohbet ederek yerim.	5	4	3	2	1
20. İşyerimde yalnız kendi hemcinslerimle arkadaşlık ederim.	1	2	3	4	5
21. İşyerimde ihtiyacım olduğu an, bana yardım elini uzatacak dostlarım var.	5	4	3	2	1
22. İşyerimdeki arkadaşlarımla yeterince güvenemem.	1	2	3	4	5
23. İşyerimdeki dostlarım, kendimi güvenli ve mutlu hissetmemi sağlıyor.	5	4	3	2	1
24. İşyerimde selamlaşmadığım kişiler de var.	1	2	3	4	5
25. İşyerimdeki arkadaşlarımla çoğu içten pazarlıklılıdır.	1	2	3	4	5
26. İşyerimde hoşlanmadığım kişilerin sayısı, hoşlandığım kişilerden fazladır.	1	2	3	4	5
27. İş arkadaşlarımla, isimleriyle hitabedecek kadar samimiyim.	5	4	3	2	1
28. İşyerimde fırsat buldukça arkadaşlarımla güncel olayları konuşurum.	5	4	3	2	1
29. Pek çok iş arkadaşşımla yalnızca selamlaşırım, o kadar...	1	2	3	4	5
30- Bir gün işe gelmesem, arkadaşlarımla benim ne olduğumu merak ederler.	5	4	3	2	1

Yalnızlık konusunda yukarıda sözü edilen bilgiler ışığında, yalnızlığın işyeri (işgörenler) için global olarak ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmüş ve İşyeri Yalnızlık Ölçeği geliştirilmiştir (Coşkuner 1994). İ.Y.Ö.'nin madde analizi ve geçerlik çalışmaları Ankara Şeker Fabrikası'nda çalışan 105 işçiye uygulanmasıyla ve uzman görüşlerinin alınmasıyla yapılmıştır. Güvenirlik çalışmasında ölçek üç hafta ara ile işgörenlere uygulanmış ve güvenirlik katsayısı $r=.81$ bulunmuştur. Geçerlik çalışmasında ise aynı amaca hizmet eden bir başka ölçekle (UCLA Y.Ö.), İ.Y.Ö'nin tutarlılığına bakılmıştır. İki ölçek arasındaki korelasyon katsayısı $r=.84$ bulunmuştur.

İşgören Yalnızlık Ölçeği, toplamalı sıralama tekniğine göre geliştirilen Likert tipi bir ölçektir. İ.Y.Ö. 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 14 pozitif, 16 negatif değerde madde yer almaktadır. Ölçekte yalnızlıkla bağdaşmayan maddeler (yalnız değilim anlamı taşıyan) negatif, yalnızlık durumunu yada duygusunu belirleyen maddeler pozitif değerdedir. Testten yüksek puan almak yalnızlığa, düşük puan almak ise yalnızlık hissetmemeğe işaret etmektedir.

Haydi.. İsterseniz test maddelerine bir göz atıp, size en uygun gelen şıkları işaretleyin. Ama bu işi yaparken işyeri ilişkilerinizi ya da işyerinizdeki durumunuzu dikkate almayı unutmayın. Sonuç olumsuz olursa ne mi olur? Endişelenmenize gerek yok! Unutmayınız ki bir sorunu çözümlayebilenin ilk ve önemli basamağı sorunun farkına varmaktır.

Sizlere fiziken ve ruhen sağlıklı günler dileğiyle..

KAYNAKLAR

- CONNOR, G. and ALDERSON, J.: Practitioners. *Small Group Behavior*. 1974. Vol: 5.4. Sage Publications Inc.
- COŞKUNER, A.: İletişim Becerisini Geliştirme Eğitiminin İşgörenlerin İletişim Çatışmalarına Girme Eğilimlerine, Yalnızlık Düzeylerine ve İş Doyumlarına Etkisi. Ank. Ün. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara. 1994.
- DEMİR, A.: UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliği. *Psikoloji Dergisi* 1989. 7.29.14-18.
- DUCKS, S.: *Human Relationship an Introduction to Social Psychology*. Sage Publication Ltd. London 1986.
- FROMM-REICHMAN, F.: Loneliness. *Psychiatry*. 1959. 22.1-15.
- GALLUP, C.: A Study to Determine The Effectiveness of A Social Skills Training Program in Reducing the Perceived Loneliness of Social Isolation. *Dissertation Abstracts* (41). 1980.
- GERSON, A.C. and PERLMAN, D.: Loneliness and Expressive Communication. *Journal of Abnormal Psychology*. 1979. 88.3.258-261.
- GIERVELD, J.J.: Developing and Testing A Model of Loneliness. *Journal of Personal and Social Psychology*. 1987.53.1. 119-128.

HİSLİ, N. ve Diğ.: **Yalnız İnsan. Sosyal Psikolojiye Giriş** Edit. Nuri BİLGİN. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yayını İZMİR. 1988.

HOROWITZ, L.K.: On The Cognitive Structure of Interpersonal Problems Treated in Psychotherapy. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 1979. 47. 5-15.

HOROWITZ, L.M. and FRENC, R.S.: Interpersonal Problems of Describe Themselves as Lonely. **Journal of Consulting and Clinical Psychology**. 1979.47. 762-764.

JONES, W.H.: Loneliness and Social Contact. **Journal of Psychology**. 1981.113. 295-296.

JONES, W.H., CARPENTER, B.N., QUINTINA, D.: Personality and Interpersonal Predictors of Loneliness in two Cultures. **Journal Personality and Social Psychology**. 1985.48.6. 1508-1511.

KRAUS, L.A., BAZZINI, D., DAVIS, M.H., CHURC, M., KIRCHMAN, C.M.: Personal and Social Influences on Loneliness: The Mediating Effect of Social Provisions. **Social Psychology Quarterly**. 1993. 56. 37-58.

PEPLAU, L.A. and PERLMAN, D.: **Toward a Social Psychological Theory of Loneliness**. In M. Cook & G. Wilson (Eds.) **Love and Attraction: Proceedings of an International Conference**. England: Pergamon Oxford. 1979.

PEPLAU, L.A. and PERLMAN, D.: **Loneliness: A Source Book of Current Theory Research and Therapy**. Wiley Interscience. New York. 1981.

PERLMAN, D., GERSON, A.C. and SPINNER, B.: Loneliness - Among Senior Citizens: An Empirical Report. **Essence**. 1978.2 239-248.

ROOK, K.S.: **Interventions for Loneliness: A Review and Analysis**. IN L.A. Peplau and S.E. Goldston. **Preventing the Harmful Consequences of Severe and Persistence Loneliness**. MIMH: Bethesda Maryland. 1984.

RUBENSTEIN, C. and SHAVER, P.: **The Experience of Loneliness**. Wiley Interscience. New York. 1982.

RUSSEL, D., PEPLAU, L.A. and CUTRONA, C.E.: The Revised UCLA Loneliness Scale: Concurrent and Discriminant Validity Evidence. **Journal of Personality and Social Psychology**. 1980. 39. 472-480.

RUSSEL, D., PEPLAU, L.A. and FERGUSON, M.: Developing a Measures of Loneliness. **Journal of Personality Assessment**. 1978. 2. 239-248.

SERMAT, V. and SMYTH, M.: Content Analysis of Verbal Communication in the Development of a Relationship: Conditions Influencing Self Disclosure. **Journal of Social Psychology**. Vol: 26.3.1973. 332-340.

SOLANO, C.H., BETTEN, P.G. and PARISH, E.A.: Loneliness and Patterns of Self - Disclosure - **Journal of Social Psychology**. 1982. 43. 524-531.

WEISS, R.S.: **Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation**. Mass. MIT Press. Cambridge. 1973.

YAPAREL, R.: **Sosyal İlişkilerdeki Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı**. Hacettepe Ün. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Master Tezi. Ankara, 1984.

TAVUKÇULUK KESİM HANE ARTIKLARI, İŞLENMESİ, YEM DEĞERİ VE YEMLERDE KULLANMA İMKÂN LARI

*Dr. Muzaffer ÇÖRDÜK **

*Dr. Ramazan DEMİREL ***

GİRİŞ

Kümes hayvanları tek mideli olduklarından, beslenmelerinde protein miktarının yanında, protein kalitesinin de büyük önemi vardır. Bilindiği gibi hayvansal kökenli yemlerin protein kalitesi, bitkisel kökenlilerden daha yüksektir. Kalitesi yüksek hayvansal kökenli yemlerin başında da balık unu gelmektedir. Bir çok ülkelerde olduğu gibi, bizde de yem kanunu hazırlanırken kümes hayvanlarının karma yemlerine hayvansal kökenli yemlerin girmesi şart koşulmakta ve hattâ civciv başlatma yemlerinde en az %4 balık unu bulunması zorunluluğu özel hükme bağlanmıştır. Oysa halen yurdumuzdaki balık unu ve et-kemik unu gibi hayvansal kökenli yemlerin üretimi, karmayem sanayi'nin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır. Açık, ithalatlar ile karşılanmaya çalışılmakta ise de, bu da karma yemlerin ve dolayısıyla elde edilen ürünün maliyetini yükseltmektedir.

Kümes hayvanlarının karma yemlerinden yüksek kaliteli protein kaynaklarının tamamen çıkarılması mümkün olmadığından kaliteli fakat pahalı olan balık unu yerine, diğer protein kaynaklarından ne ölçüde kullanılabileceği araştırmalara konu olmuştur.

1950'li yıllarda kümes kanatlıları tüylerinin hayvan yemi olarak kullanılması üzerinde çalışmalar yoğunlaşmış, elde edilişi için teknolojik yöntemler ortaya konmuştur. Ham proteini %90'a yaklaşan, ham proteinin hazım olma derecesi %70'den aşağı olmaması gereken, biyolojik değeri çok yüksek olmakla beraber iyi olan bir protein kaynağıdır.

Genellikle, iç organlarla baş ve ayaklar bir arada fakat tüylerden ayrı işlenir. Çünkü, hidrolizi için gerekli olan yüksek basınç ve sıcaklıkta, yumuşak dokuların proteinlerinin biyolojik değerleri düşmektedir. O nedenle ayrı ayrı işlenmiş olanları tercih edilir.

* Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü

** Ziraat Yüksek Mühendisi

Tavukçuluğu gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de küçük tavukçuluk işletmelerinin yerlerini yavaş yavaş büyük işletmelere bırakmaktadır. Entegrasyona giden işletmeler, kesimhanelerinin yanında tavuk kesimhane artıklarının değerlendirildiği rendering sistemleri kurmaktadır. Böylece meydana gelen bu sanayi kolundan elde edilecek yan ürünlerin işlenmesi ve hayvan beslemede kullanılması güncellik kazanmıştır.

Dünya ve ülkemizde yeni bir protein kaynağı olan tavuk kesimhane artıkları ununun kalitesi hakkında fikir edinmek ve bu yan ürünü kasaplık piliçlerin beslenmesinde hayvansal kökenli yem olarak balık unu yerine ne ölçüde kullanılabileceğini saptamak amacı ile yapılan araştırmalarda, kullanım düzeyleri tespit edilmiş ve daha da geliştirilmeye çalışılmıştır.

1. TAVUK MEZBAHANE ARTIKLARI VE İŞLENMESİ

Son yıllarda, özellikle etlik piliç yetiştiriciliğindeki yüksek düzeyde olan artış, kasaplık tavukların kesimi sonunda meydana gelen artıkların değerlendirilmesini kârlı ve gerekli duruma getirmiştir. Ancak tavuk kesim artıklarının değerlendirilmesinin kârlı olabilmesi için etlik piliç üretiminin santralize olması yada bu teknolojinin tavuk mezbahalarının yoğun olduğu yerlerde kurulması şarttır. Özellikle tavuk tüyleri çok hacimli olduğu için bunları küçük kesimhanelerden toplamak ve bir yerde muhafaza etmek çok pahalıya mal olur. Bu nedenle, tavukçuluk artıkları için rendering tesisi düşünen bir kimse bu tesiste işleyebileceği kadar bol kesim artıklarını ekonomik sınırlar içinde temin etmeyi garantiemelidir.

Tavuk mezbahanelerinden elde edilen artıklar teknolojik hattının değişik noktalarında birbirlerinden ayrılır. Bu hattın başında tavuk kanı elde edilir. Bunu takiben tüyler, baş, ayak ve tüketime uygun olmayan iç organlar ayrılır. Bunlardan kan, kan unu, tüy, tüy unu, ayak, baş ve iç organlar ise artık etler unu olarak değerlendirilir. Tavuk kan unları ile artık et unları gerek işleme ve gerekse pazarlama yönünden bir zorluk göstermez. Buna karşılık tavuk tüylerinin işlenmesi güç, masraflı ve hayvan yemi olarak değeri düşüktür. Örneğin, tavuk tüylerinin proteini, boynuz, tırnak ve kılların proteini gibi keratinöz yapıdadır ve tabii durumda bu proteinin hazmolma derecesi çok düşüktür. Bu nedenle, bu artık maddenin hayvan yemi olarak değerlendirilebilmesi için önce sindirilebilirliğinin artırılması ve besleyici değer kazandırılması gerekir. Bu ise, enerjiyi, zamanı ve emeği gerektiren pahalı bir uygulamadır.

Tavuk mezbahası artıkları genel olarak (tüyler, ayaklar, başlar, iç organlar) bir arada elde edilir. Tavuk kesimhanelerinden elde edilen yan ürünleri canlı ağırlığa oranları yaklaşık %3.03-4.37 kısmı taze kan, %6.07-6.68 kısmı telek ve tüy, %4.79-5.78 kısmı ayak, %3.23-3.98 kısmı ise baştır. Hindilerden elde edilen yan ürünler ise canlı ağırlığa oranla %3.34-3.68'i kan, %6:26-6.82'si telek ve tüy, %2.90-2.96'sı ayak, %2.15-2.30'u baştır. Böylece canlı ağırlığın, tavukta toplam %17.1-20.8, hindilerde %14.7-15.8 atık ve yan üründür. Bunların bir arada işlenmesi halinde tüylerden

beklenen yarar sağlanamaz. Zira tüylerin değerlendirilmesi bunların yüksek basınç altında buharda pişirilmesini gerektirdiği halde, kan ve iç organlar atmosferik koşullarda pişirilerek yem haline getirilir. Bu teknolojinin bir diğer güçlüğü de sürekli üretim için yeterli materyalin kolayca temin edilemeyeşidir. Parti parti temin edilecek artıkların bekletilmesi ise, çabuk kokuşma olacağından, hemen hemen mümkün değildir.

Son yıllarda, tavuk mezbaha artıklarını yıkayan, barsak içeriğini ayıran ve bunları temizleyip, fazla suyu santrifüj yolu ile elemine eden rendering cihazları geliştirilmiştir. Artıkların kokuşmaması ve tazeliğini kaybetmeden işlenmesi için tüm teknolojinin tavuk mezbahasının içinde yada yanında bir tesiste yürütülmesi uygun olur. Unutmamak gerekir ki, ham artık materyal %72 su, %18 proteinden oluşur, geri kalan kısım ise yağ ve küldür. Su miktarının çok olması nedeni ile ham materyalin dondurularak yada varillerde ambalajlanarak muhafazası gerekir ki bu uygulama çok pahalıya mal olur.

Tavuk mezbahası artıkları taze halde pişirilerek domuz beslemede, mink gibi bazı et obur kürk hayvanlarının beslenmesinde kullanılır. Bu tür değerlendirmeyi düşünen yetiştiriciler, ihtiyaçları kadar arttığı her gün mezbahadan alarak çiftliğe taşırlar. Bunlar genellikle mobil pişirme kazanları kullandıklarından, materyalin yolda pişmesini sağlarlar. Hayvan yetiştiricisi ile kesimhane ilgilisi arasında önemli bir konuda, materyalin taşınmasıdır. Kesimhane sağlık açısından artık materyalin hergün taşınmasını arzu eder. Yetiştirici ise ihtiyacı kadar artık almayı arzu eder ve geri kalanın taşıma masrafını üzerine almayı arzu etmez. Bunlarla beraber, hayvancılık yanında tarla ziraatı yapan yetiştiriciler, hayvan yemi olarak kullanamadıkları kesimhane artıklarını gübre olarak değerlendirirler. Toprak bakterileri tarafından parçalanmış artıklar bitki beslemede de değerlendirilmiş olurlar. Ancak kan, iç organlar, ayaklar ve başlar çabucak parçalandıkları halde tüylerin parçalanması uzun zaman alır.

Tavukların ana tüyelerinden (telek tüyü dışındaki) yastık, yatak doldurma ve uyku tulumlarının imalinde de yararlanılır. Bu amaçla kullanılacak olan tüyler kuyruk ve kanat tüyelerinden ayrılır ve bakteriyel kokuşmanın önlenmesi için iyice yıkanıp kurutulur.

Tavuk tüyelerinden tabii ve sun'i elyaf yapımında da yararlanılır. Sun'i elyafın ana maddesi tüy keratinidir. Bu keratinin ayrılması için tüyler sıcak, konsantre ve anionik deterjan solüsyonu ile ekstraksiyona tabi tutulur. Örneğin böyle bir ekstraksiyon pH 6.5 vasatında, içinde sodyum bisülfid bulunan Alkali-benzen sülfonat ile yapılabilir. Ekstraksiyon sonucu ayrılan keratin-deterjan kompleksi su içinde tekrar dispersiyon hale getirilir ve doymuş magnezyum sülfat solüsyonu ile pH 1-2 vasatında lifleştirilir. Elde edilen lifler, yıkanır, gerdirilir, kurutulur, buhar uygulanarak tekrar gerdirilir. Bu son muameleden sonra, aseton ile yıkanan liflerden deterjan kalıntısı ayırt edilir. Bu metodla elde edilen liflerde %80 oranında tüy proteini vardır ve bu

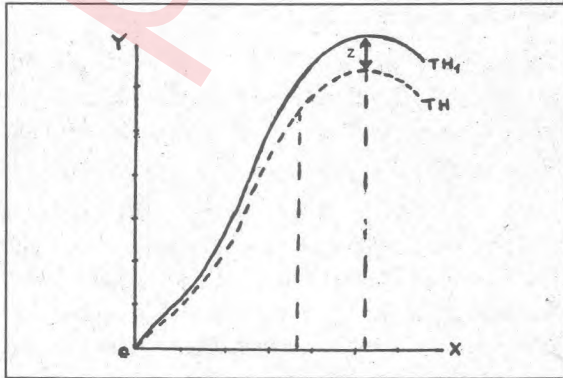
lifler niteliği bakımından rayon liflerine benzer. Burada, gözönünde tutulması gereken bir husus, liflerden deterjan'ın temizlenmesinin çok güç oluşu ve tüyler renkli ise bu rengin liflerde de görülmesidir. Bununla beraber sadece beyaz tüy kullanmakla renk problemi halledilebilir.

Tavuk tüylerinden lifli materyal elde edilmesinde uygulanan ikinci metod tüy keratinini sıcak alkolde sodyum bisülfite eşliğinde ekstraksiyona tabi tutmaktır. Alkolde eriyen keratin daha kalın iplikçikler oluşturur. Bu iplikçiklerin elastikiyeti azdır. Buna karşılık alkol ekstraksiyonu daha ekonomik bir metoddur.

Tavuk tüylerinin yem haline getirilmesi bu materyalin buhar ile yüksek basınç altında hidrolize edilmesine bunu takiben kurutulup öğütülmesine dayanan bir metodla yapılır. Ancak, bu uygulamanın çok ekonomik olması tavuk tüyü ununun pahalıya satılmayacağı nedeni ile şarttır. Yapılan araştırmalara göre tavuk kesimhanelerinden temin edilen tüyler doymuş su buharı ile 40-50 p.s.i. (pound square inch) (= 2.8-4.2 kg/cm²) basınç altında 30-60 dakika süre ile hidrolize edilir. Elde edilen materyal kurutulunca oldukça daralmış bir hacim elde edilir. Bu durumda bulunan tüyler koşmadan ve değerini kaybetmeden çuvallar içinde veya bidonlarda çok uzun süre muhafaza edilebilir. Eğer hidrolize uygulanan basınç ve süre daha fazla olursa materyalde nitrojen kaybı olur. Buna karşın yeterince hidrolize olmayan tüyler öğütülemezler, ayrıca bunların hazmolabilirliği düşüktür.

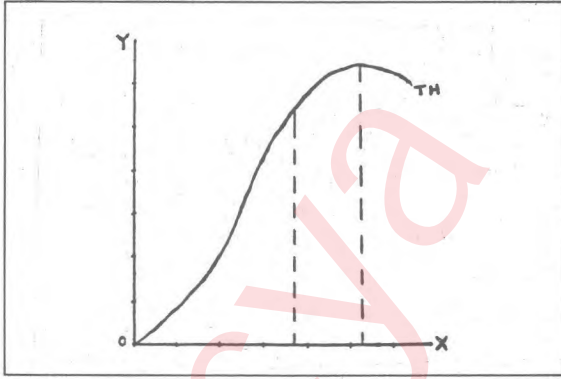
Hidrozele tavuk tüyü proteininin hazım derecesi %70'dir. Proteinin hazım derecesi in vitro çalışmalarla pepsin-klorhidrik asit hazım metodu ile bulunmuştur. Bu oranın elde edilmesi için süre kısaltıkça basınç artmakta, basınç azaldıkça süre uzamaktadır. Şekil 1'de görüldüğü üzere, hidroliz süresi 6 dakika olduğu zaman basınç 6.3 kg/cm² yükselmekte, 16 saat hidroliz uygulandığı zaman 0.85 kg/cm² basınç yeterli olmaktadır.

Şekil 1.

Eğer 2.1. kg/cm² basınç sabit tutulur, süre değişik olarak uygulanırsa hazım derecesi sürenin uzaması koşullarında artar. Şekil 2'de görüldüğü üzere basınç sabit kalıp, zaman arttıkça hazmolabilme derecesi artmaktadır. Ancak bu artış %60-70 hazmolma düzeyine kadar hızlı seyretmekte, bunu takiben yavaşlamaktadır. Yine 1 numaralı şekilden anlaşılacağı üzere 1.8 kg/cm² basınç altında tüy unu elde etmek hemen hemen imkansızdır. Diğer taraftan yeterince yüksek basınç uygulanırsa hidrolizi dakikalar, hatta saniyeler içinde tamamlamak mümkündür. Ancak, 4.2 kg/cm² üstünde bir basınç uygulamak üniform ısı transferi, maliyet yüksekliği bakımından öngütlenmemelidir.

Şekil 2.

Tüy parçaları hidroliz esnasında verilen enerjiyi içeri geçirmezler. Diğer bir deyimle pişirme esnasında tüy yığınlarının içine yeterince ısı karıştırma uygulamasına bağlıdır. Basınç arttıkça hidroliz süresi azalır, tüy ununda tam bir ayrışma olmaz ve materyal yeterince öğütülemez. Bunun aksine zaman arttıkça materyal zamksı bir yapıya dönüşür, nitrojen miktarında önemli kayıplar olur ve neticede iyi bir tüy unu elde edilemez. Bununla beraber devamlı hidroliz yapıcı özel cihazlarda tüylerin kısa süre içinde yüksek basınçta pişirilmesi tercih edilir.

Ticari uygulamalarda, teknoloji, elde mevcut cihazlara, çalışma programına ve imalatçının amacına göre değişik tipler arzeder. Her imalatçı önce tüylerin fiziksel yapısını parçalayacak olan ısının ve nemin ekonomik sınırlar içinde elde edilmesini amaçlar.

Tüyler genellikle 120x120 cm ile 150x360 cm büyüklükte kuru rendering pişirici kazanlarında hidroliz edilir. Bu pişiriciler buhar cidarlıdır. Kazanların içinde horizontal bir karıştırıcı shaft bulunur. Her kazanın üstünde ve altında doldurma, boşaltma işini göreceğ birer kapak vardır. Bunlar genel olarak 4.2 kg/cm² ve 6.3 kg/cm² basınçta çalışacak şekilde imal edilirler. Bu cihazlarda internal basınç ise 1.4 kg/cm² ve 2.1 kg/cm² düzeyindedir.

rışıcılerde, doldurmadan boşaltmaya kadar geçen tüm pişirme süresi 1-2 saat arasındadır. Eğer sadece buhar cidarlı bir pişirici ile çalışılıyorsa, yaş tüyler üzerine bir miktar suyun ilave edilmesi gerekir. Eğer buhar direk olarak tüylerin içine sevkediliyorsa ayrıyeten su ilvesi gerekmez. Bu sonuncu uygulama daha az ısıya ihtiyaç gösterir ve materyalin hidroliz sıcaklığına daha kısa süre içinde erişmesini sağlar. Başlangıçta tüylerde fiziksel bünyenin ayrılışını çok yavaş olur. Ancak, basınç 2.1 kg/cm² düzeyine erişince bu andan itibaren 30 dakika içerisinde azami parçalanma meydana gelir. Bazı pişirici cihazlarda, materyal piştikten sonra cihaz içinde bir süre tutulur. Bu esnada tüyler kısmen yada tamamen kururlar. Eğer tüy unu pişirici içinde tam bir kurumaya tabi tutulmuşsa, cihaz içindeki buharla doymuş hava bir barometrik kondansör ile boşaltılır ve materyal bir süre de atmosferik şartlarda tutulur. Ancak bu tür kurutma sistemi çok küçük işletmelerde uygulanmaktadır.

Tüy unu elde edilmesinde en etkili sistem, pişmiş materyali pişiriciden almak ve ateşle kurutucu bir cihaza sevkettir. Diğer bir kurutucu sistem buhar sevkeden borularla ısınan kurutucu sistemdir. Ancak, direk ateşle kurutma sistemleri, buhar borulu kurutucu sistemlerinden daha ucuzdur. Bununla beraber bu sistemde dikkat edilmezse materyal yanabilir ve siyah yanık ürün elde edilir. Kurutma esnasında materyalin karıştırılması topaklaşmaları önler ve tüyleri küçük partiküller haline getirir. Bununla beraber kuru tüylerin oğtlmesi ve bir elekten geçirilmesi üniform bir ürün eldesi için şarttır. Elekten geçirme aynı zamanda kanat tüylerini, ayak numaralarını ve diğer tüm yabancı maddelerin ayrılışını sağlar. Materyalin oğtlmesi ekikli değirgenlerle yapılabilir. Hazır hale getirilen tavuk tüyü unları genellikle 50 kg çuvallar içerisinde satış sunulur.

Küçük boyutlu işletmelerde tek yönlü tüy unu üretimi yerine, tüylerin, ayakların, başlarla ve tüketime uygun i organlarla birlikte hidroliz edilmesi daha avantajlıdır. Ancak, bu tür üretim yapan müesseselerde genellikle hoşa gitmeyen bir koku hakim olduğundan bu tür rendering sistemlerinin gıda işleyen müesseselerden uzakta kurulmasına önem verilmelidir. Bu teknolojide hakim olan koku, mikrobiyal faaliyetler sonunda meydana gelen ve gaz durumunda bulunan kükürt bileşiklerinin kokusudur. Bu kokuyu bugüne kadar elimine edecek ekonomik bir metod geliştirilmemiş olduğundan, genel olarak mezbahalar tavuk sanayi kalıntılarını işlemek istemezler.

Tavuk organlarının tüylerle bir arada pişirilmesi hemen hemen mümkün değildir. Çünkü tüylerin daha fazla basınç ve daha uzun süre muameleyi gerektirmesine karşılık kan ve ayaklar, başla iç organlar daha az basınç ve süreyi gerektirir. Bu nedenle önce tüylerin yeterince hidroliz edilmesi, bunu takiben çeşitli organların cihaza alınarak tyle birlikte pişirilmesi gerekir. Bu tarzda pişirilen tüm materyalin kurutulması ve oğtlmesi bir arada yapılır. Burada yağın ekstraksiyonu söz konusu değildir ve bu uygulamaya lüzum yoktur. Kombine olarak elde edilen tavuk mezbaha artıklarında protein %65, yağ %10-15, kül %12, su %8 dolaylarındadır. Yağ miktarı kesilen

tavukların yaşları ile yakından ilgilidir. Eğer kesim 4-6 haftalık piliçlerde yapılıyorsa yağ az olur. Yaşlı tavuklardan elde edilen artıklarda ise yağ fazla olmaktadır. Tüylerde ve iç organlarda yağın fazla olması öğütme zorluğu yaratır. Bu takdirde kullanılacak öğütme değirmeni yağlı materyalin öğütülmesine uygun tipte olmalıdır.

Yaş tüylerden elde edilen kuru tüy ununun randımanı %47'dir. Fazla pişirme süresi bu oranı %2 düşürür ve %8-10 oranında nitrojen kaybına neden olur. Fazla süreli pişirilen tüy unlarının pepsin-HCl derecesi de %70'den daha düşük olur. Fazla pişmiş materyelin rengi koyulaşır. Bu gibi tüy unlarını renkli tavukların normal pişmiş olan tüy unlarından ayırmak çok defa güçtür. Değişik süre ve basınçlarda ölçülen pepsin-HCl hazmolma derecesi aşağıdaki şekilde bulunmuştur.

Zaman	Basınç (kg/cm ²)	Sindirim Derecesi
0 dakika	0	16
30 dakika	2.1	64
90 dakika	2.1	71
4 Saat	2.1	83
16 Saat	1.0	70
20 dakika	4.2	72
6 dakika	6.3	74

2. TAVUK MEZBAHANE ARTIKLARININ İŞLENMESİNDE RENDERİNG TESİSİ

Memleketimizde yapılan rendering tesisleri, doğrama, pişirme, sıkma, kurutma, soğutma, ufalama ve torbalama ünetelerinden ibarettir.

Doğrama : Pişirilecek parçaların çok büyük olması halinde, ufaltılmaları için kuvvetli çeneli bir kırıcı yapılmıştır. 40 BG bir elektrik motoruna direkt akuple bir makinada, döner çeneler ve sabit çeneler arasında her boy kemik, etler hatta tüm bir öküz başını ufalamak mümkündür.

Pişirme : İşletme kapasitesine göre 2-3 veya 4 m³ hacminde, silindirik şekilde çift cidarlı, arka kapak sabit, kaynaklı ön kapak flanş ve civatalı ve açılıp kapanabilir şekilde bir yatık kazandan ibarettir. Ön ve arka kapaklar üzerinde sağlam anayataklar, ön kapak altında boşaltma ağzı vardır. Ana mil üzerine takılı kollar ve özel kepeçler milin bir yönde dönüşü ile malları karıştırır, aksi yönde dönüşte malları boşaltma ağzına iter. Dönüş hareketi 40-60 beygir gücünde bir motor kuvvetli redüktör ve zincir

dişli bir sistem ile sağlanır. Pişirme kazanı çift cidarlı olup ara cidara 5-6 Atü ve iç cidara 2-3 Atü buhar verilir. Aracidar ve iç kazan birer adet yaylı ve birer adet ağırlıklı emniyet ventilleri ile, buhar basıncına karşı emniyete alınmıştır. Ayrıca kazan üzerinde hermetik kapaklı şarj doldurma ağızı, buhar vanaları, iç kazanı çabuk boşaltma vanası manometre ve vakummetre gibi cihazlar vardır.

Sıkma :

Pişmiş maldaki suyu ve yağı almak ve ilaveten kurutma yükünü azaltmak gayesi ile, mal sıkma presinden geçirilir. Böylece su miktarı %35-40'a kadar düşürülür. Pres Arşimed vidası prensibinde, sağlam yapılı 15 BG elektrik motor ve redüktörle çalışır. Sıkmadan çıkan su, et, kemik yağı et suyu ve bu suda erimiş protein çeşitleri ihtiva eder. Bu sular özel dik oturtmalı tanklarda toplanır. Durulma esnasında yağ ve su ayrışır. Üstte kalan yağ sabunculuk ve kozmetik sanayinde aranan bir maddedir. Altta kalan su ikinci bir pişirme esnasında çiğ mala ilave edilir ve böylece suya geçmiş proteinden de yararlanır.

Kurutma :

Yağ ve suyu sıkılmış pişmiş mal tekrar pişirme kazanına benzer bir kazana alınır, bu defa kazan içine buhar verilmez, cidara verilir ve ısıtılır. Bir taraftan da mal çevrilir, aktarılır ve maldan çıkan buharlar vantilatör vasıtasıyla emilir ve malın daha çabuk kuruması temin edilmiş olur. Kurutulacak malın içinde %10 nem kalana kadar kurutulmaya devam edilir. Daha fazla kurutulmasına lüzum yoktur. Bu nem oranında ürünün, ağız kapalı çuvallarda uzun zaman malın muhafazası mümkündür.

Soğutma :

Kurutulmuş ürünün un haline gelmeden uygun sıcaklığa kadar soğutulması gereklidir. Soğutma makinası özel yapılmış ve geliştirilmiş olup kuvvetle üflenen hava cereyanı içinde sarsak plakalar üzerinden aktılan ürünlerin serin hava cereyanı etkisiyle soğuması temin edilmiş olur.

Kırma, un haline getirme : Soğutma makinasından çıkan ürün, hemen altında bulunan çekiçli kırma makinasına girerek 80 mikrondan 1-2 mm büyüklüğe kadar kırılır, ufalanır un haline getirilir. Çekiçli değirmen robüst yapılı, 50 BG motora direkt akuple bir makinedir.

Torbalama :

Pişmiş kurutulmuş ve soğutulup toz haline getirilmiş unlar 20-100 kg arası otomatik ayarlama ve tartma imkanına sahip bir otomatik tartma ve çuvallama makinasında tartılır ve ağız dikişli olarak stok ambarına sevk edilir.

Koku Giderme : Çiğ etlerin ge rek pişirilmesi gerekse kurutulması esnasında çıkardıkları kokuları tutmak amacıyla JET KONDENS isminde bir makine geliştirilmiştir. Kazanlardan vantilatörlerle emilen buharlar, bu makina içindeki yağmurlama tertibatına sevk edilir. Buharlar ince su haddecikleri içinde yoğunlaşır, koku molekülleri suda erir ve böylece su içerisinde tutulan kokucu maddeler üründen uzaklaştırılmış olur. Aynı zamanda vantilatör vasıtasıyla kazan içindeki buharlar emilirken içinde bir alçak basınç temin edilmiş olur, bu ise nemin daha kolaylıkla bulunduğu yeri terketmesine sebep olur, böylece kurutma işlemi kolaylaşmış yani sürat kazanılmış olur.

3. İŞLENMİŞ TAVUK MEZBAHANE ARTIKLARINDA KALİTE KONTROLÜ

Tüy unlarının kalite kontrolünün yapılmasında en uygun kriter HCl-pepsin metodu ile hazmolma derecesinin tayinidir. Ancak bu metod, 24 saat süreyi, kimyasal muameleyi, alet ve ekipmanı gerektirir ki, birçok işletmelerde bu imkanlar bulunmamaktadır. Bu nedenle tüy unlarının kalite kontrolü onların, rengine, gevşekliğine ve hacim ölçüsüne göre yapılır.

Tüy ununun rengi, hiç kuşkusuz hammaddelerinin rengine göre değişir. Eğer, tüyler bronz hindilerin tüylerinde olduğu gibi büyük oranda koyu renkli ise tüy unu da koyu renkli olur. Bunun yanında koyu renkli tüylerden, pişme esnasında serbest hale geçen sülfidler cihazın demiri ile redüksiyona uğrayarak rengin daha fazla koyulaşmasına yol açar. Ancak rengin açık olması ürünün iyi bir pişirme işlemine tabi tutulduğu anlamına gelmeyeceği gibi, koyu renk her zaman aşırı pişirildiği anlamına gelmez. Bu nedenle renk kalite için her zaman güvenilir bir indeks değildir.

Ürünün mikroskop altında incelenmesi halinde çok küçük partiküllere rastlanırsa bu durum aşırı ısı uygulanmış olduğunu gösterir. Ancak bu parçalanma öğütülmede uygulanan cihazdan da meydana gelebilir. Bunu anlamak için tüylerden bir miktar alınır ve içindeki deterjan ihtiva eden suya atılır. Bu solüsyon tüyleri birbirinden ayırır ve her tüyü ayrı ayrı görmek mümkün olur.

Materyalin hacminin dansitesi, kalite saptanmasında hem çabuk ve hem de güvenilir bir yöntemdir. Hacim dansitesi bir tüy ununun bir volüm ağırlığının aynı volümdeki suyun ağırlığına oranıdır. Bunu saptamak için bir kap ile bir terazi yeterlidir. Örneğin, bir kovanın önce darası alınır, su ile doldurulur ve tartılır. Aradaki fark suyun ağırlığını verir. Kova boşaltılır, kurutulur, tüy unu ile yeniden doldurulur ve tartılır. Daranın düşülmesinden sonra elde edilen tüy unu ağırlığı su ağırlığına bölünürse hacim dansitesi elde edilmiş olur. Genellikle 2.1 kg/cm² basınç altında pişirmede 1.5 saat sonra bulk dansitesi azami düzeye ulaşır. Bu düzeyde hazmolabilir protein miktarı da azami düzeydedir.

4. İŞLENMİŞ TAVUK MEZBAHANE ARTIKLARININ YEM DEĞERİ VE YEMLERDE KULLANMA İMKANLARI

Ülkemizde kaliteli protein kaynağı olarak tanımlanan hayvansal ve bitkisel kökenli yemler yeterince üretilememektedir. Bu nedenle proteince zengin ve kalitesi yüksek yeni yem kaynaklarının saptanması büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla git-tikçe gelişen tavukçuluktan yan ürün olarak elde edilen tavuk kesimhane artıkları unu (TKAU) protein kalitesi ve kümes hayvanlarının beslenmesinde protein kaynağı yem olarak kullanılma olanakları özellikle ileri ülkelerde pek çok araştırmaya konu olmuştur.

Literatürde tavuk kesimhane artıklarından elde edilen una; baş, ayak, gelişme halinde olan yumurtalar, barsak ve diğer iç organlar dahil edilmektedir. TKAU'nun aminoasid yapısı bakımından et-kemik ununa benzediği ve kümes hayvanlarının beslenmesinde protein kaynağı olarak kullanılabilmesi ifade edilmektedir. TKAU'nun yem değerine ilişkin literatürden elde edilen sonuçlar Tablo 1, 2 ve 3'de verilmiştir.

Kasaplık piliç karmalarında mısır ve soya küspesine dayalı bazal karmaya %3.5 düzeyinde TKAU katılması, gelişmeyi önemli derecede artırmış, başka bir denemede TKAU ve hidroliz edilmiş tüy unu kullanılması, organizmada nitrojen birikimini olumlu yönde etkilemiştir.

Hayvansal kökenli protein taşımayan bir karmayla %2 TKAU ve %2 TKAU + %5 balık unu taşıyan karmalarla beslenen kasaplık piliçlerin 8 hafta canlı ağırlıkları arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 1. Tavuk Kesimhane Artıkları Unununun Ham Besin Maddesi Değerleri, (%)

Kesimhane Artıkları	K.M.	H.Kül	H.Prot.	H.Yağ	Ham Sel.	Ca	P	ME. Kcal/kg	NB
Tavuk kesimhane artıkları unu (rendering) (1)	94	18	58	12.50	2.50	3.2	1.6	3162	730
Hidrolize tüy unu (1)	93	4	85	2.50	1.50	0.5	0.3	-	-
Tavuk kesimhane artıkları unu (2)	87.70	7.66	62.71	17.33	-	-	-	2825	-
Hidrolize tavuk tüyü unu (3)	93.50	3.2	87	3.50	-	-	-	-	-
Tavuk içi ve dış organları unu (3)	94.00	17.40	55.20	14.50	-	-	-	-	-
Tüy ve Org.Unu Kar. (3)	83.50	7.5	67.00	6.2	-	-	-	-	-

1) SOLTNER, 1981

2) ASYALI, 1978

3) GÖĞÜŞ, 1986

* Tavuk kesimhane artıkları ununa baş, ayaklar, gelişme halinde olan yumurtalar, barsaklar, diğer artık iç organlar, kan ve tüyler dahildir. 2 Atmosfer su buharı basıncında 35-45 dakika tutulduktan sonra kurutulup, öğütülerek elde edilmiştir.

Tablo 2. Balık Unu, TKAU ve Tüy Ununun Aminoasid Yapısı, (%)*

Aminoasidler	Balık Unu ²	TKAU ²	Tüy Unu1
Asparagin	10.38	7.31	
Threonin	4.65	4.10	4.51
Serin	4.12	7.95	
Glutamin	13.21	11.38	9.19
Glysin	5.66	9.69	
Alanin	6.53	5.96	
Valin	5.90	6.48	7.45
Sistin	1.18	3.63	3.55
Methionin	2.93	0.98	0.58
İzolösin	5.09	4.33	4.33
Lösin	8.20	7.66	8.48
Trosin	3.97	2.91	2.75
Fenilalanin	4.68	4.54	4.31
Lisin	8.19	3.35	1.76
Histidin	2.79	1.54	0.46
Arjinin	5.84	6.02	6.41
Triptofan	-	-	0.66

* Proteinin %'sidir.

1) GREGORY ve ark., 1956

2) ASYALI, 1978

Tablo 3. Tüy Ununun Vitamin İçerikleri*

Vitaminler (mg/lb)	Tüy Unu
Riboflavin	0.88
Niasin	7.85
Pantotamik asid	3.68
B12 Vitamini	32.2

* GREGORY ve ark. 1956

Etlik piliç araştırmasında balık unu ile yapılan bir kıyaslama çalışmasında TKAU'nun %12 düzeyinde kullanımı canlı ağırlık artışı ve yem tüketimi üzerinde olumsuz bir etki yapmadığı tespit edilmiştir.

Kasaplık piliç karmalarında balık unu yerine TKAU ve kulukça unu kullanılan bir çalışmada, yemde balık unu miktarı azaldıkça canlı ağırlığın gerilediği saptanmıştır.

Hafif hibrid kafes yumurtacılarının karmalarına %2.6, %5.2, %10.4 ve %14 düzeyinde tavuk tüyü iç organları ununun soya küspesi yerine kullanılması olanakları araştırılmıştır. Soya küspesi yerine tavuk tüyü ve içorganlar unu kullanılması, gerek toplam gerekse ortalama yumurta ağırlığına kötü etkide bulunmamıştır. Yüksek düzeylerdeki ilavelerde yumurta üretiminde metabolik enerjiden faydalanma düşmüştür.

Bir çok denemede tüy unu, civciv karmalarında aminoasit ilavesi olmaksızın %2.0, %2.25, %2.5, %2.7, %3.0, %3.4, %4.0 düzeylerinde kullanılabilmiştir. Öte yandan ham protein düzeyi düşük (%14, %15, %15.6) karmalara tüy ununun %3 düzeyinde katılması bile kötü sonuçlar doğurmuştur.

Protein düzeyi %19.5, %21.6, %22.0, %23.3, %24.0, %26.0 olduğu takdirde tüy unu, aminoasit ilavesi olmaksızın %6, %8 düzeyinde başarıyla kullanılabilirdiği halde %9, %16 düzeyinde kullanılması kötü sonuçlar doğurmuştur. %10 tüy unu ile iyi sonuç elde edilmesi, karmanın toplam protein düzeyinin yükseltilmesine bağlıdır.

Kasaplık piliç karmalarında hidroliz edilmiş tavuk tüyü unu kullanılarak, 8 hafta süreli yapılan 3 denemede, başlatma yemlerine %5 veya toplam karma proteininin %20'sinden az, bitirme karmalarında ise karmanın %5'i veya toplam proteinin %24-25 olacak şekilde ayarlanmıştır. 1-4 haftalık civcivler yaşlı piliçlere nazaran, tavuk tüyü proteininden daha fazla faydalanmışlardır.

Tüy ununun sentetik aminoasitler ilâve edilerek değerlendirilmesi özellikle ülke-miz koşullarında pek ekonomik değildir. Eksik aminoasitlerce zengin yemlerle ama-ca uygun kombinasyonların denenmesi çok daha anlamlı görünmektedir. Örneğin tahıl karmalarına tek başına tüy unu veya kan unu ilave edildiğinde piliçlerde gelişme bozukluğu meydana geldiği halde, tüy unu ve kan unu karmaya 2:1 oranında katıldığında tatmin edici sonuçlar elde edilmiştir.

Tüy ununun balık unu veya kısmen soya küspesi yerine kullanılabileceği bildirilmiştir. Tüy ununun soya küspesinin %2.5'u yerine kullanılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca tüy unu, et-kemik unu veya kan unu kombinasyonları piliç karmalarında gelişme ve yemden yararlanma bakımından avantaj sağlayıcı şekilde soya proteininin %5'i yerine kullanılabilmiştir.

Yumurta tavukları ile yapılan bir denemede, karmadaki hidroliz edilmiş tüy unu düzeyinin %0, 2, 4 olması, sonuçları etkilemediği halde %5.6 olduğunda, ağırlık artışı gerilemiş ve zaman zaman yumurta ağırlığında düşmelere neden olmuştur. %11.2 düzeyindeki tüy unu ilavesi ise, deneme sonuçlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Yumurta tavuğu karmalarında %2 ve %5 tüy unu başarı ile kullanılmıştır.

Yapılan bir araştırmada denemede kullanılan tavuk kesimhane artıklarına baş, ayak gibi güç hazmolabilen kısımlardan başka tüyler de dahil olduğundan, bu yan üründen hayvanların faydalanabilmeleri gerilemektedir. Zira tavuklar hazmolma dere-

cesi düşük olan yemlerden en az yararlanan hayvanlar arasında bulunurlar. Deneme materyali olarak kullanılan TKAU'nun protein kalitesi balık unundan daha düşük olduğu için tek başına balık unu yerine kullanılması mümkün değildir. Lisin, methionin, histidin gibi bazı aminoasidlerce fakir olan TKAU, bu aminoasidlerce takviye edilmek suretiyle kullanılmalıdır. Takviye sentetik aminoasidlerce olabileceği gibi bu aminoasidlerce zengin yemlerin kombinasyonları şeklinde de olabilir.

Mısır soya esasına dayalı rasyonlara balık unu ve tüy unu ilavesinin etlik piliçlerin performansı üzerine etkilerinin incelendiği bir araştırmada rasyonlara %5 balık unu ve %3.5 tüy unu katılmıştır. Canlı ağırlık artışları ve yem değerlendirme sadece balık unu tüketen grupta daha iyi olmakla beraber gruplar arasındaki farklılık önemsiz bulunmuştur.

Tablo 4. Erkek Hindilerle 20 Haftalık Yaşa Kadar Yapılan Araştırma Sonuçları

Muameleler	Canlı ağırlık (Kg)	Yem değerlendirme sayısı
1- Mısır-Soya (Kontrol)	13.76 ab	2.909 abc
2- Tüy unu, %2	13.62 abc	2.87 abcde
3- Tüy unu, %4	13.4 ab	2.939 a
4- Tüy+kemik unu %7	13.71 ab	2.829 cde
5- 4+ %4 tüy unu	13.72 a	2.840 bcde
6- 4+ %4 kan unu	13.31 abc	2.814 de
7- 5 ve 6 kombine edilmiş	13.56 abc	2.797 e
8- 1 ve daha düşük proteinli 2	13.20 bc	2.890 abcd
9- 8 ile %4 tüy unu	13.09 c	2.917 ab
10- 9'da yararlanılabilir. Aminoasid kullanılmış.	13.43 abc	2.862 abcde
Sell'in büyüme standardı	12.44	

Tüy ununun kullanım düzeyini yükseltmek amacı ile ekstrüzyona tabi tutularak işlenmiş soya-tüy karışımına enzim muamelesi yapılarak günlük yaştaki civcivlerin yemlerinde kullanım düzeyleri %7.5 - 10.0 kadar yükseltilmiştir. Bu oran rasyonda kullanılan soya küspesinin %35-50'si kadardır. Ekstrüzyon işleme tekniği ile lisin aminoasidinin sindirilebilirliği %93 çıkarılmakta ayrıca tüy ununun düşük lisin içeriği soya ile tamamlanmakta, sistin-sistin bağları enzim-premiksleri ile hidrolize edilerek yapısındaki kükürlü aminoasidlerden yararlanım artmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKYILDIZ, A.R. ve ZINCİRLİOĞLU, M. 1987. Kesimhane Kalıntılarının Türkiye'de Değerlendirilmesi. Uluslararası Tavukçuluk Sempozyum Bildirileri, Ankara, s.1-18.
- ANONYMOUS, Et-Kemik ve Balık Unu Tesisi. Demir Çelik İş Fabrikası Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yayın, 4.s.
- ANONYMOUS, 1987 T.C. Resmi Gazete. sayı: 19501. 32 s.
- ANONYMOUS, 1988. Feather Meal: An option for poultry integrators. Feed International, December, s. 22-24.
- ANONYMOUS, 1989. Feedmill-size Rendering. Feed International, February, s. 20-22.
- ASYALI, N., 1978. Tavuk Kesimhane Artıkları Ununun Protein Kalitesinin Saptanması ve Kasaplık Piliç Karmalarında Balık Unu Yerine Kullanılma Olanakları Üzerinde Araştırmalar. Doktora Tezi, İzmir, 47 s.
- GÖĞÜŞ, A.K., 1986. Et Teknolojisi. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını, Ders Notları, 203 s.
- GREGORY, B.R., WILDER, O.H.M. and OSTBY, P.C. 1956. Studies on the aminoacid and vitamin composition of feather meal. Poultry Sci. Vol: 35, No: 1, s. 234-235.

DUYURU

- Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından Türkçe ve İngilizce olarak "Türkiye'de Kooperatifçilik" konulu bir kitap hazırlanacaktır.
- Kitapta yer alacak bölümlere ilişkin dispozisyon ile bölüm sayfa sayıları aşağıda sunulmuştur.
- Konu ile ilgilenenlerden bölümlere ilişkin yazılar talep edilmektedir.
- Yazılar Türkçe olarak daktilo edilmiş şekilde Türk Kooperatifçilik Kurumu'na teslim edilecektir.
- Türk Kooperatifçilik Kurumu'na gönderilecek yazılardan uygun bulunanlarda gerekli görüldüğü hallerde kısaltma veya özetleme yapılacaktır.
- Uygun bulunan yazılara Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından telif ücreti ödenecektir.
- Hazırlanacak kitap Türk Kooperatifçilik Kurumu adına yayınlanacaktır.
- Yazıların Türk Kooperatifçilik Kurumu'na en geç 30 Haziran 1996 günü saat 18.00'e kadar ulaştırılması gerekmektedir.

TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK

Sayfa Sayısı

1. Kooperatifçiliğin Temel özellikleri	5
1.1. Tarihçe	3
1.2. Kooperatifçilik Mevzuatı	5
1.3. Hükümetlerin Kooperatifçilik Politikaları	3
1.4. Kooperatif Nevileri ve Sayıları	1
1.4.1. Tarımsal Amaçlı Kooperatifler	
1.4.1.1. Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri	1
1.4.1.2. Tarım Kredi Kooperatifleri	1
1.4.1.3. Tarım Satış Kooperatifleri	1
1.4.1.4. Pancar Ekicileri Kooperatifleri	1
1.4.1.5. Sulama Kooperatifleri	1
1.4.1.6. Su Ürünleri Kooperatifleri	1
1.4.1.7. Tütün Tarım Satış Kooperatifleri	1
1.4.2. Tarım Dışı Kooperatifler	
1.4.2.1. Tüketim Kooperatifleri	1
1.4.2.2. Konut Yapı Kooperatifleri	1
1.4.2.3. Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri	1
1.4.2.4. Motorlu Taşıyıcılar Kooperatifleri	1
1.4.2.6. Turizm Geliştirme Kooperatifleri	1
1.4.2.7. İşyeri (Küçük Sanayi Sitesi ve Toplu İşyeri) Yapı Kooperatifleri	1
1.4.2.8. Diğer Kooperatifler	1
1.5. Mevcut Kooperatiflerde Üyelik İlişkileri	5
1.6. Ulusal Kooperatif Organizasyonları (üst örgütleri)	5
1.7. Mevcut Kooperatifçilik Sisteminin Gücü ve Yetersizlikleri (Genel Değ.)	5
2. Kooperatif Hareketindeki Değişiklikler ve Geleceğe İlişkin Seçenekler	
2.1. Kooperatiflerin İlişki Halinde Bulunduğu Ulusal ve Uluslararası Organizasyonlar	3
2.2. Kooperatifçiliğin Sorunları ve öneriler	5
3. Kooperatif Organizasyonlar Listesi	3

Türk Kooperatifçilik Kurumu Organları YÖNETİM KURULU

- Başkan :** Prof.Dr. Rasih DEMİRCİ
Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi
- Başkan Yardımcısı :** Doç.Dr. Burhan AYKAÇ
Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi
- Muhasip Üye :** Kaplan YILDIZ
T.C. Ziraat Bankası Kooperatifler Müdürü
- Üye :** Doç.Dr. Kadir ARICI
Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Öğretim Üyesi
Etibank Genel Müdürlüğü İ. Hukuk Müşaviri
- Üye :** Yrd. Doç.Dr. Nevzat AYPEK
G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Mete BAŞÇI
Ziraat Yüksek Mühendisi
- Üye :** Erol DOK
Ziraat Yüksek Mühendisi, İş adamı
- Üye :** Prof.Dr. Celal ER
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Dr. Şenol ERDOĞAN
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
- Üye :** Doç.Dr. Ahmet ÖZÇELİK
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Kâmil ÖZDEMİR
Pankobirlik Genel Müdürü
- Üye :** Yrd.Doç.Dr. Ahmet TURAN
A.Ü. Ziraat Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Nevzat USLUCAN
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı TÜGEM Değerlendirme ve Koordinasyon Dairesi Başkanı
- Üye :** Dr. Selim YÜCEL
Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
Şeker Enstitüsü Deneme ve İstatistik Şubesi Şef Uzmanı
- Üye :** Hayri YÜRÜR
D.P.T. Uzmanı

DENETLEME KURULU

- Başkan :** Nail TAN
Kültür Bakanlığı Türk Halk Müziği Korusu Uzmanı
- Üye :** Nail ÇELEBİ
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teftiş Kurulu
- Üye :** Dr. Mustafa DOYUK
Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı APK Kurul Başkanı

HAYSİYET DİVANI

- Başkan :** Nurettin HAZAR
Türk Kooperatifçilik Kurumu Eski Başkanı
- Üye :** Prof.Dr. Orhan ARSLAN
G.Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
- Üye :** Hüsnü POYRAZ
Türk Kooperatifçilik Kurumu Eski Başkanı

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMUNUN YAYINLARI

KDV DAHİL FİYATI
(1996 Yılı için)

1-	1163 Sayılı Kooperatifler Kanununun Uygulanmasında Kooperatiflerin Durumu ve Sorunları (VII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Tebliğler)	80.000
2-	Kooperatif Şirketler (Yayın No. 30)	40.000
3-	Çeşitli Ülkelerde Toprak Reformu Uygulamaları (Yayın No. 34)	80.000
4-	Az Gelişmiş Ülkelerde Kooperatif ve Devlet (Yayın No. 36)	80.000
5-	Kooperatifçilik ve İlkokul (Yayın No. 38)	40.000
6-	Kooperatifçilik Bilgisi (Yayın No. 40)	60.000
7-	Büyük Mağazacılık ve Tüketim Kooperatifçiliği (Yayın No. 41)	80.000
8-	Ekonomik ve Sosyal Gelişmeler Karşısında Türkiye'de Kooperatifçilik Politikası IX. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-Tebliğler (Yayın No. 42)	50.000
9-	Türk Kooperatifçiliği Üzerine Düşünceler (Yayın No. 43)	80.000
10-	X. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 44)	80.000
11-	Atatürk ve Kooperatifçilik (Yayın No. 45)	60.000
12-	The Co-operative Movement In Turkey And Its Expected Development (Yayın No. 46)	60.000
13-	Kooperatiflerin Vergilendirilmesi ve Vergi Sorunları (Yayın No. 47)	80.000
14-	Türkiye Ekonomisinde Tarımsal Amaçlı Kooperatifçilik İşletmeleri (Yayın No. 48)	120.000
15-	Kooperatiflerin Dış Ticaret Açısından Milli Ekonomiye Katkıları (Yayın No. 49)	120.000
16-	Köy Kalkınma Kooperatiflerinde Yönetim (Yayın No. 50)	80.000
17-	Çorlu İlçesi Seymen Köyü Kalkınma Kooperatiflerinde Grup Tanımının Ekonomik Analizi (Yayın No. 52)	80.000
18-	Vakıflar Tüzüğü (Yayın No. 53)	40.000
19-	Karınca Dergisi Kooperatifçilikle İlgili Bibliyografya (Yayın No. 55)	80.000
20-	XI. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 57)	120.000
21-	XI. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 59)	120.000
22-	Türkiye'de Kooperatiflerin Verimli Çalışmaları Açısından Yatay ve Dikey Bütünleşme Hareketleri (Yayın No. 60)	120.000
23-	Tarımsal Üretimde Kooperasyon ve Türk Tarımına Uygulanabilirliği (Yayın No. 61)	80.000
24-	Marketin Functions On Foreign Trade In Turkey And In The United States Of America (Yayın No. 63)	120.000
25-	"Dünyada Mekan" Konut Kooperatifleri-Seminer-Tebliğleri (Yayın No. 64)	80.000
26-	"Altın Bilezik" Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatifleri - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 65)	80.000
27-	"Bir Lokma Bir Hırka" Tüketim Kooperatifleri - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 66)	80.000
28-	XII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi - Tebliğler (Yayın No. 67)	120.000
29-	XII. International Turkish Cooperative Congress-Papers (Yayın No. 68)	120.000
30-	Türkiye'de Tüketim Kooperatiflerinin Bugünkü Durumu, Alınması Gereken Tedbirler - Araştırma (Yayın No. 70)	120.000
31-	Anadolu Basınında Kooperatifçilik (Yayın No. 71)	80.000
32-	Bütün Değişiklikleriyle Kooperatifler Kanunu (Yayın No. 72)	100.000
33-	Türkiye'deki Sendikal Faaliyetler İçindeki Tüketim Kooperatiflerinin Durumu ve Gelişme İmkânları - Araştırma (Yayın No. 73)	120.000
34-	Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Yapısı ve İlke Ekonomisindeki Yeni Seminer Tebliğleri - (Kooperatifçilik Dergisi, Özel Sayısı)	100.000
35-	Türkiye'deki Kooperatiflerin Avrupa Topluluğu Bünyesine Entegrasyonu - Seminer Tebliğleri (Yayın No. 74)	80.000
36-	"Kooperatifler ve Özelleştirme" Seminer Tebliğleri (Yayın No. 75)	80.000
37-	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğler (Yayın No. 76)	120.000
38-	XIII. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi-İngilizce/Almanca Tebliğler (Yayın No. 77)	140.000
39-	Kooperatif Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu (Yayın No. 78) (1991 Yılı)	160.000
40-	1992 Kooperatifçilik Yılı (Yayın No. 80)	180.000
41-	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi Türkçe Tebliğleri (Yayın No. 81)	180.000
42-	XIV. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi İngilizce/Almanca Tebliğleri (Yayın No. 82)	180.000
43-	Milli Hakimiyetin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Temelleri Sempozyumu Tebliğler (Yayın No. 83)	120.000
44-	1993 Kooperatifçilik Yılı (Yayın No. 84)	400.000
45-	1994 Kooperatifçilik Yılı (Yayın No. 85)	400.000

DERGİLER	KARINCA	KARINCA KARDEŞ	KOOPERATİFÇİLİK	COOPERATION IN TÜRKİYE
Adet (TL)	100.000	Karınca'nın Eki	150.000	500.000
Adet \$	2	olup parasızdır.	3	6
Adet (DM)	3		3	10
Yıllık (TL)	1.000.000 (12 sayı ve Karınca Kardeş)		500.000 (4 sayı)	1.000.000 (2 sayı)

Yayın İsteme Adresi : Türk Kooperatifçilik Kurumu, Mithatpaşa Cad. No. 38/A
06420 Kızılay/Ankara
Tel : (312) 431 61 25 - 431 61 26
Faks : (312) 434 06 46

Yayın Bedeli yatırmak için Banka Hesap No: T.C. Ziraat Bankası Kızılay Şb. 304400/4-5 - ANKARA
Not: PTT ile kitap yayın isteyenlerin; PTT masrafı dahil yayın bedelini hesabımıza yatırdıklarına dair maktubuzları talep dilekçelerine eklemeleri gereklidir. (Behar kitap için PTT gideri: 10.000 TL.)

ISSN 1300-1469